

ISSN: 2587-1919

E-ISSN: 2619-953X

DOĞU ASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of East Asian Studies in Türkiye

Yıl/Year/1
Sayı/Issue/2

Uluslararası hakemli dergi yılda iki sayı yayımlanır
International peer reviewed journal, Biannual

Güz/Fall 2018

Yıl 1 Sayı 2

DOĞU ASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Güz/Fall 2018

DAAD

ISSN: 2587-1919

E-ISSN: 2619-953X

Doğu Asya Araştırmaları Dergisi

Journal of East Asian Studies in Türkiye

rkiye Asya Araştırma Dergisi

Güz/Fall 2018

Uluslararası Hakemli Dergi

International Peer Reviewed Journal

Yılda iki sayı yayımlanır/Biannual

Ankara-Türkiye

Doğu Asya Araştırmaları Dergisi

Yıl/Year/1
Sayı/Issue/2
Haziran 2018

ISSN: 2587-1919
E-ISSN: 2619-953X

Kurucu/Founder
Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK

Yayın Yönetmeni/Editor in Chief
Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK

Yazı İşleri Müdürü/Editorial Assistant
Dr. Öğr. Üyesi Haluk Karadağ

İngilizce Editörü/English Editor
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Cantekin

Dergi Sekreteryası/Sekretariat of the Journal
Arş. Gör. Taner SABANCI

Haberleşme adresi: Kardelen Mh.1955. Cad. Batistar Sitesi B Blok D.40,
Batkent, Ankara; E-Posta: editor@daadtr.com, 2017daad@gmail.com,

Baskı/Printing: Bizim Büro Matbaa, Büyük Sanayi 1. Cad. Sedef Sok. Nu:
6/1 İskitler, Ankara. Tel: 0312-2299928

Doğu Asya Araştırmaları Uluslararası hakemli bir dergidir. Altı ayda bir yayımlanır. Dergide yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz. Yazıların yayımlanıp, yayımlanmamasından yayın kurulu sorumludur.

Yayın-Editörler Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Abdürreşit Celil KARLUK

Prof. Dr. Ali Merthan DÜNDAR

Prof. Dr. Mahmut Ertan GÖKMEN

Dr. Öğr. Üyesi Haluk KARADAĞ

Danışma Kurulu /Advisor Board

Prof. Dr. Ablet Kamalov (Turan Üniversitesi, Kazakistan)

Prof. Dr. Chong Jin OH (Hankuk University of Foreign Studies,
Güney Kore)

Prof. Dr. Eyüp SARITAŞ (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. İbrahim Maraş, (Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Luo Shujie (Guangxi Üniversitesi, ÇHC)

Prof. Dr. Mehmet Akif Okur (Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Misawa Nobuo (Tokyo Toyu University, Japonya)

Prof. Dr. Saadettin Gömeç (Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Zhang Mingxin (Minzu University of China, ÇHC)

Prof. Dr. Zhou Shaoqing (Chinese Social Science Academy)

Doç. Dr. Alessandra Cappeletti (Xian Jiaotong Liverpool
University, Çin)

Doç. Dr. Gürhan Kirilen (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Sezgin Kaya (Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Anna Hayes (James Cook University, Avusturalya)

Dr. Hidayet Sıddıkoğlu (Hiroshima University, Japonya)

Bu Sayının Hakemleri/ Jury for this volume

Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk, (AYBÜ)

Prof. Dr. Ali Merthan Dündar (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Konuralp Ercilasun (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mahmut Ertan GÖKMEN

Prof. Dr. Muammer Nurlu (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Varis Çakan (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Çağfer Güler (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Gürhan Kirilen (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Emre Ünal, (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Haluk Karadağ (Başkent Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Soner Gökten (Başkent Üniversitesi)

Dr. Hidayet Sıddıkoğlu (Hiroshima University, Japonya)

Dr. Nilgün Eliküçük Yıldırım (Gazi Üniversitesi)

İçindekiler/Contents

Abdürreşit C. Karluk

Takdim/Editorial

Ayşe Öztürk

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomintang Partisi Üyelerinin Türkiye Ziyareti: Hu Hanmin'in Türkiye Gözlemleri

1-32

The Chinese Nationalist Party (Guomintang) Members' Visit to Turkey in the Early Years of Turkish Republic: Hu Hanmin's Observations on Turkey

Nureddin İZBASAR

Çin Halk Cumhuriyeti Tarih Ders Kitaplarında Çin ile Müslüman Ülkeler Arasındaki İlişkiler ve Müslüman Coğrafyası İle İlgili Beyanlar

33-61

Relations between China and Muslim Countries and Descriptions About Muslim Geographies in History Textbooks of PRC

Hande KARADAĞ

Girişimcilik Politika ve Stratejilerinin Girişimcilik Ekosisteminin Gelişimi Üzerindeki Etkileri: Doğu Asya Örneği

63-80

The Impact of Entrepreneurship Policy And Strategies On The Development of Entrepreneurial Ecosystem: The Case of East Asia

Taner SABANCI

Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı Çalışmaların Kısa Bir Değerlendirmesi

81-99

The New Silk Road Project: Similarities with the Historical Silk Road and a Brief Assessment of the Studies on the New Silk Road

Krzysztof Leszek MEĞRZYCKI

Poland and Japan: The Imagined Communities?

101-112

Polonya ve Japonya: Hayali Topluluklar?

Bölge Uzmanı ile Söyleşi / Interview with Regional Expert

A. Merhan DÜNDAR/ *Konuşan: Taner Sabancı*

113-134

Bilinenin Ötesinde Bir Ülke: Japonya

Yayın Tanıtımı / Book Review

Veysel Gökberk MANGA: The Uyghur Community: Diaspora, Identity and Geopolitics

135-141

TAKDİM

Değerli Okuyucular,

Türkiye’de disiplinler arası bakış ile Doğu Asya araştırmaları alanlarında (Çin/Japon/Kore/Moğolistan/Tayvan kültürü, dil-edebiyatı, siyasî tarihi, ekonomisi, sosyolojisi, felsefesi, inanç sistemleri, dış politikası, güvenlik ve etnik/azınlıklar sorunu vb.) yapılan akademik çalışmaları bilim dünyasına ve kamuoyuna duyurmayı amaçlayan *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi* (DAAD)’nin ikinci sayısını sizlerin istifadenize sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

İlk sayımız yayımlandıktan sonra okurlardan ve alan uzmanlarından olumlu geri dönüş alınmıştır. Özellikle alandaki boşluğun doldurulması ve alanla ilgili bilgilerin belirli bir çatı altında toplanması kaygımız takdirle karşılandığı vurgulanabilir. Doğu Asya üzerine araştırma ve inceleme yapan bilim insanları tarafından dergimize gönderilen yazılar, alan editörleri tarafından incelendikten sonra uzman hakemlere gönderilmektedir. İkinci sayımızda, hakem değerlendirmelerinden geçen sosyal bilimlerin farklı alanlarında birbirinden kıymetli 5 makale ve bir alan uzmanı ile yapılmış derinlemesine söyleşi ile birlikte bir adet kitap tanıtım yazısına yer verilmiştir.

DAAD olarak bilimsel çalışmalarını dergimizde yayınlanmak üzere gönderen yazarlara teşekkür ederiz. Aday makalelerin incelenerek değerlendirilmesi işini üstlenerek özenli eleştirileri ve değerlendirmeleriyle makalelere değer katan hakemlerimiz de ayrıca teşekkür ederiz.

İkinci sayımızda yayımlanan bilimsel çalışmaların Türk okurlarına ve akademisine mutlaka faydalı olacağı inancıyla yeni sayımızın bilim camiasına hayırlı olmasını diliyoruz. 2019 Bahar sayısında buluşmak umudu ile,

Yayın/Editörler Kurulu adına
Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk
DAAD Yayın Yönetmeni

EDITORIAL

Dear Readers,

We are content to announce the publication of the second issue of *Journal of East Asia Studies in Türkiye (JEAST)*, which aims to cover and analyze with a multidisciplinary approach a wide range of academic topics in East Asia studies such as Chinese/Japanese/Korean/Mongolian/Taiwanese cultures, languages and literatures, political histories, economies, sociologies, philosophies, belief systems, foreign policies, security and ethno-religious issues.

We have received positive feedback from the readers, academics, and specialists for the first issue. It must be emphasized that our concern about collecting related works under a common roof has been appreciated.

The manuscripts on East Asia sent to our journal are carefully evaluated first by our area editors and then by our reviewers. In this second issue, we present 5 articles in different disciplines of social sciences, an interview, and a book review.

We are thankful to the authors who have sent their manuscripts to our journal for publication, and our reviewers who have contributed significantly to the improvement of the texts.

We hope that the academic works presented in this issue will provide tremendous benefit for the Turkish and international readers, and the scientific community. May Allah make this endeavor fruitful. We expect to meet you in January 2019 with the next issue.

On behalf of the Editorial Board
Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk
Editor in Chief

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomintang Partisi Üyelerinin Türkiye Ziyareti: Hu Hanmin'in Türkiye Gözlemleri

Ayşe ÖZTÜRK*

ÖZ: Hu Hanmin cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği, dışişleri bakanlığı, yasama konseyi başkanlığı gibi görevlere getirilmiş, *Minguo* (1911-1949) dönemi Çin Ulusal Partisi (国民党 -*Guomintang*) sağ kanadının önemli liderlerindendir. Hizişleşmenin yaşanıp, ülkede Nanjing'de ve Wuhan'da olmak üzere iki farklı hükümetin bulunduğu bir dönemde, Hu Hanmin yanında partinin önde gelenleriyle birlikte altı aydan fazla sürecek olan, Güneydoğu Asya, Ortadoğu ve Avrupa'yı kapsayacak bir dizi ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda 14-25 Mart 1928 tarihleri arasında Türkiye'de temaslarda bulunmuş, dönemin Başbakanı İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı Tefrik Rüştü Aras, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati dâhil olmak üzere üst düzey görüşmelerde bulunmuştur. Bu çalışma 19. yüzyılın sonları ve 20 yüzyılın başlarında benzeri gelişmelerin yaşandığı, Asya'nın batısındaki ve doğusundaki 'hasta adam' olarak addedilen iki kadim ülkenin imparatorluktan cumhuriyete geçiş süreçlerinde birbirlerini nasıl gördüklerini ortaya koymayı amaçlar. Bu çalışmamızda Hu Hanmin'in 1928'de Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmî ziyaret üzerine gözlemleri için, kendisinin seyahat boyunca tuttuğu günlüğünden, daha sonrasında anılarında ve otobiyografisinde yer verdiği notlarından ve de Çin'e döndükten sonra Türkiye edinimleri hakkında yapmış olduğu konuşmalardan yararlanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hu Hanmin, *Minguo*, *Guomintang*, Ulus İnşası, Türkiye, Çin Heyeti Ziyareti.

The Chinese Nationalist Party (Guomintang) Members' Visit to Turkey in the Early Years of Turkish Republic: Hu Hanmin's Observations on Turkey

Abstract: Hu Hanmin was one of the most prominent right-wing leaders of the Chinese Nationalist Party (*Guomintang*) during the

* Öğr. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü, ayse.ozturk@asbu.edu.tr ; Gönderim Tarihi: 20.04.2018, Kabul Tarihi 02.05.2018

Minguo (1911-1949) period and was appointed to several high-ranking positions, including Secretary General of the Presidency, Minister of Foreign Affairs, and President of the Legislative Council. During a 6-month period in 1928, Hu traveled with other right-wing members of Guomintang to Southeast Asia, the Middle East, and Europe while there was an ongoing intra-party factional dispute in China that resulted in Guomintang splitting into the right-wing government in Wuhan and left-wing government in Nanjing. During one such trip Hu Hanmin visited Turkey on 14-25 March 1928, and had meetings with Prime Minister İsmet İnönü, Foreign Minister Tevfik Rüştü Aras, Minister of National Education Mustafa Necati. This study aimed to describe how Turkey and China, which had undergone almost the same process during the late 19th and early 20th centuries, and regarded as a “sick man” of the western and the eastern parts of Asia respectively, saw each other in the period of transition from empire to republic, based Hu Hanmin’s speeches and writings about his trip to Turkey included in his diary, autobiography, and memoirs.

Key Words: Hu Hanmin, Minguo, Guomintang, Nation Building, Turkey, the Visit of Chinese Delegation.

Giriş

Sun Zhongshan’ın (Sun Yat-sen) 1925’te ölümünün ardından, *Guomintang* (GMD/KMT) içerisinde hizipler arasında bir güç savaşı meydana gelmiştir. Sun Yat-sen’den sonra partide Hu Hanmin, Wang Jingwei ve Liao Zhongkai en güçlü üç isim olarak görülüyordu. Sun Yat-sen hayattayken, bu üç isim kendisinin en yetenekli yardımcılardı (Zhang, 2013: 111). Parti içi sağ cephenin öncüsü olarak Hu Hanmin görülürken, Liao Zhongkai ve Wang Jingwei partinin sol cephesini temsil ediyordu; Jiang Jieshi (Çan Kay-şek) ise partiye daha sonradan katılanı olarak, orta bir çizgide bulunuyordu (Zhao, 2000: 43). Güç savaşı içinde, kimi zaman birbirleriyle ortak hareket ederken, kimi zaman birbirlerini hedef alan anti propaganda yürütmüşlerdir. Örneğin sol cepheden Liao Zhongkai suikaste uğradığında, Wang Jingwei, Çan Kay-şek ve Xu Chongzhi suikasti araştırmak üzere bir özel komite oluşturup, Hu Hanmin’i birinci şüpheli olarak görmüşlerdir. Önce gözaltına alıp,

sonrasında da gözlem yapması için Sovyetler Birliği'ne gönderilmiş, bu şekilde parti içi dengelerden bir bağlamda uzaklaştırılmıştır. 1931 yılında Hu Hanmin, Çan Kay-şek tarafından ev hapsine alındığında, Wang Jingwei de Çan Kay-şek karşıtı propagandasında Hu Hanmin ile iş birliği içinde bulunmuştur.

Sun Yat-sen'in ölümünün ardından parti içi dengeler oldukça çalkantılıyken, 1924 yılında Çin Komünist Partisi (ÇKP) ile GMD arasında yapılan koalisyon uzun soluklu olmamıştır. 20 Mart 1926'da patlak veren Zhongshan Gambotu Olayı (*Zhongshanjian shujian*) ile Çan Kay-şek'in kuzey savaş ağalarına karşı başlattığı Kuzey Seferi sürecinde, ÇKP üyelerinin partiden atılması sonucu, koalisyon Temmuz 1927'de son bulmuştur. 1927 yılının sonuna gelindiğinde, Çan Kay-şek liderliğindeki Nanjing ve Wang Jingwei öncülüğündeki Wuhan hükümetlerince bir güç savaşı vuku bulmuştur. GMD içerisinde böylesine bir süreç yaşanırken, Hu Hanmin parti içi dengelerin yerini bulmasını beklemiştir. Nanjing - Wuhan işbirliği tamamlandıktan sonra, Hu Hanmin'e parti ve hükümet bünyesinde önemli görevler verilir; ancak kendisi bu görevlerin hiçbirine resmî olarak başlamaz (Zhou - Chen, 1989: 195).

Hu Hanmin, 1928 yılı başında Çan Kay-şek'e yazdığı bir mektubunda, özellikle üç alanda çalışmaya gayret göstereceğini belirtir: "Üç Halk İlkesinin¹ açıklanıp yayılması; halk hareketlerinin ideolojik altyapısı ve stratejilerinin belirlenmesi; parti içi yapılanma ve partinin işleyişidir" (Zhou - Chen, 1989: 195). Henüz Beiyang hükümetine (1912-1928) son verilip, Kuzey Seferi tamamlanmadığından, Hu Hanmin bu atılımlar için acele etmeyecektir.

Ülke genelinde böylesine karmaşık bir yapı süregelirken, Hu Hanmin yanında partinin önde gelenlerinden Sun Ke², Wu

¹ Sun Yat-sen'in ortaya koyduğu Üç Halk İlkesi (*Sanminzhuyi*) ilk olarak, Japonya'da kurulan *Tongmenghui* devrimci örgütünün yayın organı *Minbao*'nun ilk sayısının önsözünde belirtilmiştir. Bu ilkeler; Milliyetçilik (*Minzuzhuyi*), Demokrasi (*Minquanzhuyi*), Halkın Esenliği (Geçimi) (*Minshengzhuyi*) 'dir, bkz. Sun, 2011.

² 1911 Xinhai Devrimi lideri ve 1912'de kurulan Çin Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Sun Yat-sen'in oğludur.

Chaoshu, Fu Bingchang ile 1 Ocak 1928'de, Türkiye ve Avrupa'da gözlemler yapmak için Shanghai'dan ayrılıp, yola koyulurlar. Onunla birlikte gidenler arasında, sekreteri Liu Luyin ve kızı Hu Mulan da bulunmaktadır. Hemen ulusal kongre öncesinde yola çıkıyor olması parti içinde eleştirilse de Hu Hanmin bu seyahatin amacını belirten üç hususu şu şekilde vurgulamıştır: *“Birincisi güçsüz, zayıf ulusların hayat koşullarını gözlemleyip, olabildiğince yardımcı olmak; gelişmiş ülkelerin güçlü yanlarını alıp, Çin için bir model oluşturmak. İkincisi, tüm ülkelerin siyasal, ekonomik gelişimlerini inceleyip, öne çıkan yönlerini almak, ayrıca uluslararası platformda eşit olmayan anlaşmaların feshedilip, yeni anlaşmaların yapılması fikrini yaymak. Üçüncüsü, uzun zamandır GMD'ı destekleyen, yurtdışında bulunan göçmen Çinlilerle görüşmek, ayrıca içeride ve dışarıda işbirliğini kurmak, bundan sonraki süreçte Çin'in yapılandırması işleri için her şeyi müzakere etmektir”* (Zhou - Chen, 1989: 196). Nitekim bu amaçlar doğrultusunda yola çıkan Hu Hanmin, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne ziyarette bulunacak ve üst düzey görüşmeler gerçekleştirecektir. Hu Hanmin'in Türkiye'ye olan ilgisi aslında yeni değildir. Jön Türk devrimiyle II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında ise , *Minbao*'nun Şubat 25.sayısında (1910) *“Türk Devriminin Ordumuza Söyleyecekleri”* (*Jiu Tuerqi Geming Gao Wo Guo Junren*) (Hu, 1977: 547) başlıklı bir yazısı yayınlanmıştır. O dönemde Kang Youwei tarafından kaleme alınmış olan Türkiye Seyahatnamesi (*Tujue Youji*)³de Çin halkının Türkiye'ye dair bilgi ediniminde önemli bir yer teşkil etmiştir (Kırilen, 2013: 122). Hu Hanmin 1926 yılında GMD tarafından Moskova'ya görevlendirildiğinde, Türkiye'ye gelmeyi de planlamıştır; ancak bu ziyareti 1928'e gelindiğinde gerçekleşecektir. Bu görüşmeye dair notlara gerek

³ Mançu Hanedanı son döneminde İmparator Guangxu tarafından yürürlüğe konulan Yüz Gün Reformları'nın öncüsü Kang Youwei, bu reformist hareketin, İmparatoriçe Cxi tarafından darbeyle feshedilmesinin ardından, yurt dışında sürgün bulunurken, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği süreçte İstanbul'a gelip, gözlemlerde bulunmuştur. Sonrasında 1908 yaz ayında tanıklık ettiği bu sürece ve gözlemlerine *Türkiye Seyahatnamesi*'nde (*Tujue Youji*) yer vermiştir, bkz. Kırilen, 2013: 121-160. Seyahatnamenin tam metni ve Çin'de Osmanlı algısı için ayr.bkz. Fidan, 2013; Altan, 2013: 90-114.

güncesinde gerekse sonradan kaleme aldığı otobiyografisinde yer verecektir.

Hu Hanmin'in Yaşantısına Dair Öne Çıkan Bazı Noktalar

Hu Hanmin'in ataları Jiang Xi eyaleti Ji'an ili Luling ilçesi Yanfu nahiyesine bağlı Qingshan köyündendir. Hu Hanmin'in büyükbabası Hu Xieshan zamanında Guangdong'un Panyu ilçesine yerleşirler. Hu Hanmin'in babası Hu Wenzhao, büyükbabasının işini devam ettirir, onun gibi Qing hükümetinde memur (*muyou*)⁴ olarak çalışır. Hu Hanmin'in annesi de Wen Zhi soy ismine sahip, itibarlı bir aileden gelmektedir. Yedi kardeş arasında, Hu Hanmin ailenin dördüncü çocuğudur. Henüz daha küçük yaşta *Shisanjing*, *Shiji*, *Guwenci* gibi klasik eserleri okumuş olması, zekâsı ve güçlü hafızası ile ailesinin derin sevgisini kazanmıştır. Hu Hanmin, on üç yaşındayken babasını, on beş yaşındayken de annesini kaybeder. Bundan sonraki süreç Hu Hanmin için çok daha zorlu geçecektir; yoksulluk sebebiyle yeteri kadar beslenemedikleri için dört kardeşini daha kaybedecektir. Aileyi geçindirmek için henüz on altı yaşında olan Hu Hanmin, büyük ağabeyi Qing Rui ile öğrenci kabul edip, özel hocalık yapmaya başlayacaktır. Hu Hanmin ders vermenin yanı sıra kendi de öğrenimine devam eder. 1890'larda henüz yirmi bir yaşındayken, imparatorluk sınavını geçip, *Juren*⁵ mevkisiyle ödüllendirilir. 1902'de Japonya'ya eğitim almaya gider; ancak çok geçmeden Guangzhou'ya geri döner. Sonrasında 1904'te tekrar Japonya'ya gittiğinde, Tokyo'da Hosei Üniversitesi'nde hukuk ve politika üzerine eğitim almaya başlar (Zhang, 2013: 7-9).

Hu Hanmin ve Wang Jingwei 1905'te *Tongmenghui*'in kurulmasıyla bu örgütün ilk üyelerinden olurlar. Hu Hanmin, Hosei Üniversitesi'nde öğrenimine devam ederken, bir yandan da *Minbao* gazetesinin baş sekreterliğini ve editörlüğü görevini yürütür. *Minbao* gazetesi Tongmenghui örgütünün yayın organıydı.

⁴ Ming ve Mançu Hanedanı döneminde devlet dairelerinde resmi bir pozisyonda olmayıp, üst düzey memurlar tarafından dosya düzenleme, muhasebe işlemleri gibi işler için görevlendirilmiş kimse. Bu kişilere aynı zamanda *shiye* (师爷) de denir.

⁵ Ming ve Mançu Hanedanı zamanında eyalet düzeyinde yapılan imparatorluk memuriyet sınavında başarılı olan kişilere verilen ad.

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

Minbao aracılığıyla Hu Hanmin, Wang Jingwei, Zhu Zhixin gibi isimler, Sun Yat-sen'in monarşi karşıtı devrimci fikirlerini yaymak adına, *Xinmin Congbao* gazetesinde yazan Liang Qichao ile hararetli bir edebi tartışmaya girmişlerdir (Hu, 2013: 14-16).

Sun Yat-sen'in rehberliğinde, Hu Hanmin, Zhennanguan Ayaklanması'nı (1907) ve Guangzhou Yeni Ordu Ayaklanması'nın (1910) planlamasını yapar (Hu, 2016: 169). Hu Hanmin ve Wang Jingwei'in arasında fikir ayrılıkları daha bu dönemlerde ortaya çıkmaya başlar. Yakın iki arkadaş ve *Tongmenghui* örgütünün iki üyesi olmalarına karşın, Hu Hanmin, Wang Jingwei'in 1910'da hanedan naibine yapılmasını istediği suikaste karşı çıkmıştır. Hu Hanmin, 1910'da Wang hapse düştüğünde ise, Li Zhongshi, Chen Bijun ve diğerleriyle birlikte onu kurtarmaya çalışır. 1911'de Huanghuagang Ayaklanması esnasında, Hu Hanmin'in Chen Bijun, Fang Junying, Li Zongshi ve diğer devrimcilerle aynı safta savaştığını hapiste öğrenen Wang da arkadaşı için şiir kaleme alacaktır. 1911'de Wang serbest bırakıldıktan sonra da arkadaşlıklarına devam edeceklerdir (Hu, 2016: 174-175).

Wuchang ayaklanmasının başarıyla sonuçlanmasıyla Qing Hanedanı yıkılırken, Çin Cumhuriyeti kurulmuştur (1 Ocak 1912). Hu Hanmin Guangdong'a vali olarak atanır ve geçici hükümetin genel sekreterliği görevine getirilir. Ancak bir yıl sonrasında, Yuan Shikai'ı hedef alan İkinci Devrimin (*Ercigeming*) başarısızlığa uğramasının ardından, parti içerisinde bir baskı durumu oluşturulur ve bu durumda Sun Yat-sen, Hu Hanmin ve birçok partili Japonya'ya sürgün edilir (Hu, 2016: 185).

Sun Yat-sen ve Hu Hanmin, GMD'ı yeniden düzenleyip, Devrimci Çin Partisi'ni (*Zhonghua gemingdang*) oluşturma işine girişirler; Yuan Shikai'ın 1916'da ölümüyle ve ardından görevi devralan Li Yuanhong'un anayasanın tekrar canlandırılması ve parlamentonun açılması yönünde olumlu bir eğiliminin olmasıyla tekrar anavatanına dönüş yaparlar. Hu Hanmin, Sun Yat-sen, Zhu Zixin ve diğer dava arkadaşlarıyla, o süre zarfında var olagelen politik tartışmalarda GMD'nin konumunu belirlemek açısından,

Jianshe adında bir aylık derginin oluşturulmasında ve yürütülmesinde görev alır. Parti içi kutuplaşmalar da bu dönemde ortaya çıkmaya başlar; Hu Hanmin ve Wang Jingwei arasındaki fikir ayrılığı daha da derinleşir. Wang, Sun'un Rus Komünistlerle olan politikasını desteklerken, Hu Hanmin anti-komünist bir bakış açısına sahiptir (Hu, 2016: 188-192).

1924'te Hu Hanmin, GMD'nin Birinci Merkezî Yönetim Kurulu'na üye olarak seçilir. Bir sonraki yıl Mart 1925'te Sun'un ölümüyle, Hu Hanmin, Liao Zhongkai ve Wang Jingwei ile GMD'nin en etkili üç liderinden biri olarak gösterilir. Fakat Temmuz 1925'te Guangzhou'da milliyetçi hükümet kurulduğunda, Wang Jingwei başkan olurken, Hu Hanmin dışişleri bakanı olur. Sun Zhongshan'ın ölümünden sonra onun yerini alabilecek iki numaralı adam olarak görünen Hu Hanmin saf dışı bırakılmaya çalışılmıştır (Zhang, 2013: 112-113). Sol kanadın liderlerinden Liao Zhongkai'nin suikastini araştırmak için Çan Kay-şek, Xu Chongzhi ve Wang Jingwei tarafından olayı incelemesi için oluşturulan özel komite, Hu Hanmin'i baş şüpheli olarak görür. Hu geçici bir süreyle tutuklanır ve görevlerinden uzaklaştırılır.

Hu Hanmin sonraki süreçte, özellikle 1928 yılındaki uzun soluklu yurt dışı gözlemleri sonrası Çan Kay-şek ile iş birliği yapmak isteyecektir, parti içinde daha fazla bölünmenin olmaması, bir bütünlüğün sağlanması açısından bunu önemseyecektir. Çan Kay-şek'in 8 Ağustos 1928'de Nanjing'de düzenlenen kurultayda Çin birleşmesinin sağlanıp askerî hükümetin sonlanıp, siyasi vesayet (*xunzheng*) sürecinin başladığını ve bundan sonraki süreçte ülke temelini sağlamlaştırma yönünde çalışmalar yapılacağını açıklamasıyla, aynı gün Hu Hanmin de Fransa'dan yola çıkıp, Çin'e geri dönüş yolculuğuna başlar (Hu, 2016: 216). Bu aşamadan sonra olaylar farklı gelişecek ve Hu Hanmin 1931 yılında Çan Kay-şek tarafından, geçici anayasanın hazırlanması esnasında yaşadıkları tartışmalar sebebiyle ev hapsine alınacaktır. Sonraki süreçte 1936 yılında vefatına değin Guangzhou'da Çan Kay-şek karşıtı propaganda yürütecektir.

Hu Hanmin'in Türkiye'ye Gelişi ve İzlenimleri

Hu Hanmin yurt dışı ziyaretleri kapsamında, 14-25 Mart 1928'de Türkiye'de üst düzey hükümet yetkilileriyle temasta bulunmuş, bu görüşmelerini ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne dair gözlemlerini, 1930'da Nanjing'de yapmış olduğu bir konuşmada ayrıntılı olarak dile getirmiştir.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti İncelemelerimin Aşamaları ve İzlenimlerim*⁶**1. Yeni Türkiye'nin Ulus İnşası Temelindeki İki Hususa Yönelik Eleştiri*⁷**

Türkiye yeni kurulan bir devlet, Avrupa'da gözlemlerim esnasında, özellikle Türkiye'ye geçip incelemelerde bulundum. Kabul etmeli ki bu üstünlük bir incelemeydi, onların gerçek ahvallerini tam net olarak göremedim; fakat hızlıca bir bakışta, duyduklarım, gördüklerim bende çok fazla etki bıraktı.

Benim yeni kurulan Türkiye'nin ulus inşası temeline yönelik iki sorum vardı. Milli Eğitim Bakanı⁸ ile görüşmem esnasında bu iki hususu kendilerine sordum. İlk sorduğum husus şu idi: "Türkiye şu an hali hazırda İslamiyet'i

⁶ Hu Hanmin bu konuşmayı 20 Eylül 1930'da Nanjing Yeni Asya Öğrenci Topluluğu'na (*Nanjing Xin Yaxiya Xuehui*) yapmıştır. Bu konuşma metni ilk olarak, Wang Yangchong'un editörlüğünde, 1932 yılında yayınlanan, *Devrim Teorisi ve Devrimci Çalışma/ 革命理论与革命工作* adlı kitabın 7. cildinde yayınlanmıştır. Aynı konuşma metnine daha sonra, 1974 yılında Çin Ulusal Partisi Tarih Komisyonu tarafından derlenmiş olan, *Hu Hanmin'in Seçme Eserleri/ 胡汉民先生文集* adlı kitapta yer verilmiştir. İsmi geçen kitabın ilk 3 cildine erişim sağlayabildiğim için, burada tercümesi verilen metin için 1974 yılı basımı kullanılmıştır, bkz. Hu, 1974: 1449-1456.

⁷ Hu Hanmin ile ilgili ihtiyaç duyduğum Çince kaynaklara ulaşmamdaki yardımlarından dolayı hocam Prof. Dr. Yan Changhong'a teşekkür ederim.

⁸ Hu Hanmin 1930 yılında Nanjing'de yaptığı konuşma esnasında Milli Eğitim Bakanı ile görüşmelerini ifade etmiştir; ancak günlüğüne bakıldığında bakan müsteşarı ifadesini de kullandığı görülüyor. Bu durumda, Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileriyle yaptığı görüşmeye hem bakanın hem de bakan müsteşarının iştirak etmiş olabileceği aklı gelmektedir.

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomintang Partisi Üyelerinin Türkiye...

istemiyor⁹, tek başına Milliyetçilik¹⁰ ilkesi İslamiyet'in yerini aldı; fakat bu tür bir milliyetçilik ilkesi tam olarak İslami inancın yerini alabilir mi?". Sorduğum ikinci husus ise şuydu; "Şu an Türkiye'de Ulusçuluk ilkesi doğrultusunda ulus inşası gerçekleştiriliyor, Türkiye'nin yeni bir devlet yaratabilmesi, ulusçuların çok olmasından gücünü alıyor; fakat Demokrasi ve Halkın Esenliği (Geçimi) ilkelerine çok dikkat edilmiyor, gelecekte büyük bir başarı elde ettikten sonra daha da çok çalışmalı mı?"

Birinci hususa cevaben O: "(Kimileri diyor ki) Biz İslamiyet'i istemiyoruz, çünkü İslami (hukuk) artık yetersiz kalıyor; kimileri de diyor ki İslam'ın maneviyatı çok kuvvetli, Türkiye'nin yeni devlet oluşturmadaki ruhu büyük ölçüde İslamiyet'ten geliyor. Aslında işin özüne baktığımızda bu söylemleri kanıt olarak görmek çok yerinde olmaz. Önceki tüm düşman istilalarına direnen ve savaşanlar arasında en cüretkâr olanlar gayrimüslimlerdir, müslümanlar değil" dedi. Bu tür sözlerin gerçekte de sebepleri vardır; fakat ben İslami ruhun Türkiye'nin ihyasına güç verdiğini düşünüyorum, İslamiyet'in ruhu bir kalemde silinemez. Müslümanlar bir elinde keskin kılıç, bir elinde Kur'an tutan yüce bir ruha sahiptir. Eski dönemde Müslümanlar, devletin teşekkülü işlerinde yardım ettiler, bunların hepsi bu tür bir ruha dayanıyor. Bu ruh(öz) Türk insanının kanında vardır. Böylesi bir iç karışıklık ve dış saldırıların olduğu bir dönemde, (bu) en yeni, en ilerici ülkeyi ihya etme ruhuna dönüştü. Bunun sebebini bilmiyorlar, dolayısıyla bu eylemi farkında olmadan yapıyorlar, böyle insanı şaşırtacak bir başarı elde ettiklerinde, bunun bütünüyle Milliyetçilik ilkesinin ruhundan ilham alındığını sanıyorlardı. İçinde olduğum "Lu Shan dağının gerçek şeklini bilemem, olaylar içindeyken kişi gerçekleri fark edemiyor."¹¹, Türk insanının kendisi kendisini anlamıyor, biz yabancılar bir baktığımızda anlayabiliyoruz.

⁹ Bu açıklamayı zamansal olarak değerlendirdiğimizde, Türk anayasasında laiklikle ilgili olarak yapılacak değişiklikler, "Türkiye Devletinin dini, Din-i İslâm'dır" ibaresinin kaldırıldığı 10 Nisan 1928'den yaklaşık olarak bir ay önce yapılmış olduğunu görüyoruz, bkz. Ertan, 2007: 411. Yine bu dönemle ilgili olarak, Hu Hanmin günlüğündeki notlarda, Milli Eğitim Bakan Müsteşarının din derslerinin ilk ve orta dereceli okullarda seçmeli olacağını, orta derece üstü eğitim öğretim kurumlarında kaldırılacağını söylediğini yazmıştır.

¹⁰ *Guojia Zhuyi* (国家主义) olarak ifade edilen bu terim hem milliyetçilik hem de devletçilik anlamlarının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Burada Ulus inşası noktasında ümmet anlayışından millet anlayışına geçişi vurgulaması açısından milliyetçilik ifadesini kullanmak daha yerinde olacaktır.

¹¹ Su Shi (1037-1101) tarafından yazılmış bir şiirden musradır. "不知庐山真面目，只缘身在此山中".

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

İkinci hususun cevabına yönelik: “Biz ülkeyi kurduğumuz ilk dönemlerde elbette Milliyetçilik ilkesi üzerine eğiliyorduk, bunun sonrasında ancak güçlü bir ulus devleti kurabildik, yani Demokrasi ve Halkın Esenliği (Geçimi) ilkelerini kapsamayan alanlardır. Sadece halkın geçimi sorununu ele alırsak, Türk işçiler çok az sayıda, makine sanayinde çalışan işçi yok diyebiliriz, çiftçiler de böyle, bu sebeple Komünist Parti Türkiye’de bir ayaklanma oluşturamıyor. Şu an Türkiye Halkın Esenliği (Geçimi) sorununun çözümünde, dağıtım odaklanılmamış, üretimin yaratılmasına dikkat edinilmiştir. Bizim, yeni kurulan hükümetin en çok önemseydiği ve sıkı önlemler aldığı konu, emperyalizmin ekonomik sömürsüdür. Türkiye’de ticarethane açan tüm yabancılara, sadece işletmelerinin müdürünün yabancı olması konusunda izin veriliyor, hesap kitap işlerine bakan tezgâhtarın tümünde Türk işçiler kullanılıyor. Türkiye’de ticaret yapan yabancılar bu tür emirlere uymak zorundalar, bu yöntemle Türklerin azımsanamayacak geçim sıkıntısı sorunu çözüldü.” dedi. Bu cevaptan, Türkiye’nin ivedilikle ülkeyi ihya etme yolunu oluşturabilmesinin sebebinin, onların, hedeflerini ve kabiliyetlerini net olarak belirleyip, çok güçlü bir şekilde Milliyetçilik ilkesi üzerine toplamaları olduğunu bilebiliyoruz. Onun başarısı, sırf onun Milliyetçilik ilkesi gücünden gelmektedir. Onun kusurlarına gelince, yine Milliyetçilik ilkesine eğilinip, Demokrasi ve Halkın Geçimi (Esenliği)¹² ilkelerinin kaçınılmaz ihmal edilmişliğidir. Türkiye’nin demokrasi alanına uygun olmayan çeşitli noktalar var; ama Halkın Geçimi sorununun çözümü için, yine bu ilke benimsenerek, sadece yabancıların ticari ekonomik istilasını yasaklanıyor. Böylece Türkiye Milliyetçilik doğrultusunda ülkeyi kalkındırdıktan sonra, Demokrasi ve Halkın Geçimi çözümü için daha çok çaba sarf edecektir; ancak böylelikle Türkiye siyaseti mükemmel bir noktaya ulaşabilir.

2. Türkiye’nin Kurucu Liderlerinden Biriyle Konuşma

Herkesin bildiği üzere Mustafa Kemal, yeni Türkiye’nin kuruluşunun kahramanı, öncüsüdür. Ondandır bahsetmişken, bize oldukça ilginç geldi; O iki yıldır hiçbir işe karışmıyor, çünkü hasta, son derece yoğun iş temposuna ayak uyduramıyor, bu sebeple ülkenin dört bir yanına tebdil-i kıyafet geziyor. Türk halkı ona çok hayranlık duyuyor, onu hoş görüyorlar, herkes “O bizim yeni

¹² Hu Hanmin Sun Zhongshan’ın ortaya koyduğu Üç Halk İlkesi’nin yılmaz savunucusu olması ve bu doğrultuda Üç Halk İlkesinin Devamlılığı / 三民主義的連環性 adlı yapıtını kaleme almış olmasından, neden Türkiye’yi de bu üç ilke doğrultusunda değerlendirdiği anlaşılabilir.

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

Türkiye'mizin yegâne kahramanı tek velinimetidir, bırakalım da o gezintiye çıksın." diyor. Bu sebeple Atatürk'ü bulmak çok zor, hiç kimse onunla kolay kolay görüşemiyor. Biz Türk başkentindeyken, Atatürk'le görüşmek istedik; fakat onun tam olarak nereye gittiği bilinmiyor. Atatürk'ün yerine yönetimi, denebilir ki onun namıyla elinde tutan İsmet Paşa, askeriyeden gelen, cesur, atılğan biridir. İsmet Paşa ile görüşmemde, görece daha derinlemesine bir sohbet gerçekleştirdik.

İsmet Paşa yüzünde çok yüce bir ifadeyle, parlak gözleriyle, tam irfan sahibi bir kurucu lidere benziyordu. O Lozan Konferansı'na katılıp, Türkiye'yi en üst düzeyde temsil etmişti. Konferans görüşmeleri kürsüsünde onun mücadelesi müthişti, birçok Avrupalı temsilciyi afallatan ve şok eden efsane bir kişiydi.

Görüşmemiz esnasında ben: "Siz Lozan Konferansında gerçekten çok büyük başarı aldınız." dedim. O çok ciddi bir şekilde: "Bu herhangi bir başarı sayılmaz, biz savaşı kazanan ülkeyiz, elbette böyle bir sonuç elde edilecekti." dedi. Ben de: "Siz dışişlerinde başarılı olmadınız mı?" diye sordum. "Bu tam olarak öyle değil. Ben her zaman derim, bu bizim dışişlerimizdeki başarımız değil, tüm milletimizin tek vücut olma gücünün başarısıdır. O zamanda, milletimiz tek yürek olup sonuna kadar çaba gösterdi, eğer biz Lozan Konferansı görüşmelerinde sonuç elde edemeseydik, hemen görüşmelerden geri çekilir ve onlarla savaşırdık. Bu sebeple bu salt bizim dış ilişkilerde kazandığımız bir başarı değildir." Bu cevapların hepsi çok mantıklıydı, onların o zamanki başarısının tesadüfi olmadığı görülüyordu.

Sonrasında biz parti ve hükümetin genel ilişkileri üzerine konuştuk. Ben: "Sizin partinizin ve hükümetin ilişkileri nasıl?" diye sordum. O dedi ki: "Partimiz ve hükümetimizin ilişkilerinden söz edeceksek çok açık bir gerçekliği ele alıp, bu konuda bilgi verebilirim. Atatürk bizim cumhurbaşkanımızdır, aynı zamanda bizim partimizin genel başkanıdır. Ben de kabinenin başbakanıyım, aynı zamanda Atatürk'ün yürütme yetkisini temsil ediyorum." Bu sözler İsmet Paşa'nın ruhunu gösteriyordu, aynı zamanda yeni Türk hükümetinin de özünü kapsıyordu. Yukarıdaki sohbetin devamında, delege sistemi sorunu üzerine yine konuştuk, delege üyelik sisteminin yarar ve zararları ve Türk delege üyelik sistemine karşı olan tutumuna geldiğimizde o çok dürüstçe: "Ben komite üyeliği sisteminin çok büyük sonuçları olabileceğine inanmıyorum. Akıllı ve yetenekli bir liderin komutasında yapılan işler, komite sistemi altında yapılan işlerin sonucundan daha hızlı ve daha çoktur. Bence

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

gelecek siyasi örgütlerde, istişare komitelerinin etkinliği korkarım çok az olacaktır." dedi.

Sonrasında o da bizim Çin Devrimi ilkesine sıkı sıkıya sarılma ideolojimiz, parti ve hükümetin ihyası üzerine sorular sordu. Ben de özetle bir bir kendisine anlattım. Ayrıca ona sordum: "Türkiye ileride aynı bizim yaptığımız gibi yapabilir mi?" O dedi ki: "Her ülkenin durumu bir değil, Çin kendi özel durumlarına sahip, bizim Türkiye'yi Çin'le karşılaştırmaya kalksak ancak Çin'in bir eyaletine denk gelir. Bu sebeple biz yine de Çin'in yaptığı gibi yapamayız." Onun bir bildiği vardır, o sebepten öyle diyordu. Benim Türkiye'de, yeni Türk hükümeti yetkileriyle görüşmemdeki konuşmalar genel olarak bu şekildedir.

3. Yeni Türk Hükümetinin Özellikleri

Yeni Türk hükümetinin özellikleri konusunda bizim görebildiğimiz birkaç nokta vardı. Birincisi, eğitimin yaygınlaştırılmasındaki çabalarıydı. Türk halkının genel bilgi düzeyleri, aslında geri kalmıştı. Türk hükümetinin yeni olanaklar, hizmetler oluşturabilmesi için yeni bilgiye sahip olması gerekiyordu, ancak bu şekilde bu hizmetler yapılabilirdi. Örneğin, Türk hükümetinin emri doğrultusunda Türkiye'deki yabancı işletmelerin sadece müdürü yabancı olabilirken, geri kalan tüm işler için Türk işçiler kullanılıyordu. Yabancı yatırımcılar Türk hükümetinin emirlerine uymak durumundaydılar; fakat Türklerin bilgi düzeyi bu tür ticari işlerde yeterli değildi, ama aynı zamanda bu kusur da sayılmazdı. Bu sebeple bu gibi ortamlarda önemsenen şey hak sorunu değil kabiliyet sorunuuydu. Hak sorunu için savaşıldı; ancak kabiliyet ise uygulamayla elde edilebilirdi. Bu sebeple yeni hükümet öğretmen eğitime eğilmiş, öğretmen eğitimi tüm ülkede eğitimin yaygınlaştırılmasının başlangıcı olarak görülmüş. Biz Türkiye'nin yeni politikalarının, kesinlikle eğitimde büyük sonuçlar elde edebileceğine inanıyoruz.

İkincisi, bütçenin birleştirilmesi hususudur. Türk siyasetinde bu yeni dimağ en çok finans sisteminin düzenli olmasında kendini gösterir. Diğer ülkelerin finans sistemlerindeki türlü türlü yolsuzluk, yağma gibi kötü huyların, Türkiye'de olmadığını tasavvur ediyorum. Bir keresinde Atatürk savaşı komuta ediyorken, Ankara'ya geri çekilir, o zaman tüm ordu bütçesinin Millî Savunma Bakanlığı'nda birleştirilmesini emreder, sonrasında her birliğin mali işleri bittabi Millî Savunma Bakanlığı'nda toplanır. Atatürk bunun yeterli olmadığını düşünür, Millî Savunma Bakanlığı bütçesini,

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

hazinede toplanmasını emreder ve sonuç olarak hazinede toplanır. Atatürk'ün bu gibi hazineyi birleştirmedeki yürekliliği ve irade gücü gerçekten de hayranlık duyuluyordu. Yeni politikaların başarılı veya başarısız olmaları, hazinenin tek elde toplanıp toplanmasıyla çok ilişkilidir.

Üçüncüsü, emrin tek komutada birleşmesidir. Emir in tek komutada birleştirilmiş olması, denebilir ki yeni Türk hükümetinin önemli bir esasıdır. Atatürk yeni hükümeti kurduğunda da en çok önem verdiği nokta buydu. O bir keresinde, yirmi dört saat içinde tüm Türk halkının taktığı fes in çıkarılmasını emretti, sonuç olarak tüm halk emre uyarak fes takmayı bıraktı. Yeni bir hükümet kurarken, en elzem olan tüm halkın emirlere uyması, hepsinin hemen emri uygulamaya geçirmesidir. Aksi takdirde hükümetin verdiği emir ne kadar anlamlı olsa da hükümetin emirleri bir tahta üzerine yazmaya benzer, sorarım bu şekilde yeni politikalar nasıl işleyebilir?

Türkiye'nin yeni oluşumu rastgele olmamıştır. Bizler, Üç Halk İlkesi doğrultusunda ülkemizi kurma misyonu olan arkadaşlar, Türkiye'nin bu muazzam gelişmesini görünce, bununla ilgili ne düşünürsünüz?

Hu Hanmin gerçekleştirdiği bu yurt dışı temasları esnasında kısa kısa notlar şeklinde bir günlük de tutmuştur. Çinli tarihçi Chen Hongmin bu günlüğün çözümlenip, bilgisayar ortamına aktarılması aşamasında, hızlıca not edilmiş ve karmaşık halde olması sebebiyle, bazı kelimelerin okunamayıp, yerlerinin boş bırakıldığını belirtmiştir. Günlüğün Türkiye ile ilgili kısımları, geziyle ilgili önemli ayrıntıları içermektedir.

Hu Hanmin'in Günlüğü Şubat- Temmuz 1928¹³

¹³ Günlük Şubat 1928- Temmuz 1928 arasını kapsar. Hu Hanmin'in kızı Hu Mulan tarafından Harvard Üniversitesine bağışlanan günlük, Yenching (Yan Jing) Kütüphanesi bünyesinde muhafaza edilmektedir. Günlük, Hu Hanmin'in Sun Ke, Wu Chaoshu gibi ona eşlik edenlerle Güneydoğu Asya, Ortadoğu ve Avrupa ülkelerine bulunduğu seyahatler süresince tutulmuştur. Küçük bir deftere kaydedilen bu notlar, oldukça hızlı ve karmaşık bir şekilde alınmış izlenimi verir. Daha evvel Hu Hanmin'in sekreterliğini yapmış olan Prof. Dr. Wang Yangchong'un dediğine göre Hu Hanmin'in günlük tutma gibi bir alışkanlığı yoktur. Bu günlük seyahatleri esnasında izlenimleri dışında, Türkiye'nin siyasi sistemine dair gözlemleri ve Nanjing Ulusal Hükümetinin uluslararası arenada tanınmasına yönelik çabalarından dolayı, Jinan Olayı sürecinde gerçekleştirilen dış ilişkiler münasebetlerini içermesi açısından, önemli tarihi bir belgedir. "Tarih Arşivleri" 1984, 2. baskısında Li Shizeng'dan Çan Kay-şek'e ve diğerlerine gönderilen telgraflar yayınlanınca, Hu Hanmin ve yanındakilerin Avrupa'daki etkinlikleri hakkında verdiği raporlar ortaya çıkmıştır. Bkz. Chen, 2004.

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

13 Mart- ...gece yarısı Türkiye sınırını geçtik.

14 Mart- Durağa vardığımızda, vali ve ordu komutanı halkla birlikte bizi karşıladı. Türklerde İngilizce anlayan azdı, Ti Yun¹⁴ aracılığıyla Fransızca iletişim kurduk.

15 Mart- Öğleden sonra 5:25'te İstanbul'a vardık, ordu komutanı ve Dışişleri Bakanlığı özel temsilcisi bizi karşılamaya geldi. Partinin İstanbul şubesinden gelenler bizi bayraklarla karşıladı. (Onların arasında yirmiden fazla öğrenci, tüccarlar ve ondan fazla işçi bulunmaktaydı.) Arkadaşımız Wang Cengshan¹⁵ Türkçe ve Fransızca konuşabiliyordu, sonrasında Tokatlıyan Otelinde konakladık. Aldığım duyuma göre Dışişleri Bakanı Cenevre'de Silahsızlandırma Toplantısı'na katılacaktı,(böylece) ertesi gün sabah saat on buçukta görüşmek üzere randevulaştık.

16 Mart (Cuma)- Sabah Dışişleri Bakanını gördük, bir buçuk saat istişare ettik, ayrıntılı görüş alışverişlerinde bulunduk, Nanjing'e elçi gönderilmesi ve anlaşma işini konuştuk. Pazartesi günü Ankara'ya gitmeyi netleştirdik. Öğleden sonra iki tane camii gezdik. Türk Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras, Nanjing ve Wuhan'da iki hükümetin olmasına çok şüpheli yaklaştı. Ti Yun tekrar tekrar durumu açıkladı. Ülke içerisinde birliğin sağlanmamış olmasını dışarıda açıklayabilmek de zordu.

17 Mart- Vali ve kaymakamı ziyaret ettik. Öğleden sonra çarşıya gidip el dokuması halılara baktık, değeri 5000 dolar eden de vardı. Yerebatan Sarnıcı'nı gezdik, yüzlerce taştan sütun vardı, içerisinde bir botla gezinebilirdi, önceleri buradan şehre su sağlanırmış, şimdi ise bir tarihi esere dönüşmüş durumda.

18 Mart- Sabah 10'da vali iade-i ziyarette bulundu. Onunla kent meclisinin yapısını konuşmayı planlıyordum, idari amir aynı zamanda kent meclisinin de başkanı. İl idaresi başkanına ulusal politikaları soramazdım, kent idaresi ise kendilerince yönetiliyordu. Her yıl il idaresi ...¹⁶toplanıyor, her oturum kırk gün sürüyormuş. Askeri müzeyi gezdik. Türkiye askeri bir kahramanlığın ardından kurulmuştur. Türk ordusunun savunması çok sağlamdı. Evden iki mektup aldım; biri 4 Şubat biri 9 Şubat tarihliydi.

¹⁴ Wu Chaoshu'nun bir diğer ismidir.

¹⁵ Celaleddin Wang Zinshan olarak anılacaktır, o dönemde Dârülfünun'da öğrencidir, Hu Hanmin'e Türkiye seyahatinde eşlik eder.

¹⁶ Chen Hongmin, Hu Hanmin'in günlüğünü çözümlerken, el yazısındaki karışıklık sebebiyle bazı yerlerin okunamadığını belirtmiş ve bu yerler boş bırakılmıştır.

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

19 Mart- Sabah eve cevaben mektup yazdım. Öğleden sonra yedide arabayla Ankara'ya geçtik. (Bu esnada) Sun Ke, Wu Chaoshu, Liu Luyin, Fu Bingchang ve Wang Cengshan benimle birlikteydi.

20 Mart- Sabah dokuzda Türklerin yeni başkentine vardık. Öğleden sonra yedide hem İçişleri Bakanlığı hem de Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten bakanla görüştük ¹⁷ Konuştuklarımız Dışişleri Bakanı'yla konuştuklarımızla benzerdi.

21 Mart- Meclisi gezdik, bağımsızlığın kazanıldığı zamanlardaki işlerin yönetildiği yeri gördük. Milli Eğitim Bakan Müsteşarı ve Ticaret Bakanı'yla görüştük. Akşam sekizde Başbakan ile makamında görüştük. Konuştuklarımızın ana hatlarını Liu Luyin (sekreteri) kayıt altına aldı (...) Milli Eğitim Bakan Müsteşarı din derslerinin ilk ve orta dereceli okullarda seçmeli olacağını, orta dereceli okulların üstünde ise kaldırılacağını söyledi.

25 Mart- Saat dokuzda Londra adlı gemiye binip Atina'ya doğru yol aldık. Öğleden sonra Çanakkale Boğazı'nı geçtik. Burası Türklerin ve İngilizlerin savaştığı yerd. İngilizler üç koldan saldırmışlar; fakat onlar tarafından geri püskürtülmüşler. Çok fazla İngiliz yaralanmış, 10'dan fazla gemi batırılmış (...)

24 Mart- İstanbul'dan Cai Yuanpei'e bir mektup gönderdim, Lin Huanting aracılığı ile ilettim. Cai'den eğitim materyali göndermesini ve Wang Cengshan'ın masraflarını göndermesini istedim. Türk postasında (ülke içinde), zarfın üzerine Türkçe yazmadıkça posta iletileniyor. Ankara'dan Han Lun'a yolladığım mektuplar nedense ulaşmadığından, mektubu Shanghai'a göndermeyi düşünüyorum, Hongkong da olabilir. Ya da mektupları tekrar kopya edip Huan'a göndermeyi planlıyorum.

Sonuç

Hu Hanmin yurt dışı gözlemleri esnasında en çok Türk devrimi sonucunda ortaya çıkan siyasi modeli takdir eder. Türk devrimi öncesindeki durumla ve GMD'ın Kuzey Seferi öncesindeki durum arasında benzerlikler görür. Devrim sonrasında parti ve hükümet sisteminin bir olması ve Hu Hanmin'in ortaya koyduğu

¹⁷ Tefrik Rüştü Aras o tarihlerde Cenevre'deki Silahsızlandırma Toplantısına katılmış olacağından yerine İçişleri Bakanı vekâlet ediyor olabilir; bu sebeple Hu Hanmin, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın iki görevi aynı anda ifa ettiğini kastetmiş olabilir.

partisel yönetim görüşü (*dangzhu*)¹⁸örtüşmektedir. Hu Hanmin'in özellikle takdir ettiği nokta, Türk devrimi önderi Atatürk'ün devrim tamamlanıp, başarıya ulaştıktan sonra, uzunca bir süre istirahat çekilip, kabinenin başbakanı görevinde olan İsmet İnönü'nün tüm siyasal sorunları çözüme kavuşturmasıdır. Böyle bir siyasal yapı Hu Hanmin'in isteğiyle de bütünüyle uyuyordu ve Türk siyasal yapısından, bu kerteğe ulaşabildiği için övgüyle bahsediyordu (Zhang, 2013: 170).

Hu Hanmin Çin'e döndükten sonra Türk devrimi hakkında çokça konuşur, Atatürk'ü metheder. Nanjing'e vardıktan sonra da birçok kez Türkiye'ye dair izlenimlerine yönelik konuşma yapar, Wang Chonghui bir keresinde kendisine: *"Her gün Avrupa'dan Türkiye'den, siyasal yapıdan, ordudan, finanstan bahsediyorsunuz, bu insanlar bundan ne anlıyor ki?"* der. Hu Hanmin'in Türkiye'den bu denli çok bahsediyor olmasının amacı, Çan Kay-şek Kuzey Seferini tamamladıktan sonra, Atatürk'ün yaptığı gibi, ülkeyi yönetme erkini kendisine vermesini ummasıdır, kendisini İsmet İnönü rolüne bürümüştür; ama gerçekte bu olmayacak bir şeydir (Zhang, 2013: 171). Hu Hanmin, Deng Zeru'ya yazdığı mektubunda şu ifadeleri kullanır: *"Ben partim için, ülkem için, vefat eden Sun Yat-sen için her şeyi bırakmaya, Çin'in Atatürk'üne yardımcı olmaya razıyım, fakat bu kişi Yuan Shikai'ın yapacağı gibi yapacaksa da hiç şüphesiz onun karşısında dururum"* (Hu, 2016: 126).

Hu Hanmin yurtdışı gözlemlerini Nanjing'de şu şekilde aktarır: *"Önceden Guangzhou'dayken sık sık 'ordunun partileşmesi', 'partinin ordulaşması' (jundui danghua, dang junduihua) konusundan bahsederdik; fakat söylemiş olmamıza karşın, bunu hiç gerçekleştiremedik. Bu kez Türkiye'de, 'ordunun partileşmesi, partinin ordulaşması' söylemiyle ortaya koydukları çok iyi sonuçları gördüm. Öncelikle bilmemiz gereken Türkiye'nin partisel yönetiminin olduğudur, o şu anda 'partinin dışında parti yok, partinin içinde hizip yok' (dang wai wu dang, dang nei wu pai) konumundadır. Bütünlük halinde, intizamlı, ciddi ve etkin bir ülkedir. Devrim*

¹⁸Hu Hanmin'in İsmet İnönü ile konuşmalarından sonra buradaki açıklamasıyla parti liderliğinin ve hükümet liderliğinin tek elde olmasını kastettiği anlaşılabilir.

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

esnasında, öncelikle 'ordunun partileşmesini', sonrasında da 'partinin ordulaşmasını' gerçekleştirdiler, böylece bu sonucu elde edebildiler. Ordu nasıl partileşebilir ki? Ordunun en istemeyeceği şey, halkın birbirini öldüren, kargaşa halindeki bir topluma dönüşmesidir. Daha net bir ifadeyle, ordu partileşmezse, savaş beyleri ortaya çıkabilir. Türk ordusu devrimin başlangıç safhalarında bu denli güçlü değildi; fakat bölünmeyip, partinin ruhuyla bütünleşip, birliktelik oluşturdular. O zamanlarda tüm ordu giderleri Millî Savunma Bakanlığı'nda, ardından da Maliye Bakanlığı'nda toplanırdı, Maliye Bakanlığı'ndan da Meclise iletildi. Meclisin denetiminden sonra teklif olarak sunulurdu. Teklif kabul edildiğinde, Maliye Bakanlığı'nca görevlendiren bir hazineci imzası doğrultusunda verilirdi, eğer önceki hesaplamalardan farklı bir rakam sunuluyorsa, hazineci imzalamazdı. Komutanından askerine tüm giderler bu şekilde hesaplanırdı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tüm ülkenin organıydı, tüm politikalar ve bütçe tasarıları meclis bünyesinde kararlaştırılırdı. Parlamentoda tartışılan tasarıların hepsi öncesinde partice kararlaştırılırdı. Eğer mecliste partinin düşünceleriyle uyuşmayan bir durum vuku bulursa, parti milletekileriyle toplantı düzenleyip, onlara parti politikalarını meclisten geçirip yasalastırmayı emrederdi. Bu da 'partinin ordulaştırılmasının' bir şekliydi. Aynı zamanda denebilir ki 'parti tarafından ülke yönetimi' (yidanzhuguo) biçimiydi. Benim beklentim, ordu partileşince savaş beyleri ordularının ortaya çıkmaması, millî bir ordunun oluşmasıdır" (Hu, 2016: 127-128).

Hu Hanmin'in Çin'e geri döndükten sonra yaptığı değerlendirmelerden de görülebileceği gibi üzerinde durduğu en önemli nokta Türkiye'de millî birliğin sağlanmış olmasıdır. Hanedanın yıkıldığı 1911'den beri Çin'de bir türlü bütünlüğün sağlanamamış olması ve bölgesel güç gösteren savaş beylerinin yönetiminde ülkenin paramparça bir durumda olması sebebiyle, millî bir ordunun ülke bütünlüğü ve güvenliği için ne denli önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Burada ordunun partileştirilmesinden kasıt, o dönemin şartları için, tüm orduyu bir millî ülkü altında toplayabilme çabası olarak anlaşılabilir.

1928 yılı başlarında, Çin henüz tek bir yönetim altında birleşmemişken, Hu Hanmin yanında Sun Ke, Wu Chaoshu, Fu Bingchang gibi Çin Ulusal Partisi'nden temsilcilerle altı aydan fazla

sürecek olan ziyaretler kapsamında, Sri Lanka, Hindistan, İran, Mısır, Türkiye, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde bulunmuştur. Şüphesiz, Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtilaf Devletlerince dayatılan, Sevr Antlaşması'nı onaylamaması ve yürürlüğe sokmaması, dünya nezdinde itibar kazanmasına sebebiyet vermiştir. Türkiye'deki gelişmeler ulus devlet kurma aşamasında olan diğer devletlerce yakından takip edilmiştir. Bu doğrultuda Hu Hanmin bu uzun süreli ziyaretleri gerçekleştirme amacını, Çin için model oluşturabilmesi açısından ülkelerin siyasal ve ekonomik alanda gelişmelerini incelemek, uluslararası platformlarda Çin için destek arayışlarında bulunmak¹⁹ ve Batılılarla yapılmış adil olmayan antlaşmaların feshini sağlayabilmek olarak belirtir. Bu amaçlar doğrultusunda, yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nde yaptığı gözlemlerde, Hu Hanmin'in üzerinde durduğu konuların başında, Türkiye'de Milliyetçilik ilkesi temelinde başarı sağlanmış olsa da İslamî inançtan da gelen bir gücün yadsınamaz oluşu gelmektedir. Hu Hanmin, belirttiği üç temel ilkedен, Milliyetçilik doğrultusunda önemli başarılar sağlanmış olsa da diğer iki ilke Halkın Geçimi ve Demokrasi alanlarında sonraki süreçlerde yapılacak çalışmalarla, Türk siyasal yapısının kusursuz bir noktaya erişebileceğinden bahsetmiştir. Bunun yanı sıra bütçenin tek elden kontrol ediliyor olması, ülkede tek parti yönetiminde milli birliğin sağlanmış olması ve milli ordunun kurulmuş olması, parti ve hükümet ilişkileri,

¹⁹ Hu Hanmin'in yurtdışında destek arayışlarına örnek teşkil etmesi açısından, Çin Ulusal Partisi üyeleri Fransa'dayken gerçekleşmiş olan bir olay önemlidir. Hu Hanmin Fransa'ya vardığında, Japonlar Çin'in Shandong eyaletine asker çıkarmış ve Çin ordusunun ağır hezimete uğratıldığı "Jinan Olayı" gerçekleşmiştir. Bunun üzerine Hu Hanmin hemen Nanjing hükümetiyle bağlantıya geçmiş ve Ulusal Hükümet Başkanı Tan Yankai yurtdışında bulunuyor olmalarından dolayı, Hu Hanmin'in bu fırsattan yararlanıp, Çin'e karşı empati ve destek arayışlarında bulunmasını, 3 Mayıs Olaylarının Milletler Cemiyeti'nde tartışılmasının sağlanmasını istemiştir. Hu Hanmin'in durumu Paris'te bulunan, Çin Ulusal Partisi'nin önemli üyeleriyle değerlendirmesi sonucu, ayrılıp farklı ülkelere gidilmesine karar kılınmıştır. Böylelikle Wu Chaoshu ABD'ye, Wang Chonghui İngiltere'ye, Sun Ke Almanya'ya gider. Hu Hanmin ise Fransa'da kalmayı sürdürür; ancak Fransız hükümetinin önemli üyeleri ve hükümet temsilcileriyle yaptıkları görüşmelerden tatmin edici bir sonuç alınamaz Zhou- Chen, 1994: 213.

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

temel eğitimdeki hususlar da Hu Hanmin'in vurguladığı konulardır.

Hu Hanmin'in de amaçladığı üzere Nanjing Ulusal Hükümeti'ne destek bulma çabaları neticesinde, Türk hükümetinden aradığı desteği görmesi ve Türkiye'nin Çin'e temsilci olarak maslahatgüzar gönderme konusunda anlaşmış olmaları, bu gezinin ortaya koyduğu önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çin'de henüz milli birlik sağlanmamışken, pek az ülke temsilci gönderme konusunda böyle bir istekliliği ortaya koyabilirdi (Zhou- Chen, 1994:212). Böylece Türkiye ilk maslahatgüzarı Hulûsi Foad [Tugay] Beyi²⁰ 1929 yılında, Hu Hanmin'in Türkiye ziyaretinden bir yıl sonra Türk misyonu olarak Nanjing'e gönderir (Aral, 1968: 926-927).

²⁰ Bu bilgiyi benimle paylaştığı için Dr. Çağfer GÜLER'e teşekkür ederim.

EKLER

EK-1: Hu Hanmin ziyaretlerinden kesitler

Resim 1, Hu Hanmin (solda), Wu Chaoshu (ortada), Sun Ke (sağda) gemideyken çekilmiş fotoğrafları, Hu:2013)

Resim 2, Soldan ikincisi Sun Ke, soldan üçüncüsü Hu Hanmin, soldan beşincisi Wu Chaoshu, ortadaki Mehmet Enis [Akaygen]²¹, <https://www.hpcbristol.net/visual/fu-n140/>, Erişim tarihi: 30.01.2018.

²¹ Mehmet Enis Akaygen 26 Ekim 1927 tarihi itibarıyla Hariciye Vekâleti Müsteşarlığı görevini yürütmüştür, bkz. Çufalı, 2012: 527-528.

Resim 3, Soldan ikincisi Sun Ke, soldan üçüncüsü Hu Hanmin, Ankara 1928), <http://www.cnpoems.com/people/114446/photos>, Erişim tarihi: 30.01.2018.

EK-2: Hu Hanmin, Yeni Türkiye Cumhuriyeti İncelemelerimin Aşamaları ve İzlenimlerim

而。衰。落。了。！ 所以農業的發展也靠都市上的購買力如何，如果都市購買力減退，那麼農人的農產品銷不了，農人沒有資本，農業因此而不能發展。可知農業工業的發展和衰落是互為因果的。中國處於工業國的經濟侵略之下，如果祇知發展農業，而不能雙管齊下同時發展工業，那麼中國是永久會處在次殖民地的地位的。所以我對於先生所提的擇其所長來發展，是我很贊成的，但是現在要中國不講工業我却不能不有異議的。」

這些話，法國經濟學者也很同意。接着，法國經濟學者又問：

『你們建設開始的時候，究竟什麼事情預備最先下手呢？』

我回說我們建設開始的時候頂先下手的是辦好交通。他聽了我的話很高興，他說：『我很佩服你這種主張，交通和政治最有關係，只要中國的交通辦好，中國的經濟開發就可以很順利進行，中國本來不是窮國呵！』

我說：『這不能算是我的主張，這是我們總理實業計劃的真義如此！』

我和法國的經濟學者的談話約略如此。

考察新土耳其的經過和感想

—— 十九年九月二十日講於南京新亞細亞學會 ——

一、對於新土耳其立國根本兩點的批評

土耳其是一個新興的國家，我在赴歐考察的時候，專門到土耳其去考察了一下。

固然走馬看花式的考察，不能完全看清他們真實的情形，但在匆匆的一瞥中，耳之所聞，目之所見，也往往發生很多的感想。

我對於新興土耳其的立國根本有兩個疑問，當我和土耳其新政府教育總長見面的時候就把這兩個點提出來詢問：

第一點我問的是：『土耳其現在已不要回教，單拿純粹的國家主義來代替了回教了，但這種國家主義是否能充分代替回教的信仰呢？』第二點我問的是：『現在土耳其以民族主義立國，土耳其的能創建新國，以得力于民族主義者為多，但對於民權民生却不大注意，將來是不是要百尺竿頭，更進一步呢？』

關於第一點的回答，他說：『我們不要回教，因為回教已不行，已不夠我們應用了。有人說：「回教的精神很勇猛，土耳其新興建國的精神，大概得之于回教。」其實從事實上證明這句話並不見得真確，歷次禦外侮而作戰，其中最勇猛的，是非回教徒，而不是回教徒。」這些話誠然也有理由，不過我以為土耳其的復興，回教的精神所給予他的力量，是不能一筆抹煞的，

回。教。徒。有。一。手。執。利。劍。一。手。執。可。蘭。經。的。勇。猛。精。神，古。代。回。教。徒，幹。許。多。轟。轟。烈。烈。的。創。國。建。國。的。事。業。都。是。根。據。于。這。種。精。神：這。種。精。神。化。合。在。土。耳。其。人。的。血。液。中，在。這。一。個。內。憂。外。患。的。時。代，就。變。成。最。嶄。新。最。精。進。的。復。國。興。國。的。精。神。了。可。是。他。們。行。之。其。不。知。所。由，以。為。得。到。這。種。驚。人。的。成。功，完。全。是。國。家。主。義。的。精。神。的。感。召，真。所。謂「不。知。廬。山。真。面。目，只。緣。身。在。此。山。中」，土。耳。其。人。自。己。不。了。解。自。己，我。們。局。外。人。是。一。看。便。能。明。白。的。

關於第二點的回答，他說：「我們立國之初，當然要側重民族主義，然後才可以建立一個強盛的民族的國家，所以對於民權民生不能顧及的地方。但我們是必須要漸漸注意到這些問題的。單就民生問題來說，土耳其工人很少，機械工業的工人簡直可以說沒有，農人也是這樣；所以共產黨在土耳其是暴動不起來的。現在土耳其對於民生問題的解決，不是側重分配，而是留心到生產的創造。帝國主義的經濟侵略是我們新政府所最注意而防禦最嚴密的，凡是外國人在土耳其開設商店，祇許經理者用外國人，以下的管賬伙計工人通通改用土耳其人。外國人在土耳其經商的只好服從這種法令，這個辦法為土耳其人解決了不少的生計問題。」從這個回答中，我們可以曉得土耳其所以能很快地造成興國的大業，就是因為他們的意志精神和能力通通很堅強。確很強烈地集中在民族主義上面。它的成功，就由他的純民族主義的力量。至于他的缺陷，也就是在偏于民族主義，而對於民權民生便不免有所偏廢。土耳其對於民權方面有種種不合宜的地

方，而對於民生的解決辦法，也是採取民族的民生主義，單純的取締外國人經商的經濟侵略。所以土耳其在民族主義興國以後，更要努力民權民生的解決，這樣，土耳其的政治，才可以達到完善的境地。

二、和土耳其創國領袖之一席談

誰都曉得凱末爾 (Must apha Kemal Pasha) 是創造新土耳其的第一個大功人。說到他很有趣味，他近二年來什麼事也不管了，因為他有病，不能處理繁劇，所以他總是到處「微行」。土耳其的人民都很崇拜他，原諒他，大家說：『他是我們新土耳其的唯一的功人，唯一的恩人，讓他去遊散遊散吧！』所以要找凱末爾真難極了，什麼人都不容易會到他。我們在土京的時候，要想會凱末爾，可是不曉得他究竟到了何處去。代理凱末爾執政的，也可以說是借凱末爾之名以掌權的是伊斯美帕沙，(Ismet Pasha) 他是一個軍事出身，而很勇猛精進的人。我就和伊斯美帕沙會見，作一度深切的談話。

伊斯美帕沙神氣奕奕，目光炯炯，確像一個英明的創國的領袖。他是出席洛桑會議 (Lausanne congress) 的總代表，在會議席上，是爭得很兇而使許多歐洲代表驚倒的令人咄咄稱奇的一個奇特人物。我們會見的時候，我就說：

『你們在洛桑會議席上實在算是大成功了。』

他很莊重的回答說：

『這算不得什麼成功，我們是戰勝國，當然會得到這種結果的。』

我說：

『你們在外交上不是成功了嗎？』

『這也不盡然，我常說這不是我們外交的成功，而是我們全體國民團結的力量。』

那時我們全體國民都上下一心，拚命努力，如果洛桑會議席上我們不能得利，我們馬上可以退出和他們開仗的！所以這並不能算是單純的我們外交上的成功。』

這些回答的話，都很有道理，可見他們當時的成功，並非出于偶然了。後來我們又談到黨

政的一般關係。我問：

『你們的黨和政府的關係是怎樣的呢？』

他說：

『說到我們的黨和政府的關係，我可以拿一個很明顯的事實來奉告：凱末爾是我們的大總統，同時是我們黨的總理；我是內閣總理，同時是代表凱末爾行使權力的，所以我也代表凱末爾做黨的總理的。』

這幾句話很可以表現伊斯美帕沙的精神，同時，也可以包括土耳其的新政治的精神。

繼續以上的談話，我們又談到委員制的問題，我問到委員制的利弊和土耳其政府對於委員制的情形，他老老實實說：

『我不相信委員制能有多大的成效，在一個賢明的能幹的領袖之下做出來的事業，一定要比委員制之下所做的成效來得快而多。我想將來政治的組織，委員制的功效恐怕是很小的吧！』

後來他也問我們中國革命所抱的主義和與黨政的關係，我就概括地一樣樣地告訴了他。並且問他：『土耳其將來不能像我們中國這樣做呢？』他說：『這是各國的情形不同，中國有中國的特殊情形，拿我們土耳其來和中國比較不過等于中國的一個行省罷了。所以我們現在還不能照中國這樣做。』他這幾句話，確是「有所見而云然」的。

我在土耳其和新政府當局會見談話的情形，約略如此。

三、土耳其新政府之特點

土耳其新政府的特點我們可以看得到的有幾點：

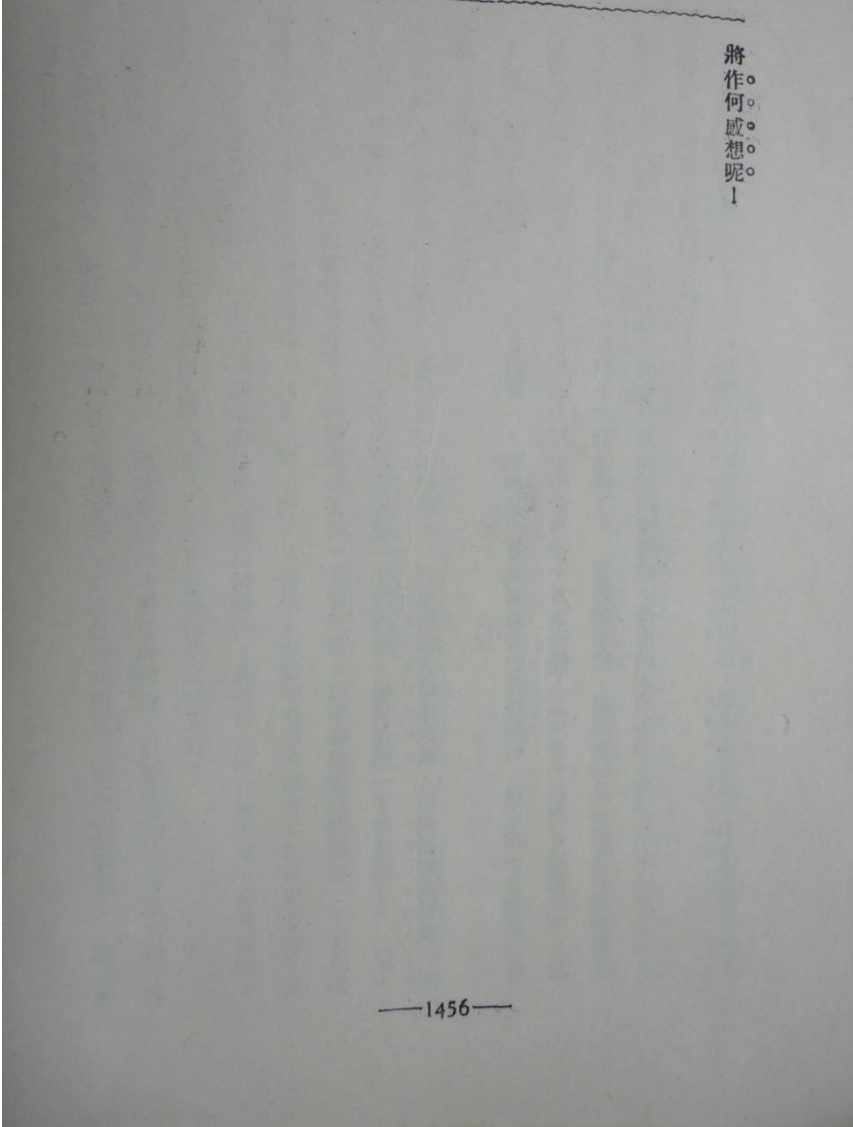
第一是努力于教育的普及。土耳其人民一般的知識程度，本來很差，新政府要創建新事業，必須有新知識，才可以做得通。例如土政府命令外商在土所設商店除經理外通通用土耳其人，外商固然不能不服從土耳其政府的法令，然而土耳其人的知識程度都不夠做這種商業，這也不

能不算是一種缺陷。所以在這種地方，所注重的，並不是權的問題，而是能的問題。權的問題可以力爭，而能却是由修習而來的。新政府因此大辦師範教育，以師範教育為普及全國教育之初步。我們相信土耳其新政治，在教育上一定可以得到很大的成就。

第二是財政的統一。土耳其政治上最可表現新精神的，就是財政的有條不紊，毫無私弊。別國財政上種種惡習慣壞現象在土耳其都找不到。當凱末爾提師作戰的時候，曾一度敗退于安拉哥 (Angora)，他當時就命令各軍的財政都要統一于陸軍部，後來各軍財政固然統一于陸軍部了，他認為還不夠，他再下令陸軍部的財政要統一于財政部，結果都統一于財政部了。凱末爾這種統一財政的魄力和毅力，確是可以佩服的。新政治的成功與失敗，所關於財政的統一與不統一的關係上是很大的！

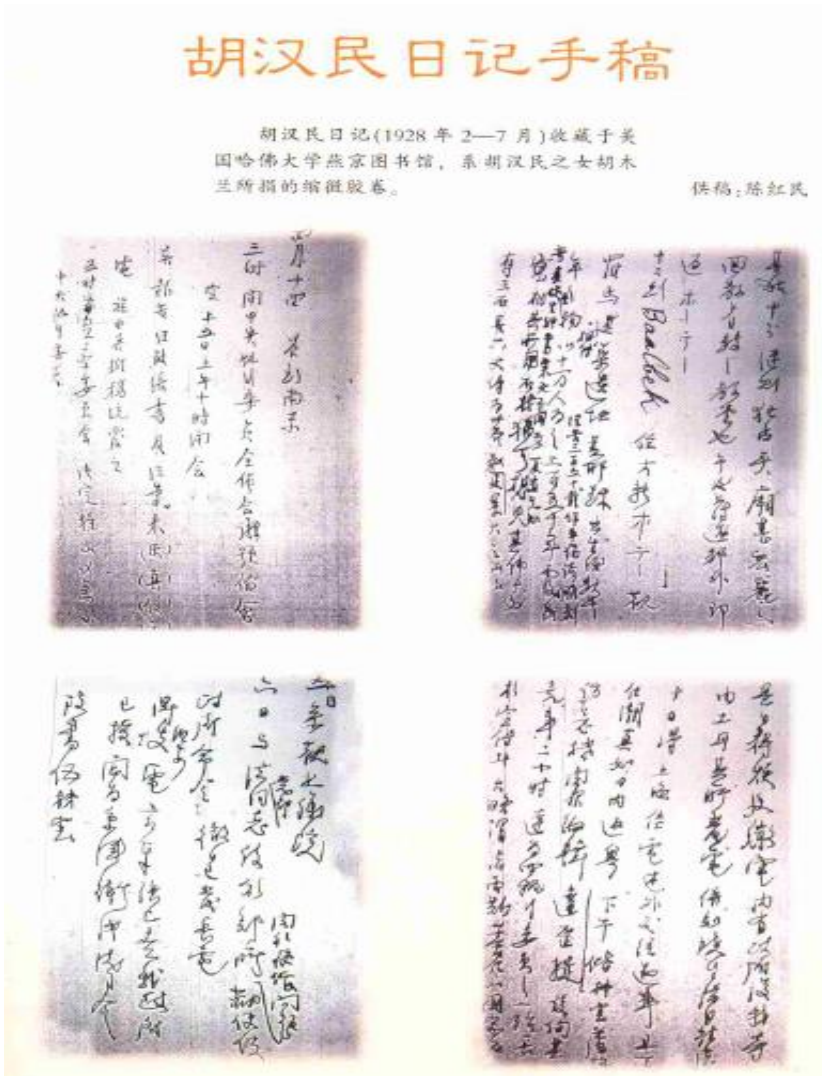
第三是命令的統一。命令的統一，也算是土耳其新政府的特殊精神，凱末爾平日創造新政府，也最注重這一點。他曾下令在二十四小時之內把土耳其全國人民所戴的紅帽子通通脫下，結果土耳其全國人民果然遵命把紅帽子統統除掉了。要舉辦新政，最要緊的是全國人民都能服從命令，都能立刻實行，否則政府的命令無論如何有道理，政府的三申五令，等于打在木頭上面，請問新政治如何能夠推行呢？

土耳其的新興不是偶然的，我們負三民主義建國使命的同志，眼看土耳其一日千里的進步，

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

EK-3: Chen Hongmin, Hu Hanmin'in El Yazısıyla Güncesinden Örnek Sayfalar

KAYNAKÇA

ALTAN, Selda (2013), "Osmanlı'ya Doğudan Bakmak: 20. Yüzyıl Dönümünde Çin'de Osmanlı Algısı ve Milliyetçilik", *Türkiye'de Çin'i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar*, Ed: Selçuk Esenbel, İsenbike Togan, Altay Atlı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

ARAL, Hamid (Haz.) (1968), *Dışişleri Bakanlığı 1967 Yıllığı*, Ankara: Ankara Basım ve Ciltevi.

CHEN, Hongmin / 陈红民 (2004), Ed. Hu Hanmin'in Günlüğü (Şubat-Temmuz 1928) / 胡汉民日记 (1928年2月 - 7月), Çin Cumhuriyeti Arşivleri 2004/2/ 民国档案2004年第2期.

ÇUFALI, Mustafa (2012), *Türk Parlamento Tarihi TBMM -VIII. Dönem (1946-1950) III. Cilt: Milletvekilleri Özgeçmişleri*, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

ERTAN, Temuçin Faik (2007), "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Laiklik", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (39), 409-423.

FİDAN, Giray (2013), *Çin'den Görünen Osmanlı: Çinli Düşünür Kang Youwei'in Türk Seyahatnamesi*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

HU, Hanmin / 胡汉民(1974), Hu Hanmin Bey'in Derleme Eserleri / 胡汉民先生文集, Cilt IV, Ed: Çin Guomindang Partisi Parti Tarihi Komisyonu, Çin Guomindang Partisi Parti Tarihi Komisyonu, Taibei: Çin Guomindang Partisi Merkezi Komitesi Parti Tarihi Komisyonu / 中国国民党中央委员会党史委员会.

(1977), Türk Devriminin Ordumuza Söyleyecekleri / 就土耳其革命告我国军人, *Xinhai Devrimi Öncesi On Yıllık Süreçte Yazılmış Makalelerden Seçmeler* / 辛亥革命前十年间时论选集, Cilt III, Ed: Zhang Zhan, Wang Renzhi / 张栴, 王忍之 Pekin: San Lian Shudian / 三联书店.

(2013), *Hu Hanmin'in Anıları* / 胡汉民回忆录, Ed: Li Bin / 李斌 Pekin: Dongfang Chubanshe / 东方出版社.

(2016), *Hu Hanmin'in Otobiyografisi* / 胡汉民自述, Ed: Zhang Dianxing / 张殿兴. Pekin: Renmin Chubanshe / 人民出版社.

KIRİLEN, Gürhan (2013), "Reformcu Kişiliğiyle Kang Youwei ve Türkiye Seyahatnamesi", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(6), 121-160.

SUN, Zhongshan / 孙中山(2011), Üç Halk İlkesi / 三民主义, Pekin: Jiuzhou Chubanshe / 九州出版社.

ZHOU, Yu'e - CHEN, Hongmin / 周聿峨, 陈红民 (1989), *Hu Hanmin'in*

Öztürk, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çin Guomindang Partisi Üyelerinin Türkiye...

Eleştirel Biyografisi, 胡汉民评传, Guangdong: Guangdong Renmin Chubanshe, 广东人民出版社.

ZHANG, Dianxing / 张殿兴 (2013), *Guomindang Partisi'nin Üç Önde Geleni: Jiang Jieshu, Wang Jingwei, Hu Hanmin* 国民党三巨头: 蒋介石, 汪精卫, 胡汉民, Pekin: Taihai Chubanshe / 台海出版社.

ZHAO, Suisheng (2000), "A Tragedy of History: The Chinese Search for Democracy in the Twentieth Century", *China and Democracy: Reconsidering the Prospects for a Democratic*, Ed: Zhao Shuisheng, New York: Routledge.

Çin Halk Cumhuriyeti Tarih Ders Kitaplarında Çin ile Müslüman Ülkeler Arasındaki İlişkiler ve Müslüman Coğrafyası İle İlgili Beyanlar

Nureddin İZBASAR*

ÖZ: Ekim 1949 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Asya'nın doğusunda bir komünist ülke olarak haritada belirlemiştir. Komünist ideoloji ile yönetilen Çin anakarasında ders kitapları özellikle ideal komünist yurttaş yetiştirme amacına uygun halde tasarlanmıştır. Tarih ders kitapları da bu amaç için en çok çaba sarf edilen bir çalışmayı teşkil etmiştir. Bu çalışmamızda, Çin okullarında zorunlu okutulan tarih ders kitaplarında yer alan Çin ile Müslümanlar arasındaki tarihi ilişkiler ve Müslüman ülkeler hakkındaki kayıtlar tarama yöntemi ile tespit edilerek, döküm analizi tekniği ile toplanmıştır. ÇHC rejiminin vurguladığı gibi Ateist kuşak yetiştirme amacında tasarlanması gereken tarih ders kitaplarında İslam ve Müslümanlar hakkındaki bilgiler çok sınırlı tutulmuştur. Çin merkezli tarih anlayışı ile kaleme alınan ders kitaplarında genellikle İpek Yolu üzerinden Arap ve Fars Müslümanları ile Çin arasındaki dolaylı ve dolaysız ilişkiler anlatılmıştır. Muhammet Peygambere, Çin'de İslam'ın yayılışına, günümüz Orta doğusundaki meselelere değinilmiştir. Bütün bunlar anlatılırken İslam dinine ya da Müslümanlara karşı olumsuz bilgi oluşturmaktan özellikle de yorum yapmaktan kaçınılmıştır. Mamafih Osmanlı'nın İstanbul'u fethi ile ilgili kullanılan cümleler gerçeği yansıtmamaktadır. Soğuk savaş sonrası batılı bazı güç odakları tarafından tasarlanan İslam algısı bazen Çin medyalarında kullanılırken ve Çin egemenliğindeki Türkistan bölgesinde terörle mücadele sebep gösterilerek İslam temelden yasaklanırken, bu olumsuz tavrın Tarih ders kitaplarında yer almaması ilgi çekici ve düşündürücüdür. Ancak tarih ders kitaplarında da belirtildiği gibi olayların Marksist düşünce ve sınıflar arası mücadele çerçevesinde ele alındığının de altını çizmekte yarar vardır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Eğitimi, Tarih Ders Kitapları, Çin ve İslam, Müslüman İmajı, Nitel Analiz

* Nuerdun AINIDING, Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü; E-posta: n.ogdulmis@gmail.com; Gönderim Tarihi: 20.03.2018, Kabul Tarihi 02.04.2018

Relations between China and Muslim Countries and Descriptions About Muslim Geographies in History Textbooks of PRC

Abstract: In October 1949, The People's Republic of China (PRC), being the most populated communist country, appeared on the map of East Asia. Since its establishment, in the mainland of China, Communist ideological textbooks have been designed for the purpose of cultivating the ideal communist citizens. Designing history textbooks was especially considered to be the most urgent work which communist regime should give priority to do in this regard. In this study, by using scanning method and cast analysis technique, information was gathered about historical relations between China and Muslims in Chinese middle school history textbooks and records about Muslim countries. As the PRC regime stressed, in the history textbooks designed for atheist generations, information about Islam and Muslims is fairly limited. In the textbooks designed on the basis of Chinese communistic - centric perspective of view, the direct and indirect relations of Arab and Persian Muslims with China are generally explained through the concept of Silk Road. These narratives are only limited to the Messenger Muhammad, spread of Islam in China and the present-day Middle Eastern issues. When chronicling the events above, Chinese communists deliberately avoid stating the negative information about Muslims. However, regarding the conquest of Istanbul by Ottomans, what they put down is contrary to the fact. It is interesting and thought-provoking that there are no records on either history textbooks or Chinese media about China's restrictions on the practicing of Islam in occupied East Turkistan region under the color of fighting against terrorism, which was the term constructed after the Cold War. Therefore, it should be kept in mind that, as mentioned on the historical textbooks in China, historical events were designed by the perspective of Marxism and clash of social classes.

Key Words: History Education, History Textbook, China and Islam, Muslim Image, Qualitative Analysis

GİRİŞ

Geçen yüzyılın ikinci yarısında genel olarak tarih öğretimine yüklenen temel görev, geçmişin bilgisini ve kültürünü yeni nesillere aktarmak olmuştur (Demircioğlu, 2009: 65). Ülkeler kendi milli

tarihinin anlatım biçimini ve dünya tarihi ile olan bağının kurulmasını tarih ders kitapları üzerinden tasarlamaktadır. O yüzden her ülkenin tarih ders kitapları kahır-i ekseriyetle ülkenin siyasi sistemi, hâkim ideoloji, dini inançları ve sınır sorunları gibi meselelerin etkisinde kalabilmiştir. Bazı ülkeler ben ve öteki vurgusunu tarih ders kitabı üzerinde daha da açığa vurmaktadır. Aslında sosyal bilimler arasında tarihin görevi, toplumların nereden geldiklerini ve nereye gitmekte olduklarını açıklamak gibi son derece hayati bir bilgi birikimi sağlarken, diğer yandan da ona yolunu sağlıklı bir şekilde çizebileceği bilinç kazandırmaktadır (Hali, 2014: 159). O yüzden ders kitaplarında sağlıklı bilgilerin yer alması, ülkeler ve milletler ara kin ve nefret üretecek içeriklerin olmaması için uluslararası çalışmalar 1919'dan beri yapılmaktadır (Safran-Ata, 1996:1). Bu tür çalışmaların yürütülmesinden bu yana özellikle Avrupa ülkeleri arasında buna bağlı protokol ortaya çıkmıştır (Şimşek-Alaslan, 2014: 9). Bütün bu barışçı tarih eğitimi çabalarına rağmen Tarih kitapları ne yazık ki dost ve düşman tanımlamalarından kurtulamamışlardır. Bunda askeri başarıların merkezde yer aldığı bir tarih öğretiminin önemli rolünün olduğu düşünülmektedir (Şimşek-Cengiz, 2015: 226). Bu bağlamda ders kitaplarının incelenmesi sorunların tespit edilerek dünyanın barışçıl ve yaşanabilir duruma kavuşması için önemlidir. Tarih ders kitaplarının incelenmesi konusu yakın tarihte araştırılmaya başlanmış bir konu olmakla birlikte temelleri iki dünya savaşı arası dönemde kurulan Milletler Cemiyeti'ne kadar dayanmaktadır (Bozkuş, 60/2014: 4). Ülkeler başka ülkelerin işgal, etnik temizlik ve kültürel asimilasyon gibi suçlarını kaleme alırken, kendisi de mevcut siyasi durumda uyguladığı politik ve tarihi yanlışlıklarını gözden geçirmesi lazımdır.

ÇHC zorunlu eğitim yasasına (中华人民共和国义务教育法) göre¹, okul yaşına gelmiş çocukların altı yaşını doldurmaları halinde dokuz yıllık zorunlu eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Bazı bölgelerin özel durumuna göre yaş sınırlaması yedi yaş olarak

¹ Çin Zorunlu Eğitim Yasası-中华人民共和国义务教育法, http://www.gov.cn/zhengce/2006-06/30/content_2602188.htm; Erişim: 06-03-2018.

belirlenebilmektedir. Zorunlu eğitim yasasında ilkokul altı sene ve ortaokul üç sene olarak belirlenmiştir. Ancak pratikte bazı bölgelerde ilkokul beş sene ve ortaokul da dört sene olarak uygulanabilmektedir. Zorunlu eğitimi tamamlamış olan öğrenciler üniversite sınavına katılabilmek için üç yıllık lise (高中) eğitimi almaktadırlar, kısaca Çin’de eğitim sistemi 6+3+3 şeklindedir. Çin’de öğrenciler ortaokul 7.sınıftan itibaren tarih dersi almaya başlamaktadır. Ortaokul 7.sınıf ve 8.sınıfta Çin Tarihi, 9.sınıfta ise dünya tarihi öğretilmektedir. Ortaokuldaki tarih ders kitabı altı adettir, dört adedi Çin tarihi, iki adedi dünya tarihidir.

YÖNTEM

Bu çalışmada tarama yöntemi ile ÇHC’da zorunlu eğitime tabi tutulan ortaokul 7.sınıf, 8.sınıf ve 9.sınıflarda güncel olarak okutulan zorunlu tarih ders kitapları tespit edilmiştir. Bahsi geçen ders kitaplarının orijinal basılı nüshalarına doğrudan ulaşılmıştır. Kitapların tam künyeleri kaynakçada “İncelenen Ders Kitapları” başlığında verilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler Çin ile Müslümanlar arasındaki ilişkiler ve Müslüman coğrafyalardaki olaylar ile ilgili metin ve görseller halinde toplanmıştır. Ardından elde edilen metinler Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Kitaplarda bulunan resimler ve haritaların içerisinde İslam ve Müslümanlar ile ilgili olanlar incelenmiştir. Daha sonra verilerin nitel (içerik ve betimsel) analizi yapılmıştır. Türkçeye çevrilen metinler anlaşılır bir halde bulgularda sunulmuştur. Araştırmada elde edilen verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasında kullanılan nitel araştırma yöntemini kısaca “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklinde açıklanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 35). Bir diğer deyişle nitel analiz yapan araştırmacı, alandan toplamış olduğu verilerden hareket ederek bu verilerin içerisinde saklı duran bilgiyi keşfetmeye ve ortaya çıkartmaya çabalamaktır (Özdemir, 2011: 328). Ders kitaplarında karşımıza çıkan bazı önemli bilgiler doğrudan alıntı yapılarak gerekli

görüldüğünde tarihi kaynaklara kıyasen yorumlara gidilmiştir. Yaptığımız doğrudan alıntılarda, ders kitaplarının ismi ve sayfa numarası verilmiştir.

BULGULAR

ÇHC ortaokul ve lise zorunlu tarih ders kitapları incelendiğinde ilk olarak, Müslüman Arap ve Fars tüccarların Çin'deki ticari faaliyetleri sırasında Çin'de İslam'ın yayılması ve Çin'de şekillenmeye başlayan Müslüman kültüründen bahsetmektedir. Ardından Çin'deki büyük tarihi buluşların Arap ve Fars Müslümanlarının vasıtasıyla Avrupa'ya yayıldığı, Müslüman Astronomi ve Tıp alanındaki gelişmelerin Çin'e etkisi bahsedilmektedir. Dünya Tarihi ders kitaplarında ise İslam'ın nasıl ortaya çıktığı ve Muhammed Peygamberden bahsetmektedir. İslam ülkeleriyle ilgili kısmında Osmanlıların İstanbul'u fethi, Filistin sorunu ve 11 Eylül saldırısı gibi Müslümanlarla ilgili konulara değinilmiştir. Bütün bunları 1. İslam'ın doğuşu 2. Çin'de İslam 3. İslam dünyası ile Çin arasındaki tarihi ilişkiler 4. Ders kitaplarında Müslüman imajı ve ismi geçen Müslüman ülkeler hakkındaki beyanlar şeklinde başlıklara ayrılabilir.

Bulgu 1: Dünyadaki Üç Büyük Din

Din bir çeşit sosyal ideolojik ve karmaşık tarihi kültürel hadisedir, insanların nesnel dünya karşısında meydana getirdiği hayal ürünüdür. Din ezelden olan bir şey de değildir. İnsan toplumu belli bir sosyal düzeye ulaştığında ortaya çıkmış tarihsel olgudur. Budizm, Hıristiyan dini ve İslam dini dünyadaki üç büyük dindir.

Milattan önceki 6. asırda kadim Hindistan toplumunda kargaşa hat safhadadır. Budizm'in ortaya çıkmasında böyle bir sosyal arka plan vardır. Budizm'in kurucusunun adı Siddhartha Gautama olup, daha sonra Sakyaların keşişi anlamına gelen Sakyamuni ismiyle anılmıştır. Hıristiyanlık birinci asırda Filistin topraklarında ortaya çıkmıştır. Burada yaşayan Yahudiler uzun zamandır zor durumda olduğu için kurtarıcı beklemekte, nakledildiğine göre, İsa tam da o kurtarıcı olmaktaydı. İsa insanları acıya dayanması gerektiğini, öldükten sonra cennete gireceğini söylemiştir. Kurtarıcı kelimesinin karşılığı Yunancada Christos (Çincesi 基督/Jidu) kelimesidir. Böylece bu dine

inananlar Hıristiyan olarak adlandırılmışlardır. Şu an kullanılmakta olan miladi takvimi bu rivayetlerde bahsedilen İsa'nın doğum yılından itibaren hesaplanmaktadır. Bu tam miladın ilk yılıdır. 7. asırda Muhammed Arap yarım adasındaki Mekke'de İslam'ı ortaya koymuş, o insanları âlemlerin tek rabbi olan Allaha inanmaya davet etti, kendisinin Allah'ın peygamberi olduğunu söylemiştir. İslam Arapçada barış ve itaat anlamına gelmektedir. İslam dinine inananlara Müslüman denir, anlamı da Allah'a iman edenler demektir. Muhammed peygambere vahiy olarak indirilenler Kur'an-ı Kerim adında bir araya getirilmiştir. Orta çağda İslam dini Asya'nın çeşitli bölgelerine ve kuzey Afrika'ya yayılmış ve buralarda cihanşümül etkiler yaratmıştır. Müslümanlar camilerde dini ibadetlerini yaparlar, dinlerini öğrenirler. Farklı bölgelerdeki camilerin mimarisinde de farklılıklar görünür, fakat en sık görülen mimarı yapı da çatısında yuvarlak kubbelerin, içinde salonun ve göğe doğru yükselen minarelerin olduğu yapı şeklidir. Müslümanların önemli bayramları Ramazan ve Kurban bayramlarıdır (**ortaokul 7.sınıf dünya tarihi birinci kısım sayfa: 49**).

Ders kitaplarında, Marksist ve Ateist bakış açısıyla bütün dinlere aynı noktadan bakılmıştır. Budizm Hıristiyanlık ve İslam hakkında temel bilgiler sunulmuştur. Bunları anlatılırken Müslümanların bayramlarından ve mimari tarzlarından bahsetmesi öğrencilerin hafızasında temel bir İslam algısı oluşmasına yardımcı olacaktır. Ders kitaplarındaki bu yaklaşıma kıyasen Çinlilerin verdiği isimle Xinjiang Uygur Özerk bölgesinde ÇHC yönetiminin İslam'ı temelden yasaklaması, Marks'ın "din toplumun afyonudur, din yok edilmelidir" cümlelerini akla getirmektedir. Fakat etnik Han Çinlilerinin (汉族/Hanzu) çoğunluğunun inandığı din olan Budizm hiçbir şekilde yasaklanmazken, İslam temelden yasaklanmakta ve din adamları tutuklanmaktadır. En son Kur'an-ı Kerimi çağdaş Uygur Türkçesine tercüme eden Muhammed Salih Damolla Çin'in eğitim kampı adını verdiği gayr-i resmi hapishanede hayatını kaybettiği haberlerde duyulandan sadece biridir. Ancak ÇHC anayasasının 36. maddesinde ÇHC vatandaşlarının dine inanıp inanmama özgürlüğüne sahip olduğu açıkça belirtilmektedir².

² Yasanın Çince metni için Çin Komünist Partisi resmi haber sitesine bakınız: <http://cpc.people.com.cn/GB/64107/65708/66067/66079/4468911.html>; Erişim: 07-03-2018.

Ayrıca Çince konuşan Müslümanlar (回族) Türkistan Türkçesindeki adıyla Tunganlar³ Türklere nazaran dini ibadetlerini daha serbestçe yaşamaktadır.

Bulgu 2: Arap Devletinin Kuruluşu.

Muhammed peygamber 569 senesi Mekke’de doğmuştur. 40 yaşında nübüvvet görevi başladı, 622 senesi Mekke’den Medine’ye hicret etmiştir. Medine’de belli bir zaman geçtikten sonra hem kendi sahabesinden hem de Müslüman olmayan komşularının görüşlerini alarak onlarla bir durum değerlendirmesi yaptı ve hep birlikte Enes’in evinde bir şehir devleti oluşturmaya karar vermişlerdir (Hamidullah, 2004: 167). Ortaokul 9.sınıf birinci dönem dünya tarihi ders kitabının “Asya ve Avrupa’da Feodal Düzen” başlığı altında Arap Devletinin Kuruluşu konusu işlenmiştir. Bilgiler şu şekilde aktarılmaktadır:

6.asrın sonu 7.asrın başlarında, Arap yarımadasında henüz otoriter bir devlet hâkimiyeti kurulmamıştır. Su kaynaklarını ve mallarını otlatacak otlakları ele geçirmek için kabileler birbirlerine kanlı saldırılarda bulunmuşlardır. İç huzursuzluk hat safhada, ticaret yollarının kapanmasından, ticaret gerilemiş durma noktasına gelmiş, dış güçler işgallerde bulunmuşlardır. Durum böyleyken Araplar birlik içinde devlet kurma arzusundadır. Muhammed’in getirdiği İslam işte bu ihtiyaç yüzünden dünyaya gelmiştir.

Muhammed Arap yarım adasındaki Mekke’de doğmuş, çocukluk yaşlarında anne babası vefat etmiş, dedesi ve amcasının himayesinde büyümüştür. 25 yaşındayken bir zengin kadın tüccarla evlendi, ticaretle uğraşıp zengin oldu ve böylece daha sonra yapmayı planladığı din inşası için maddi ihtiyaçlarını garanti altına almıştır. 610 senesi Muhammed zamanın karışık ve güvensizliğini dikkate alarak gizlice bütün zihniyle dininin temellerini kurmuştur. Efsaneye göre, bir gün gece vakti, Allah birini gönderip ona vahiy indirmiş, o Allah’ın verdiği görevi kabul ederek, İslam dinini yaymaya başlamıştır. İlk başta Muhammed Mekke’de dini yaymaya başlamış, Mekke’deki soylular İslam dinin kendilerinin ekonomik ve siyasi çıkarlarına zarar vereceğinden endişelenmiştir. Bu yüzden bütün imkânları ile

³ Türkiye Türkçesindeki ses uyumuyla Dungan ya da Döngen olarak kullanılmaktadır. Bilgi için İslam Ansiklopedisine bakınız. (Ertuğrul: 2002: 09/517)

Muhammed'e inanlara zarar vermeye başlamıştır. 622 senesi Muhammed az sayıdaki inananlarıyla beraber Mekke'den ayrılmış, Medine'de din ile siyaseti birleştiren hâkimiyet kurmuştur. Muhammed devletin dini, siyasi ve askeri lideri olarak bütün gücü kendi elinde bulundurmaktaydı. Allah'a inanan her kesin kardeş olduğunu söylemesi, Araplardaki kan bağıını esas alan kabile sistemini dağıtmış, böylece dini yaşamı esas alan bir bölgesel topluluk meydana getirmiştir. Muhammed nihai amacına ulaşmak için, birçok kez Mekke'ye askeri seferler düzenlemiştir. 630 senesine geldiğinde Mekke'ye tekrar taarruz etmiş, en son iki taraf anlaşmaya vardı, Mekke'deki soylular İslam dini kabul etti ve Muhammed'in siyasi ve dini otoritesini tanıdı; Muhammed de karşı tarafın ekonomik çıkarlarına dokunmama ve dinlerine karışmama vadinde bulunmuştur. Ondan itibaren Mekke İslam dinin kutsal yeri olmuştur. Mekke'nin fethinden sonra Arap yarımadasını birleştirmek işini hızlandırmıştır. Yarım adadaki kabile reisleri Mekke'ye hacca gelmiş ve Muhammed'e biat etmiştir. 632 senesi Muhammed hastalıktan vefat ettiğinde ise Arap yarım adasının neredeyse tamamı bir Arap devleti hâkimiyeti tarafından yönetilmiştir. (Ortaokul 9.sınıf dünya tarihi birinci kısım sayfa: 25-26).

İslam öncesi Arap yarım adasındaki ekonomik durum, araştırmalarda tespit edilmiştir. İktisadi görünüm açısından Arap yarımadasını iki ana bölüme ayırmışlardır. İlki yabancı görüşlerin hiç tesir etmediği veya çok az tesir ettiği bölgeler, yarımadanın iç kısımları, Araplardan başka hiç kimsenin girmediği bazı sahil bölgeleridir, ikincisi ise yabancı görüşlerle fazla ilgisi olan bölgelerdir (Seyithanoğlu-Çelebi-Hurşitoğlu-Vakkasoğlu 1992, 1/143). Arap yarımadası ziraat ve zanaattan yoksun olsa da Afrika ve güney Asya arasındaki stratejik konumu sebebiyle devletler arası ticarete ileri bir konuma getirmiştir. Özellikle Mekke ahalisi (Kureyşler) kendilerinde bulunan avantajlardan dolayı büyük ticari fırsatlara sahiptir. Döneminde Yemen'e yapılan kış seyahati ve Şam'a yapılan yaz seyahati vardır, Kureyş suresinde buyrulduğu gibi çevrelerindeki sefer sırasında kapılıp kaçırılırken, onlar bu ticareti gayet emniyetli bir şekilde yapabilmıştır⁴. Ayrıca Yemenliler ticaret ile meşhurlardır, Hindistan'a Afrika sahillerine, Endonezya

⁴ Ayet-i kerime ve meali için bakınız: <http://kuran.diyabet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/kureys-suresi-106/ayet-1/diyabet-vakfi-meali-4>; Erişim: 11-03-2018.

ve Sumatra'ya ve diğer okyanus ülkelerine ticaret için gitmişlerdir ve Arapların Ukaz, Micenne, Zülmecaz adlı fuarları bulunmaktadır (Sallabî. 2017:1/35). Ayrıca, Kureyş kabilesi kervan ticaretinin dışında bankacılık ile de zengin olmuş bir kabiledir (Hobson, 2008: 50). Ders kitabını hazırlayanlar Muhammed Peygamberin de bu kabilenin bir üyesi olduğunu unutmuş gibi çalışmışlardır.

Arap yarımadasında yaşayanlar yerleşik hayattakiler ve bedeviler olarak ikiye ayrılabilir. Bedeviler çölde kabile düzeninde yaşamış, çöldeki tek birlik kabile olmuşlardır. Kabile kan ve küçük cemaat bağlılığının meydana getirdiği bir oluşumdur, bu bedevilerin en üst yöneticisi reisleridir. Ancak sıradan halkın çoğu zaman kabile reisine karşı isyan ettiği sık görülen olaylardandır. Bunun sebebi ise bedevilerin sahip olduğu aşırı benlik, ferdiyetçilik duygularıdır. Bu şuur çölde devlet kurmak için gereken birliğin önü kesilmiştir. Kısacası çöldeki eğilim devlet kurmaya değil bölünmeye müsaittir. Arap yarım adasının ortalarında kurulmuş kısa devirlik tek bir devlet Kindi devletidir (480-529)⁵. (Seyithanoğlu, Çelebi, Hürşitoğlu, Vakkasoğlu 1992, 1/113). Bu açıdan bakıldığında, Muhammed peygamberin Arapların birliğini sağlamak için nebilik iddiasında olduğunu söylemek ya da Arapların devlet kurma isteği yüzünden ortaya çıktığını söylemek olayı sadece genelleştirmektir. Muhammed peygamberin ve halefleri olan dört sahabenin yaşam tarzları incelendiğinde onların hiçbir zaman kral olma merakında olmadığını görmek de mümkündür. Arapların yaşayışında inkılap niteliğindeki bu dönüşüm sadece siyasi bir kuvvetin yapabileceği bir durum değildir. İslam peygamberinin sadece askeri zaferlerle bunları başardığını söylemek olayın iç mahiyetini anlayamamaktan kaynaklanmaktadır. Ders kitaplarında Muhammed Peygamber ile ilgili verilen bu kısıtlı bilgiler hem sadece Marksist bir düşüncenin

⁵ Kinde devleti Yemen'in büyük krallıklarından biri olup, yarım adadaki kabileleri zorla bir araya toplamasına rağmen uzun süre bir arada tutamamıştır. Kinde Devleti, V. yüzyılın sonu ve VI. yüzyılın başında muhtariyet kazanarak gelişmesine rağmen manevi kuvvet ve iç mahrumiyeti sebebiyle sınırlarına kadar ulaştığı Bizans ve Sasaniler'e karşı herhangi bir üstünlük elde edemedi. Kindeler için İslam Ansiklopedisine bakınız: (Küçükaşçı 2002: 22/37-38).

ürünüdür ve öğrencilerin dikkatini çekecek derin bilgi ve detay da içermemektedir. Esas amaç Marksist sınıf düşüncesi çerçevesinde Arapların kabile sisteminin bozularak feodal bir devlet yapısına kavuştuğunu vurgulamaktır.

Bulgu 3: Doğu İle Batı Kültürünün Elçileri-Müslüman Araplar

Kadim kültürün yayılışı ve gelişmesi başlığındaki bölümde yer alan bu ders paragrafı, Arap rakamlarının ortaya çıkışı ve yayılışından bahsederek konuyu Müslüman Arapların kültürel başarıları ve bilimsel gelişmelerinden bahsetmektedir. Dünya tarihi kitabında bu bilgiler şu şekilde geçmektedir:

Araplar insaniyet kültürünün yayılması ve kültürel temasların gerçekleşmesinde çok önemli roller oynamıştır. Arap Rakamları bunların en önemli bir tanesidir. İlk başta Hintliler Sanskritçe harfleri 0'dan 9'a kadar rakam olarak kullanmışlardır. Araplar bu yöntemi geliştirerek 12.asrın başlarında bu rakamları esas alan hesaplama usulünü Avrupa'ya aktarmışlardır ve böylece bu rakamlara Arap Rakamları denmiştir. 16.asırdan sonra Arap Rakamlarının yazılışı neredeyse günümüzdeki şekline kavuşmuştur. Ondan buyana bu rakamlar tüm dünya kapsamında kullanılmaya başlamıştır.

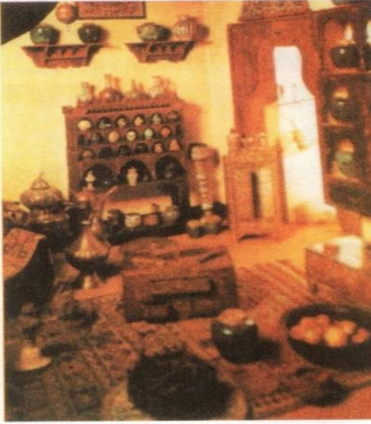
Arap Rakamlarının haricinde, Arap bilginleri daha birçok alanda büyük başarılar elde etmişlerdir. Onlar kadim Yunan'a ait birçok eseri tercüme etmiş, kadim kültürün ışıklarının günümüz batı Avrupa'sına ulaşmasını sağlamıştır. Araplar mükemmel cebir bilimini ortaya koymuştur, cebir bilimini dünyada ilk kitabını Araplar yazmışlardır. Bu kitap 16.asırda Avrupa'daki üniversitelerde okutulmuştur. Bağdat hastanesinin Başhekimî Râzî⁶ cerrahi alanında çok ünlüydü, onun yazdığı "Tıp Ansiklopedisi" adlı ünlü eseri vardır. Bir diğer Arap Hekim İbn Sînâ da "Tıp Kanuni" adlı eseri yazmıştır. Bu iki kitap Latinceye çevrilmiştir ve uzun bir süre batı tıp âleminde nüfuzunu korumuştur (Ortaokul 9. sınıf dünya tarihi birinci kısım sayfa: 41-42).

⁶ Batılar Razî'ya Rhazes derler, o yüzden Çinliler asıl isimden değil Batıların telaffuzundan tercüme ettiği için 拉齐斯(Laqisi) olarak yazmışlardır. Razî ve eserleri için İslam Ansiklopedisine bakınız: (Özdemir 2007: 34/479-485).

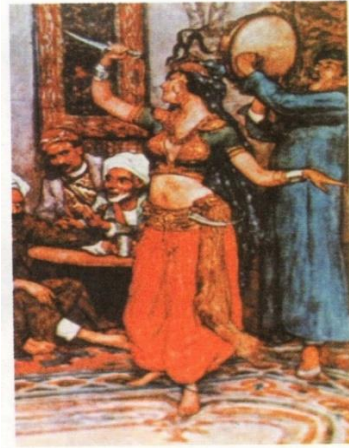

14.yüzyıl civarında Avrupa ve Asya'daki ana ticaret yolları

- *Koyu kırmızı çizgi: Arap Tüccarlar (doğu kısmında Çinli tüccarlar da var)
- *Kesik yeşil çizgi: İtalyan tüccarların kullandığı yol
- *Kesik kırmızı çizgi: kıtalar sınırı

古代阿拉伯人的药店

《阿里巴巴和四十大盗》插图

Kadim Arapların Eczanesi Bir Kare

Alibaba ve Kırk Haramilerden

Arap halk edebiyatına "Binbir gece" adını verdiği masalları Arap imparatorluğunu zengin sosyal yaşamlarının bir canlı tasviridir. "Alibaba ve Kırk Haramiler" "Alaaddin'in Sihirli Lambası" bunlar da çok popüler eserlerdir.

Tarih kitabındaki bu bilgiler Arapların başarıları olarak kaydedilse de bu başarıların İslamiyet'ten sonra ortaya çıktığının altını çizmek gerekmektedir. Ders kitabında yer alan bu bilgiler ortaokul öğrencilerin dünya bilim tarihi ve İslam hakkında objektif bir bilgiye sahip olmasını sağlayacağı kesindir. Aslında İbn Sînâ gibi İslam âlimleri sadece kendi alanlarında değil Batının felsefi ve kozmolojik alanına da sirayet etti, İbn Sînâ'yı Latineden okuyan Avrupalı düşünürler, ilk defa kuşatıcı ve tutarlı bir metafizik ve bilimsel kozmoloji sisteminin varlığından haberdar olmuşlardır (Kalın, 2017: 142). Tarih kitaplarındaki bu anlatım şekli batı merkezli oryantalist tarih anlayışının etkisinde kalmadan İslam dünyasındaki bilimsel ve kültürel gelişimlerin öğrencilere tarihi gerçekleri yansıtacak şekilde aktarılmıştır.

Bulgu 4: Arap İmparatorluğu İle Çin Arasındaki İlişkiler

Bu başlıkta Muhammet peygamberin vefatından sonra halife Osman döneminde Çin'e gelen elçilerden bahsetmektedir. Peygamber hayattayken onun Bizans, İran ve diğer ülkelere mektup göndererek onları İslam'a davet ettiği bilinmektedir. Bazı mektupların elyazması günümüze kadar ulaşmıştır. Bir başka rivayete göre Muhammed Peygamber Çin'e de elçi göndermiş, döneminin Çin hanı İslam'ı kabul etmiştir. Molla Musa Sayramî, Tarih-i Hamidiye'sinde bu rivayeti özetle şu şekilde anlatmaktadır (Sayrami: 2014: 144-149):

“Eski zamanlarda Çin memleketinde adaletli ve halk sever Tangwang adlı bir han varmış, bir gün rüyasında vahşi bir ejderhanın kendisine saldırdığını ve yeşil cübbe giyen beyaz sarıklı birinin bu ejderhayı öldürerek onu kurtardığını görmüş. Rüya tabircileri bu kişinin İslam Peygamberi hazreti Muhammed olduğunu söylemiş. Han derhal hediyelerle bir kişiyi hazreti Peygamber'e göndermiş, o kişi Peygamberle görüşmüş derdini anlatmış, Muhammed peygamber bu elçiye bir mektup vererek bizzat hanın kendisine teslim etmesini, han dışında kimsenin bu mektubu açmaması gerektiğini söyleyerek mühürlemiş. Ancak bu elçi geri dönüş yolunda dayanamayarak mektubu açmış ve Çin hanının huzuruna çıkınca han bu mektubun açıldığını öğrenmiş, içerik de kaybolmuş. Han bu elçiye tekrar peygambere göndermiş. Peygamber olup bitenleri anlamış ve sahabesinden Vakkas, As ve Ekkaş'tan

ibaret üç kişiyi elçi ile beraber Çin'e göndermiş. Bunlara yine yedi kişi eklenmiş. Onlardan Ekkaş ile Vakkas yolda vefat etmiş sekiz kişi Çin pay-i tahtına ulaşmış. Onlar geldikten sonra Han kendi vezirlerini bir araya getirerek Müslüman olmak isteğini söyleyince bazıları katılmış, bazıları karşı çıkmış. Han bu şekilde gizlice Müslüman olmuş."

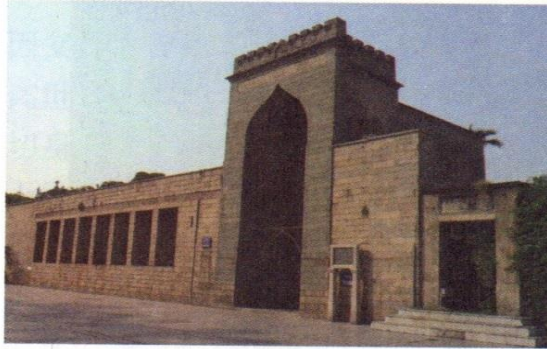
Sayramî'nin aktardığı rivayet dışında, Çinli araştırmacılar Süleyman Et-Tacirî'in hatıratında Vakkas adındaki bir sahabenin Guangzhou'da bulunan Hauisheng Camisini (怀圣寺) inşa ettiğini kaydetmiş, İnşaat tarihinin de 627-649 (唐太宗贞观年间) yılları arasında olduğunu öne sürmüştür (Ma ve Liu: 1999: 29).

Ders kitaplarında konu başlığı ile ilgili geçen cümleler şu şekildedir:

7.asrın ortalarında, Arap yarım adasının çoğu bölgeleri tek bir otoriteye bağlıydı. Bir asırlık süreçten sonra, Arap devleti Avrupa, Asya ve Afrika'yı kapsayan bir imparatorluk haline geldi, imparatorluğun ilk yüzyılında devlet güçlendi, tarım ve zanaat çok ileri seviyelere geldi, ticaret zirveye ulaştı.

651 senesinde(唐高宗永徽二年), ilk Arap elçisi o dönemin Çin'ini yöneten Tang hanedanının başkenti Changan'e geldi. Daha sonra iki tarafın ilişkileri yoğunlaştı. Bir buçuk asırlık süre zarfında Arap elçileri Changan'e 30 defadan fazla geldi. Özellikle 750 senesinde kurulan Abbasi devletinin halifesi, hızlı bir şekilde Çin ile temas kurdu. Sadece 753 senesinde Abbasi halifesi dört kere Changan'e temsilci gönderdi, devam eden beş sene içinde Arap elçisinin ayağı Changan'den kesilmedi. Uluslararası şehir haline gelen Changan'de çok sayıda Arap ve başka ülkelerin tüccarları ve vatandaşları, Çinliler ile beraber huzur ve barış içinde yaşıyorlardı, Arapların yemek kültürü ve giyim kuşam tarzları yaygınlaştı. Çin'in birçok teknolojileri Arap bölgesine geçti. Çin'in kâğıt yapma teknolojisini öğrenen Araplar Semerkant'ta kâğıt fabrikası kurdu ve kâğıt teknolojisi Arap dünyasına girdi. Abbasilerin önemli şehirlerinden Kufe'de birçok Çinli usta çalışıyordu, onlar dokumacı, altın ve gümüş kuyumcusu, ressam olarak çalışıyorlardı. Çinli ustalar Çin'e özel ipek dokuma tekniğini Mâverâünnehir bölgesine getirdi. Çin'in boyama kaplama tekniği Arapların altın ve gümüş aletlerinin çizim ve nakışlarında, çini yapımındaki desen tasarımında ilerlemesine yardımcı oldu. Çin tarzı vazo porselen imalatı Arap dünyasında yaygınlaştı (9.sınıf dünya tarihi birinci kısım Sayfa: 45).

Song Hanedanı döneminde dış ticaret ilerledi, dünya ticaretinde önemli bir ülke haline geldi. Guangzhou, Quanzhou gibi şehirler dünya ticaretinin önemli limanlarından biriydi. Çin'in ticaret gemileri Kore ve Japonya'dan başlayarak uzak Arap yarımadası ve Afrika'nın doğu kıyılarına kadar ulaşmıştır. Song hanedanı ticareti desteklemiş, teşvik politikaları uygulamıştır, yabancı tüccarlara bazı imtiyazlar tanımıştır. Döneminde Guangzhou ve Quanzhou bölgesindeki "Fanfang 蕃坊⁷ adının verildiği yerler yabancı tüccarların ikamet etmesi için verilen yerlerdir. Fanfang'ın idaresi yabancıların arasında en erdemli olan kişilere hanedanlık tarafından verilir. Yabancı tüccarların yaşadığı bölgelerde Fanxue (蕃学) adını verilen tüccarların çocuklarının eğitim gördüğü okullar vardı, Quanzhou'daki yabancı tüccarlar içinde çok sayıda Müslüman Arap vardı, hanedanlık onların yaşadığı yerlerde cami ve Müslüman mezarlıklarının kurulmasına izin vermişlerdi (7.sınıf Çin tarihi birinci kısım Sayfa: 45).

泉州伊斯兰教清净寺

这是中国现存最古老的伊斯兰教寺庙之一，
始建于1009年。

Quanzhou Qingjing Cami.

Çin'de Günümüze Kadar Ulaşan En Eski İslami Yapılardan Biri
İnşa Tarihi 1009 Senesi

Tangwudi döneminde (唐武德 618-626) dört kişilik Müslüman kafilesi Çin'e ulaştı, onların biri Guangzhou'da (广州 Kanton) ikincisi Yangzhou'da (广州扬州), diğer ikisi ise Quanzhou'da (泉州) İslam dinine davet etmiştir (Ke, 2003: 49). Tang, Song hanedanlığı

⁷ 蕃坊 kelime anlamı olarak yabancı mahallesi diye çevrilebilir.

döneminde, çok sayıda Arap ve Fars kökenli Müslümanlar Çin'e gelip yerleşmiş ve onların yaşadığı bölgelere Fanfang adı verilmiştir (Qiu, 2001: 31). Bazı araştırmacılara göre Fanfang bölgelerindeki yabancıların dokunulmazlıkları vardır, onlar suç işlediğinde Çin kanunlarına göre değil kendi kanunlarına göre kendi aralarında cezalandırılırlar. (Fu, 1986: 4/460). Tang (618-907) döneminde yabancı tüccar gemilerinin kullanılmasına ilk başta Guangzhou limanı izin vermiş olup, Tang döneminde Çin'e gelen Arap tarihçi ve coğrafya bilgini El-Mesudi'nin (vefatı: 956) kaydettiğine göre sadece Guangzhou'da Müslüman, Hıristiyan, Mecusi ve Yahudilerden 200,000'den fazla kişi yaşamaktaydı (Gansu 1982: 121-122). Fanfang Çin'de asilzade insanların yaşadığı yer olarak bilinmekteydi (Tang yıllıkları 1990:155). Tang hanedanlığının ortalarına doğru Müslümanlar ile yerlilerin evliliğinin artması ve tüccarların servetlerinin çoğalması, onların Tang hanedanının içindeki nüfuzunu arttırmış, bundan rahatsız olan Tang hanedanı yöneticileri onların yerlilerle evlenmesini ve Çin'de serbestçe ikamet etmesini kontrol altına almaya başlamıştır. Böylece Müslümanların farklı bölgelerde deniz kenarlarındaki beldelerde ikamet etmesi kararlaştırılmış, böylece Fanfang'lar ortaya çıkmıştır. Onların Çinlilerle evlenmesi Song (960-1279) hanedanı döneminde de yasaklanmış, Çinlilerin yaşadığı şehir bölgelerine girmelerine izin verilmemiştir. Yine Çinli araştırmacıların kaydettiğine göre 878 senesi Çin'e gelen seyyah Ebu Zaid El-Hasan hatıratında şunları kaydetmiştir. Huangchao Guangzfu'ya (Müslümanlara) saldırdı, Çinli olmayı kabul edenler ve Çinliler hariç herkes öldürüldü, bu olaydan haberdar olanların aktardığına göre bu katliam sırasında Müslümanlar, Museviler ve Hıristiyanlardan toplamda 120,000 kişi hayatını kaybetmiştir (Ma-Liu, 1999: 29).

Cengiz Han batı seferlerinden dönerken, Türkistan'dan Farsça ve Türkçe konuşan Müslümanlardan oluşan asker ve sanatçıları Çin'e getirmiştir. Bu insanların sayıları yüzbinleri bulmaktadır. Onların içinde birçoğu mühendis ve astronom idi, farklı bölgelerden gelen yüzbinlerce Müslüman ile daha önce Song ve Tang döneminde Çin'de ikamet etmeye başlayan Müslümanlar,

Han Çinlileri, Moğollar ve Türklerle kaynaşarak Çinceyi iletişim dili olarak kullanan yeni bir millet olarak Tungan'ları (Döngen 回族) oluşturmuştur. Moğolca konuşanlar Dongxiang(东乡) ve Baoan(保安) ulusunu oluşturmuş, Türkistan bölgesinden gelen Türkmen asıllı halktan ise Salurlar meydana gelmiştir (Hu, 2002: 43). Moğolların İran'dan ve Türkistan'dan getirdikleri usta ve zanaatkarlar, İslam dini ile beraber dokuma tekniğini de Çin'e getirmişlerdi. Moğollar zorla getirdikleri Müslüman zanaatkarlar devlet tezgâhlarında ince dokumalar üretmeye de başlamış ve Yuan sarayı için lüks mal üretimini denetleyecek Altın Diba Dairesi gibi ofisler kurulmuştur (Carter: 2012: 118). Çin'de bulunan en eski el yazması Kur'an da Yuan hanedanı dönemine denk gelmekte olup bugün Qinghai'deki Xunhua Salur Otonom Nahiyesinde Jiezi Büyük Camisinde(青海省循化撒拉自治县街子清真大寺) muhafaza edilmektedir (Zhao, 2009: 251). Kur'an-ı Kerim'in Çinceye tercümesi daha geç tarihlerde gerçekleşmiştir. Araştırmalara göre Çinli Müslümanlar eski zamanlarda Kur'an'ı Çince tefsirinden anlamışlardır. 19.asrın sonlarına doğru Kur'an'ı Çinlilere anlatmak için bazı tercüme girişimleri ortaya çıkmıştır (Zhao, 2009: 251). Ders kitabında İslam hilafeti ile Çin arasındaki ilişkilere ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir. Ancak Talas savaşından ibaret önemli tarihi hadiseye hiç değinilmemiştir.

Bulgu 5: Dini Kutsal Toprak Jerusalem (Kudüs)⁸

Batı Asya'da yer alan meşhur ve kadim şehir olan Kudüs birçok tarihi iz taşır. Kutsal mekanları ve ibadet alanlarıyla Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için kutsal toprak sayılır.

Milattan önceki 1000 senesi civarında Yahudilerin kralı Davut bu bölgeyi yönetiyordu, İbranice "barış toprakları" anlamına gelen Yeruşalayim kelimesinden Jerusalem kelimesi ortaya çıkmıştır. Yahudiler şehir içinde yer alan Zion dağında tapınak inşa etti, o günden bu yana Kudüs Yahudilerin dini merkezi haline geldi.

⁸ Çinceye İngilizcedeki Jerusalem kelimesinin telaffuz tercümesi olarak 耶路撒冷 (yelusaleng) şeklinde çevrilmiştir.

İzbasar, ÇHC Tarih Ders Kitaplarında Çin ile Müslüman Ülkeler Arasındaki İlişkiler

Hıristiyanların inancında, kurtarıcı İsa Kudüs'te acı çekti ve göğe yükseldi, o yüzden onlar burayı Hıristiyanların en kutsal mekânı olarak bilirler.

Müslümanlara gelince, Kudüs Müslümanlar için çok önemli kutsal mekândır. Muhammed peygamber İslam'ı ilan ettikten kısa bir süre sonra, Arap birlikleri Kudüs'e girdi ve o günden sonraki 400 yıl boyunca tam bir Arap şehri ve Müslümanların kutsal şehri haline geldi. Günümüzde Kudüs Müslümanlar için Mekke ve Medine'den sonra üçüncü büyük kutsal merkezdir. Burada Müslümanların üçüncü büyük camisi olan Mescid-i Aksa bulunmaktadır. Muhammed'in miraca yükseldiği kutsal taş ve benzeri İslam'a ait kutsal eşyalar bu şehre derin bir İslam damgası vurmuştur (9.sınıf dünya tarihi birinci kısım:50).

Kudüs hakkında öğrencilere genel bir bilgilendirme yapılmıştır. Her üç din açısından önemini vurgulamıştır.

Buglu 6: Bizans İmparatorluğunun Sonu

Doğu Roma imparatorluğunun başkenti Konstantinopolis olup bu şehrin daha önceki ismi Bizans'tır. Böylece Doğu Roma İmparatorluğunun adı Bizans oldu.

13.asrın sonlarına doğru Osmanlı Türkleri batı Asya'da bir güç olarak ortaya çıktı. Osmanlı Türkleri faal bir şekilde topraklarını genişletti, önce Anadolu'yu ardından Balkan yarımadasını ele geçirdi, artık hedefinde Bizans vardı. 15.asrın ortasına gelince Konstantinopolis düştü, bin seneden fazla hüküm süren Bizans da tarihe karışmış oldu.

1453 senesi Osmanlı Türk imparatorluğu(奥斯曼土耳其帝国) padişahı bizzat kalabalık bir ordu ve savaş gemileriyle birlikte Konstantinopolis'in şehir surlarına saldırdı. Türk ordusu ağır toplarla şehir surlarını vurdu, ancak şehir surları sağlam üstelik haliç zincirlerle kapatıldığı için hemen netice alamadı. Ardından ağaç tahtalardan yol yapıp, ağaçları yağlayarak bu ağaçların üzerinden 70 ten fazla gemiyi karada yürüterek Haliç'e indirdi. Sonra hızlı bir şekilde yüzen köprü kurarak denizden ve karadan saldırıya geçti. Çetin bir savaştan sonra Konstantinopolis düştü. Savaş sırasında Türkler her yeri yıkıp yaktı ve yağmaladı, çok sayıda muhteşem antik yapılar ve eşyalar tahrip edildi,

yine çok sayıda kıymetli antik kültür eserleri ve sanat eserlerinden geriye sadece külleri kaldı (9.sınıf dünya tarihi birinci kısım:32).

圣索菲亚大教堂

Ayasofya Kilisesi

Tarih ders kitaplarının tamamında çok fazla rastlanmayan Osmanlı adı, Bizans'ın çökmesini anlatan bölümde karşımıza çıkmaktadır. Bu anlatım içerisinde Osmanlı askerlerinin İstanbul'u fethetmesi ile ilgili kullanılan yakıp yıktı, tarihi eserleri yok etti, gibi kelimeler batı kronolojilerinin ifadelerini andırmaktadır. Bu cümleler özellikle Osmanlı'nın adının 奥斯曼土耳其帝国 olarak tercüme edilmesi Osmanlı devleti ile birlikte günümüz Türkiye'sini çağrıştırmaktadır. Kullanılan bu kelimeler öğrencilerin sadece Osmanlı hakkındaki değil Türkiye hakkındaki düşüncelerini olumsuz etkileyecek niteliktedir. İstanbul'un yağmalandığı tarihi bir gerçektir. Ancak o dönemde Osmanlı askerlerinin yapıları, toprağa ve kıymetli tarihi eserlere dokunma yetkileri yoktu. Bilhassa yakmak gibi bir eylem söz konusu olamazdı. İstanbul Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra Bizans'tan kalan bütün izleri silmedi, aksine eski yapıları yeni anlam vererek Bizans'tan kalma gerek dini gerekse sivil binaların işlevini değiştirdi (Finkel: 2010). Türk İslam geleneğinde tarihi yapıları, diğer dinlere ait olan tapınaklara dokunmak gibi bir eylem yoktu, İstanbul'un fethinden sonra Devlet-i Aliye uzun süre İstanbul'un adını "Be makam-ı Konstantiniyye el mahmiyye" olarak fermanlarında kullandı

(Ortaylı: 2011: 71). Ayrıca Osmanlılar İstanbul'u fethettikten sonra bu şehri eski statüsüne ve Bizans'ın refah günlerindeki İmparatorluk ihtişamına kavuşturmuşlardır (Karpas, 2006: 50).

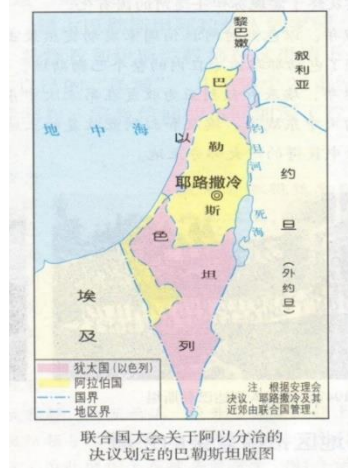
Bulgu 7: Çalkantılı Orta Doğu

Batı coğrafi tanımlamasına göre Akdeniz'in Doğu ve güney kıyılarındaki bölgeye Orta Doğu (The Middle East) denmektedir. Birinci dünya savaşından sonra İngiliz mandası Filistin topraklarına egemen oldu. İngiltere Yahudilerin tekrar devlet kurma isteklerini destekledi ve dünyanın her tarafına dağılmış olan Yahudileri Filistin'e taşıdı.

Filistin bölgesi çok eskiden kadim Yahudilerin yurtları idi. Miladi 1. asırda yabancı kavimlerin işgal ve zulümleriyle Yahudiler ülkesini kaybetti ve dünyanın dört bir yanına dağıldılar. 7. asırda Filistin toprakları Arap imparatorluğunun bir parçası haline geldi, bu bölgenin ahalisi artık Araplar idi. Günümüze kadar geçen 1300 sene boyunca Araplar bu topraklarda yaşamaktadır.

Birinci Orta Doğu Savaşı Sonrası Filistin Bölgesi

BM Genel Kurulunun Kararlaştrdığı İsrail-Filistin Bölgelerinin Haritası

* Sağdaki Haritada Pembe alan Yahudi, sarı alan Arap bölgesi

* Soldaki Haritada Yeşil alan birinci Orta Doğu Savaşında İsrail'in ele geçirdiği bölge. Mor alan Ürdün kontrolündeki bölge, sarı alan Mısır kontrolündeki bölge

İzbasar, ÇHC Tarih Ders Kitaplarında Çin ile Müslüman Ülkeler Arasındaki İlişkiler

İkinci dünya savaşından sonra, Birleşmiş Milletler(BM) Filistin'i iki siyasi bölgeye ayırarak bir Yahudi devleti ve bir Arap devleti kurulmasını kararlaştırdı. İngilizler Filistin'deki Manda idaresinin sona erdiğini ilan etti. İsrail kurulduktan sonra 1973 senesi Arap ülkeleriyle İsrail arasında dört kez savaş meydana geldi, tarihte buna "Orta Doğu Savaşları" adı verildi.

1948 senesi Arap ülkeleri İsrail devletinin kurulmasına karşı çıktı ve İsrail'e saldırdı, böyle birinci Orta Doğu savaşı başladı, savaş İsrail'in zaferiyle sonuçlandı ve İsrail BM'nin Filistin'e verdiği toprakların 4/5'ünü ele geçirdi, 700,000'den fazla Filistinli yurtlarını kaybetti ve mülteci durumuna düştü (9.sınıf dünya tarihi ikinci kısım sayfa: 75-76).

1947年犹太人到达巴勒斯坦

1947 Senesi Yahudiler Filistin'e Geliyor

巴勒斯坦难民营

Filistinli Mülteci Kampı

Orta Doğu'daki Karışık Çatışmalar

İkinci dünya savaşından günümüze kadar Orta Doğu istikrarlılık hiç bitmedi. Bu istikrarsızlığın çok karmaşık sebepleri vardır. Orta Doğunun bulunduğu coğrafi ve stratejik konum bunun en önemlilerindedir. Zengin petrol yatakları, farklı dönemlerde dünya güç odaklarının sürekli rekabet içinde olmasının nedenlerinden birisidir. Bu güç odakları hep kendi çıkarlarını ön plana koymaktadır. O yüzden bölgeyle durmadan uğraşıyorlar, meselenin daha karmaşık hale gelmesine sebep oluyorlar.

İzbasar, ÇHC Tarih Ders Kitaplarında Çin ile Müslüman Ülkeler Arasındaki İlişkiler

20.asrın 90lı yıllarının başında, Orta Doğu barışı açısından dönüm noktası oldu. 1993 senesi İsrail ve Filistin barış sürecine girdi, birbirlerini tanıdı, bu büyük adımla barışın şafakları görünmeye başladı. 1994 senesi Filistin kurtuluş örgütünün lideri Arafat sonunda İsrail devletinin iki önemli yöneticisiyle görüştü ve Filistin'in özerklik meselesinde anlaşmaya varıldı. O üç kişi 1994 senesi Nobel Barış Ödülü kazandı. Fakat çeşitli sorunlardan ötürü, Orta Doğu barışı sürekli birilerinin karıştırmasına ve gölge düşürmesine maruz kalarak daha engembeli ve dönemeçli bir noktaya getirildi. 21.asrın başlarında İsrail Filistin meselesi tekrardan alevlenmiş, uluslararası alanda dikkat çekmiştir (9.sınıf dünya tarihi ikinci kısım sayfa: 77-78).

以色列和巴勒斯坦达成和解

拉宾（左）、佩雷斯（中）和阿拉法特（右）
接受1994年诺贝尔和平奖

İsrail-Filistin Barış Görüşmesi

Rabin(solda), Perez(ortada), Arafat (sağda)

1994 senesi Nobel Barış Ödül aldı

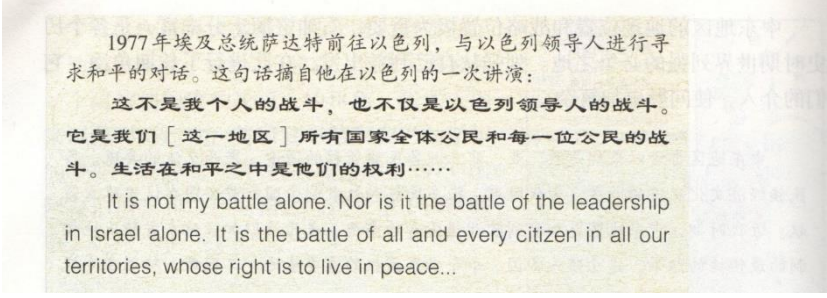

巴以冲突的场面

İsrail-Filistin Çatışmasından Kare

Aşağıda tercümesi yapılan metin dönemin Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat'a ait olduğunu belirtilen cümle İngilizcesi ile birlikte ders kitabında yer almaktadır

1977 senesi Mısır Cumhurbaşkanı Sedat İsrail'de yetkililer ile barış mücadelesine yönelik şu cümleleri sarf etmiştir: "Bu ne benim kişisel mücadelem ne de İsraili yetkililerin mücadelesidir. Bu bölgemizdeki bütün vatandaşların ve tüm bireylerin mücadelesidir. Barış içinde yaşamak onların hakkıdır" (9.sınıf dünya tarihi ikinci kısım:78).

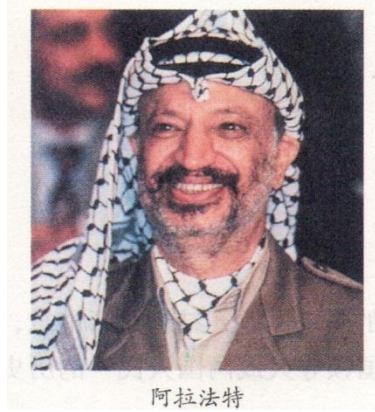

Arafat ve Filistin Kurtuluş Örgütü

Arafat 1929 senesi doğdu, gençlik yıllarında Mısır'ın Kahire Üniversitesinde ve Askeri Enstitüde okudu, ardından Mısır ordusunda asker oldu, ikinci Orta Doğu savaşında İngiliz ve Fransız ordularına direnirken bomba mühendisliği yaptı. Bir süreliğine Kuveyt'te inşaat mühendisliği yaparken Arafat çoktan "Filistin Kurtuluş Örgütü" olan "El-Fetih" üyesiydi. 20.asrın 60lı yıllarında, o El-Fetih'in askerî kanadının lideri oldu. 1964 senesi El-Fetih ve diğer örgütler bir araya gelerek "Filistin Kurtuluş Örgütü" kuruldu, silahlı mücadele yapanların lideri oldu. 1967 senesi patlayan üçüncü Orta Doğu savaşı Arap ülkelerini ağır yenilgiye uğrattı, ancak El-Fetih'in savaşta gösterdiği kahramanlığı ve akıllıca savaş taktikleri uygulaması, onların Arapların kalbinde ve ülkelerin nezdinde saygın bir konuma yükselmesine ve daha çok desteğe sahip olmasına, İsrail'e karşı savaşın en önemli kuvveti durumuna gelmesine vesile oldu. Mafatih Arafat böylece her kesin dikkatini çeken saygın bire kişi haline geldi. 1969 senesi Filistin Kurtuluş Örgütü'nün lideri oldu.

20.asrın 70'li yıllarında, Arap ülkeleri Filistin Kurtuluş Örgütü'nü, Filistin mücadelesinin tek meşru kurumu olarak tanıdı. 1974 senesi Arafat hükümeteş teşkilatın ilk lideri olarak BM genel kurul toplantısında konuştu.

1976 senesi Filistin Kurtuluş Örgütü Arap Birliğinin resmi üyesi oldu (9.sınıf dünya tarihi ikinci kısım:79).

阿拉法特

Arafat

Ders Kitaplarındaki Müslümanlar ile ilgili konulara nazaran Filistin meselesi ve İsrail ile ilgili detaylı bilgilere daha çok yer verilmiştir. Buna ilave olarak konuyu destekleyecek resimlere de yer verilmiştir. Çin'in Orta Doğu politikalarındaki tavrı ve Arap ülkeleri ile olan ilişkileri açısından da bilgilerin bu şekilde verilmesi doğaldır. Ancak öğrencilerin Filistin meselesi ve İsrail hakkındaki düşüncelerinin oluşumunda tarafsız ve somut bilgilerin sunulması önemlidir.

Bulgu 8: Sovyetlerin Afganistan İşgali

20.asrın 70li yıllarında Sovyetler ile ABD arasındaki rekabet doruğa çıktı. ABD Vietnam savaşında çıkmaza sürüklendi. Nixon iktidara geldikten sonra 1969 senesi bazı stratejik savunma pozisyonuna geçti. Fakat Sovyetler 70li yılların ortalarında ekonomi ve askerî açıdan güçlendi, aktif bir şekilde genişleme ve saldırı pozisyonuna geçti. Böylece Orta Doğu, Afrika, güney Asya karalarında tekrardan genişlemeye başladı. Özellikle 1972 senesindeki Afganistan topraklarına askerî harekât kullanarak bölgeyi ele geçirdi.

美军侵略越南南方

苏军占领阿富汗

ABD Ordusunun Vietnam'ın Güneyine
Tecavüz etti

Sovyet Ordusunun Afganistan İşgali

27 Aralık 1979 tarihinde Sovyet ordusu 110,000 asker, binlerce tank helikopterle Afganistan'a girmiştir (Ulfet, 2016: 33). Sovyetlerin İşgali mekânsal bir jeopolitik anlam taşımaktan ziyade, bilişsel ideolojik yönü ön plandadır (Han, 2011: 83). İncelediğimiz ders kitabında yan yana konan bu iki resimdeki ifadeler de bilimsellikten ziyade ideolojiktir. Şöyle ki, ABD ordusunun Vietnam'a girişi için tecavüz anlamında 侵略 kelimesini kullanmışken, Sovyetlerin Afganistan'a girişi ele geçirmek anlamında 占领 kelimesi kullanılmıştır. Hem yan yana konulan resimlerde Sovyetlerin Afganistan'a girişini insanlar Sovyet kızıl bayraklarıyla karşılarırken, ABD ordusu adeta sinsice başkasının toprağına ayak basmıştır. Ders kitapları yazılırken üzerine anlam yüklenmiş birçok resim konuyu anlatmak için sayfalara yerleştirilir. "Zira resimler sloganlara benzer ve belleğin bir bölümü hatırlaması için anahtar işlevi görebilir" (Pingel, 2003: 14). Aslında her iki ülke soğuk savaşın kurbanıdır ve her iki ülkede bu işgalleri destekleyen ve karşı çıkan taraflar vardır. Bu resimler öğrencilerin düşüncesinde, Sovyetlerin yaptığının daha insancıl ve ABD'nin yaptığının bir suç olarak algılanmasına yol açma niteliğindedir. Fakat Vietnam günümüzde Afganistan'a göre daha istikrarlı bir ülke iken, Afganistan istikrarsızlık, fakirlik ve ölüm ile bu işgalin bedelini hala ödemektedir.

Bulgu 8: Kosova Savaşı

Soğuk savaştan sonra, bölgesel çatışmalar, etnik problemler ve din kaogalarının arkası kesilmedi ve bu sorunlar küresel güvenliği tehdit eden en önemli unsurlar haline geldi. Siyasi hegemonya bu meseleleri daha da zora sürükleyerek küresel çatışmaya dönüştürdü ve dünya güvenliğini tehdit etti. Kosova savaşı bunlardan bir tanesidir.

1996 senesi marttan hazirana kadar, Amerika liderliğindeki NATO ülkeleri, BM Güvenlik Konseyini hiçe sayarak, Yugoslav Federasyonunun ordusunun Kosova bölgesindeki Arnavutlara soykırım yaptığını bahane ederek Yugoslavya'yı bombalamaya başladı ve birçok Yugoslavyalının ölümüne ve yaralanmasına neden oldu. 8 Mayıs günü Çin'in Yugoslavya'daki büyükelçiliği NATO'nun füze saldırısına maruz kaldı, üç Çinli muhabir öldü, sadece 10 milyon nüfusu olan bir ülkeye Amerika liderliğindeki NATO ülkelerinden 30,000 kere uçak kalktı, 40'tan fazla savaş gemisi kullanıldı ve 10,000kg bomba patlattı, Yugoslavya'da binlerce asker ve sivilin ölümüne neden oldu, 1,500,000'den fazla çocuk okuldan ayrıldı. (9.sınıf dünya tarihi ikinci kısım:92).

Ders kitabında verilen bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi Yugoslavya savaşında Çin bir taraf olmuştur ve zarara uğramıştır. O yüzden Sırpların binlerce masum Müslümanı öldürdüğü, kadınlara tecavüz ettiğinden hiç bahsetmemektedir. NATO Üyesi Devletlerin hükümetleri askeri müdahaleye karar vermeden önce, sadece Mart 1998 ve Mart 1999 arasında, yaklaşık 2000 kişi Sırp yönetimine ait polisler tarafından öldürülmüştür. 1998 yazında çeyrek milyon insan evleri, kasabaları ve tarlaları Sırplar tarafından yok edilerek yasadıkları yerlerden sürülmüşlerdir (Sarı: 2010: 84). NATO'nun raporuna göre 1999 Mayıs itibariyle 1,5 milyon kişi, yani Kosova nüfusunun %90'ı yerlerinden çıkartılmış, 225.000 Kosovalı kaybolmuş ve 5000 kişi de öldürülmüştür⁹. Rusya ve Çin NATO'nun askeri müdahale etmesine karşı çıkmış, doğal olarak Sırpların tarafını tutmuştur, Kosova'nın bağımsız olmasına karşı çıkmıştır. O yüzden ders kitaplarındaki ifadeler siyasi kayguların bir yansımasıdır.

⁹ NATO raporu için bakınız: <https://www.nato.int/kosovo/history.htm> ; Erişim: 05-04-2018.

SONUÇ

Ders kitapları incelenirken geleneksel Çin merkezli bir bakış açısı ve Çin Komünist partisinin(ÇKP) tarih anlayışı, ÇHC'nin dış politikası gibi belirtiler hemen gözümüze çarpmaktadır. Çin tarihinde esasen "Şanlı Çin Tarihi" inşası ve Çin'in günümüzde egemen olduğu ülke sınırlarını meşrulaştırmak hedeflenmektedir. Bu ders kitaplarındaki bir diğer özellik ise sosyalizm sistemini devam ettirecek gelecek nesiller ve yöneticiler yetiştirmek, Çin milliyetçiliğinin altını doldurmak ve Ateist kuşaklara sahip olmaktır. Bununla birlikte ÇKP tarihine kitaplarda detaylı bir şekilde yer verilmektedir. Bu Çin'deki tek parti iktidarının meşrulaştırmak için olmazsa olmazdır. Dünya tarihinde bilgiler çoğu zaman Çin'in taraf olduğu dünya siyasetini yansıtacak şekilde verilmiştir. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi batı merkezli tarih anlayışının ve oryantalist doğu düşüncesinin etkilerinin çok fazla rastlanmadığı tarih kitaplarında, öğrencilere daha çok Çin'i merkeze alan bir tarih öyküsü sunulmuştur. Fakat Çin'i ilgilendirmeyen ya da önemli olduğu düşünülmeyen bazı konularda yine oryantalist anlayıştan etkilenmişlerdir. Genel olarak kendi milli kültürünü ve siyasi sistemini esas alan ince düşünce ve aktif araştırma sonucu ortaya çıkan tarih kitapları öğrencilerin zihninde Çin tarihi ve dünya tarihi bağlamında muayyen bir bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır. Çin seddinin batısından itibaren Türklerle sınırları olmasına rağmen, incelenen kitaplarda Müslüman Türklerle ilgili bilgilere rastlanmamıştır. Konu Bizans olduğundan dolayı Osmanlı ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir, tarihi gerçeklerle bağdaşmaması bir yana, bu içerik hem oryantalist bir bakış açısının etkisi hem de Çinlilerin Türklerle ilgili olumsuz bir tarihi hafızasının tezahürüdür. Zira Türkler çok eski zamanlardan günümüze kadar Çinlilerin komşusu olmuştur. Zaman zaman barış içinde yaşamışlarsa zaman zaman tersi istikamette gelişen Türk-Çin ilişkisi ve Çin'in milli tarihinde önemli yer kaplamaktadır. Çin tarih ders kitaplarında Türk imajı ayrı bir çalışma konusunu teşkil ettiğinden konu ile ilgili ayrıntı verilmemiştir.

KAYNAKÇA

BOZKUŞ, Y. Deveci (2016), *Ermeni Tarih Ders Kitaplarında Türk İmgesi*, Yeni Türkiye, Sayı: 60 Sayfa: 1-45.

CARTER, V. Findley (2012), *Dünya Tarihinde Türkler* (Ayşe Anadol), İstanbul: Timaş Yayınları.

Demircioğlu, İ. H (2007), *Trabzonlu Bir Yerel Tarihçi: Hasan Umur*, Karadeniz Araştırmaları Cilt: 6, Sayı: 22, Sayfa:115-122.

FINKEL, Carolina (2010), *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğunun Öyküsü 1300-1923* (Zülal Kılıç), İstanbul: Timaş Yayınları.

FU, Zhufu/傅筑夫 (1986), *Çin Feodal Toplumunun Ekonomi Tarihi/中国封建社会经济史*, Pekin: Halk Yayınevi/人民出版社.

GANSU EYALET ULUSAL ARAŞTIRMA MERKEZİ/ 甘肃省民族研究所 (1982), *Çin'de İslamiyet/伊斯兰教在中国*. Yinchuan: Ningxia Halk Yayınevi/宁夏人民出版社.

Hali, Servet (2014), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Ekim, Sayfa: 158-166.

HAMİDULLAH, Muhammed (2004) *İslam Peygamberi Hayati ve Eseri*, (Mehmet Yazgan), İstanbul: Beyan Yayınları.

HAN, Ahmet K. (2011), *Sovyet İşgali ve Sürekli Özgürlük: Afganistan'da Süper güç Müdahalelerinin Uluslararası Sisteme Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Jeopolitik İnceleme*, Ortadoğu Etütleri, Cilt:2, Sayı:2, Sayfa: 57-95.

HOBSON, John M (2008), *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri* (Esra Ermert), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

HU, Zhenhua/胡振华 (2002), *Çin'deki İslami Milletlerin Kültürü/中国伊斯兰教民族文化*, Merkezi Milliyetler Üniversitesi Dergisi-Felsefe, Sosyoloji Bilimleri/ 中央民族大学学报-哲学社会科学版, Cilt: 29, Sayı:5, Sayfa: 42-52.

KALIN, İbrahim (2017), *Ben, Öteki ve Ötesi İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş*, İstanbul: İnsan Yayınlar

KARPAT, Kemal (2006), *Osmanlı ve Dünya*, İstanbul: Ufuk Kitap.

KE, Jianrui/柯建瑞 (2003), *Quanzhou'da İslam/伊斯兰教在泉州*, Fujian Din Araştırmaları Dergisi/福建宗教, Sayfa: 41-42.

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabrı (2002), *Kinde Beni Kinde*, İslam Ansiklopedisi, C.26, Ankara: TDV Yayınları, Sayfa: 37-38

MA, Yizeng. Liu Shuying/ 马肇曾 刘淑英 (1999), *İslamiyet Çin'e Ne Zaman Girdi/伊斯兰教何时东传中国*, Döngen Araştırmaları Dergisi/ 回族研究, Sayı:2 Sayfa: 28-31.

ORTAYLI, İlber (2011), *Tarihimiz ve Biz*, İstanbul: Timaş Yayınları.

ÖZDEMİR, Murat (2011). *Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsal Üzerine Bir Çalışma*, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 1, Sayfa: 323-343

Pingel, F (2003), *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi*, (Nurettin Elhüseyni) İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

QIU, Shusen/ 邱树森 (2001), *Tang-Song Döneminde Fanfang ve Dokunulmazlık/唐宋"蕃坊"与"治外法权"/Ningxia Sosyal Bilimler Dergisi&/宁夏社会科学, Sayı:108, No:5/第五期(108期)Sayfa: 31-37.*

Safran, M-Ata, B (1996). *Barışçı tarih öğretimi üzerine çalışmalar, Türkiye'de tarih ders kitaplarında Yunanlılara ilişkin kullanılan dil ve Yunanlılara ilişkin öğrenci görüşleri*. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, I, Sayfa: 11-26.

SÂLLABÎ, Ali Muhammed (2017) *İslam Tarihi Asrı Saadet Dönemi* (Mustafa Kasadar, Sadullah Ergin, Şerafettin Şenaslan) İstanbul: Ravza Yayınları.

SAYRAMÎ, Molla Musa (2014), *Tarih-i Hamidiye* (Enver Baytur), Pekin: Milletler Neşriyatı.

SEYİTHANOĞLU, K-ÇELEBİ, A.R-HURŞİTOĞLU, A-VAKKASOĞLU, V. (1992). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul: Çağ Yayınları.

ŞİMŞEK, Ahmet-CENGİZ, Nigâr (2015), *Rusya Tarih Ders Kitaplarının Türk-Osmanlı İmgesi*, Türk Tarih Eğitim Dergisi, Sayı: 4/2 Sayfa: 225-258

ULFET, Abdullah (2016), *Afganistan'da Sovyet İşgali ve Ulemalar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

YILDIRIM, A-ŞİMŞEK, H (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Çin Zorunlu Eğitim Yasası, http://www.gov.cn/zhengce/2006-06/30/content_2602188.htm; Erişim: 06-03-2018.

İzbasar, ÇHC Tarih Ders Kitaplarında Çin ile Müslüman Ülkeler Arasındaki İlişkiler

ÇHC Anayasası, Çin Komünist Partisi resmi haber sitesine bakınız: <http://cpc.people.com.cn/GB/64107/65708/66067/66079/4468911.html>; Erişim: 07-03-2018.

Kureyş Suresi, <http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meali-2/kureys-suresi-106/ayet-1/diyaret-vakfi-meali-4>; Erişim: 11-03-2018.

NATO's role in relation to the conflict in Kosovo, <https://www.nato.int/kosovo/history.htm>; Erişim: 05-04-2018.

İNCELENEN TARİH DERS KİTAPLARI

QU, Lindong ve diğerleri (2017), Çin Tarihi, 7.Sınıf, Birinci Kısım, Halk Eğitim Yayınevi.

QU, Lindong ve diğerleri (2016), Çin Tarihi, 7.Sınıf, İkinci Kısım, Halk Eğitim Yayınevi.

GUO, Shuanglin ve diğerleri (2017), Çin Tarihi, 8.Sınıf, Birinci Kısım, Halk Eğitim Yayınevi.

JL, Bingxin ve diğerleri (2016), Çin Tarihi, 8.Sınıf, İkinci Kısım, Halk Eğitim Yayınevi.

CHEN Qi ve diğerleri (2017), Dünya Tarihi, 9. Sınıf, Birinci Kısım, Halk Eğitim Yayınevi.

CHEN Qi ve diğerleri (2016), Dünya Tarihi, 9. Sınıf İkinci Kısım, Halk Eğitim Yayınevi.

瞿林东-叶小兵 (2017), 中国历史, 七年级上册, 人民教育出版社.

瞿林东-叶小兵 (2016), 中国历史, 七年级下册, 人民教育出版社.

郭双林-李伟科(2017), 中国历史, 八年级上册, 人民教育出版社.

姬秉新-李伟科 (2016), 中国历史, 八年级下册, 人民教育出版社.

陈其 (2017), 世界历史, 九年级上册, 人民教育出版社.

陈其 (2016), 世界历史, 九年级下册, 人民教育出版社.

Girişimcilik Politika ve Stratejilerinin Girişimcilik Ekosisteminin Gelişimi Üzerindeki Etkileri: Doğu Asya Örneği

Hande KARADAğ*

ÖZ: Devlet destekli girişimcilik politika ve stratejilerini özel sektör ile iş birliği ve uyum içerisinde gerçekleştirerek yüksek teknoloji yaratmada dünyanın önde gelen bölgeleri arasına giren Doğu Asya ülkeleri, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu yenilikçi ekonomiye geçiş aşamasındaki ülkeler için başarılı birer örnek oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, Doğu Asya kaplanları olarak adlandırılan Singapur, Tayvan, Hong Kong ve Güney Kore'de müdahaleci olarak başlayıp zaman içinde destekleyici ve düzenleyici bir yapıya evrilen kamu politika ve stratejilerini girişimcilik bağlamında ele alarak, konu politikaların girişimcilik ekosisteminin gelişimi üzerindeki etkilerini, yayınlanan küresel girişimcilik endeksleri ışığında analiz etmektir. Çalışmanın sonuçları, Doğu Asya ülkelerinde girişimcilik ekosisteminin gelişmesinde önemli yer tutan devletin kolaylaştırıcı ve teşvik edici rolü ile küresel üretim ve teknoloji ağları ile entegre olmanın ve girişimcilik eğitimi ve finansmanı alanlarındaki devlet destekli politikaların, ülkemizdeki yenilikçi girişimlerin sayı ve nitelik olarak artması için de örnek teşkil edebileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik Ekosistemi, Girişimcilik Politikası, Girişimcilik Stratejisi, Doğu Asya.

The Impact of Entrepreneurship Policy And Strategies On The Development of Entrepreneurial Ecosystem: The Case of East Asia

ABSTRACT: East Asian economies have become role models for countries, including Turkey, which aim to join innovative driven economies, with their realization of public policies and related strategies in alignment with the private sector and becoming global leaders by creating high technology. The aim of this study is to analyze the impact of state policies in these economies, namely Hong Kong, Taiwan, Singapore and South Korea, which have evolved from an interventionalist and regulatory approach towards a more cooperative and supportive guidance, on the development of entrepreneurship

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul MEF Üniversitesi, İİSBF, İşletme Bölümü, hande.karadag@mef.edu.tr, Gönderim Tarihi: 02.05.2018, Kabul Tarihi: 10.05.2018

ecosystem in these contexts. The analysis in the study is conducted by using two major global entrepreneurship indexes. The findings of the study indicate that the supportive role of the governments in the integration of new and established businesses to global production and technology network, as well as fostering entrepreneurship education and financial resources supplied to start-ups can be mirrored by Turkey for the developing the quality and quantity of innovative new ventures.

Keywords: Entrepreneurship, Entrepreneurship Ecosystem, Entrepreneurship Policy, Entrepreneurship Strategy, East Asia

GİRİŞ

Kamu politikalarında girişimcilik olgusunun geliştirilmesi ve yenilikçi girişimlerin teşvik edilmesi, sosyal ve ekonomik refah artışı açısından giderek daha fazla artan bir önemle ele alınmaktadır (GİSEP, 2015: 9).

Verimlilik odaklılıktan yenilikçilik odaklılığa geçiş aşamasındaki ülkelerde devletin toplumdaki girişimcilik ve yenilikçilik kültürünün geliştirilmesi ve yerleştirilmesi ile teknolojik, beşerî ve finansal ilerlemesine yönelik faaliyetlerdeki müdahaleci ve düzenleyici rolü, araştırmacıların son dönemlerde odaklandığı konuların başında gelmektedir (Bruton, vd., 2013: 3). İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya'nın önderliğini yaptığı "kalkınmacı devlet" anlayışı, 1980'li yıllarda küreselleşmenin yaygınlaşması ile birlikte Doğu Asya Kaplanları olarak adlandırılan Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur'da da yüksek ekonomik büyüme ve refah artışları yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Devletin ekonomide etkin bir müdahale ve koordinasyon rolüne sahip olduğu bu yaklaşım sonucunda bölgedeki ülkelerin büyük zorluk ve sıkıntılardan sonra yüksek refah düzeyine ulaşması, ekonomistlerin serbest piyasa ekonomisi ile ilgili görüşlerinin sorgulanmasına neden olmuştur (Rodrik, 2012: 3; Johnson, 1982: 199). Çalışmanın birinci kısmında Doğu Asya Kaplanları özelinde yenilikçilik ekonomisi olma politika ve stratejileri, tarihsel bir süreç izlenerek irdelenmiş, devamında da Türkiye'nin mevcut girişimcilik politika ve stratejilerinin bu ülkelerle olan benzerlik ve farklılıkları ortaya konmuştur.

Girişimcilik ve yenilikçilik konusunda ülkelerin performansını kapsamlı bir şekilde değerlendiren Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM) ve Küresel Girişimcilik Endeksi (GEI), girişimcilik ve yenilikçilik politikalarının oluşturulması ve sonuçlarının değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan yöntemler arasındadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 19). Çalışmanın ikinci kısmında Doğu Asya ülkelerinin girişimcilik politika ve stratejilerinin, bu ülkelerdeki girişimcilik ekosisteminin gelişimi üzerinde oynadığı rol, bu iki endeksin verileri kullanılarak ve yine ülkemiz ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise ülkemizde girişimcilik ve yenilikçiliğin gelişmesine yönelik olarak gelişmesi gereken alanlar ve atılması gereken adımlar tartışılmıştır.

Çalışmanın, Batı ülkelerinden farklı bir kalkınma modeli uygulayarak yüksek bir gelişmişlik ve refah seviyesine ulaşan Doğu Asya ülkelerinde uygulanan girişimcilik politika ve stratejileri ve bu stratejilerin sonuçlarını Türkiye ile karşılaştırmalı olarak inceleyen ilk akademik çalışma olması nedeniyle, literatüre önemli katkı yapması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın son kısmında ortaya konan bulguların ve bu bulgular paralelinde ifade edilen görüş ve önerilerin, girişimcilik politika yapıcılarını başta tüm ekosistem paydaşları için önem taşıdığı düşünülmektedir.

GİRİŞİMCİ VE GİRİŞİMCİLİK

Gerek literatür gerekse uluslararası kuruluşların girişimcilik raporlarında girişimci ve girişimcilik kavramlarına ait çok sayıda birbirinden farklı tanım bulunmaktadır. Shane ve Venkatamaran (2000)'a göre girişimcilik "piyasada daha önce varolmayan ürünler, pazarlar, süreçler ve organizasyon yöntemlerinin sunulmasına yönelik fırsatların keşfedilmesi, değerlendirmesi ve bunlardan yararlanılması aktivitelerinin bütünü" dür (Shane-Venkatamaran 2000: 218). Girişimciliği daha stratejik bir bakış açısıyla değerlendiren bir başka yaklaşıma göre girişimcilik "bir amaca yönelik değişim yaratma çabaları ile farklı strateji ve yöntem uygulanması" şeklinde tanımlanmaktadır (Drucker, 1993: 27).

Bireysel düzeyde ise girişimci “yeni ürün, süreç ve pazarları tanıyıp değerlendirmek suretiyle ekonomik faaliyet genişlemesi yaratarak değer üreten bireyler” (Ahmad-Seymour, 2008: 14) olarak ifade edilmektedir. Küresel Girişimcilik Endeksi (GEI) tanımına göre ise kişinin girişimci olması bir yeniliği görme ve pazara sunma vizyonuna sahip olmasını gerektirmektedir (Acz, vd., 2016: 38). Görüldüğü üzere, girişimcilik ve girişimci tanımları, yapılan araştırma ve çalışmanın amaç ve hedefleri ile paralellik arz etmekte, örneğin hızlı büyüyen teknoloji odaklı girişimlerin kurulma ve geliştirilmesinin önceliklendirildiği çalışmalarda, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ’ler) yerine yeni bir ürün, hizmet veya süreç ortaya koyan yenilikçi girişimlere odaklanılmaktadır.

Girişimcilerin yaratıcı yıkım ve yenilikçilik yoluyla ekonomide yüksek büyüme ve istihdam yarattıkları ve toplumun genel refah seviyesini arttırdıkları görüşü ilk olarak ünlü ekonomist Schumpeter (1934: 78) tarafından ifade edilmiş, sonraki dönemlerde ekonomistler arasında büyük kabul görmüştür (Acz, vd., 2016: 36; Baumol, 2008: 3). Özellikle yeni ürün, hizmet ve süreçler ortaya koyan yenilikçi girişimlerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeylerine yaptığı olumlu katkı ve işsizlik ve yoksulluğun azaltılması açısından oynadığı hayati rolün gerek kavramsal gerekse ampirik çalışmalarda (Klapper vd., 2014: 3, McMillan-Woodruff 2002: 154) ortaya konmasının ardından girişimcilik ve yenilikçiliğin geliştirilmesine yönelik ulusal strateji ve politikalar önem kazanmıştır. KOBİ’lerin yeni iş ve teknoloji yaratma konusunda teknoloji odaklı yeni girişimlere kıyasla daha düşük seviyelerde katkı yaptığını saptayan araştırmalar (Audretsch: 2004: 168) nedeniyle, uzun bir süre küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) politikalarının bir eklentisi olarak değerlendirilen girişimcilik politikaları, yerini yenilikçi girişimcilerin sayı ve niteliklerinin artırılmasına ve ihtiyaç ve beklentilerin karşılanmasına yönelik politika ve stratejilere bırakmıştır (Dos Santos, 2013: 18; Audretsch, 2004: 172).

DOĞU ASYA KAPLANLARI VE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK

Doğu Asya ve Türkiye’de Ulusal Girişimcilik Politika ve Stratejileri: Özel sektörün seçimle gelmeyen ve liyakata dayalı terfi sistemi ile atanmış bürokratlar ve bu kadrolar tarafından geliştirilen politikalar ile yönlendirilmesi esasına dayanan (Johnson, 1982: 35) “Kalkıncı devlet” anlayışı, başarılı Japonya örneğinden sonra özellikle 1960-1980 döneminde Güney Kore başta olmak üzere, Taiwan ve Singapur gibi diğer Doğu Asya ülkelerinde de devlet politikası olarak benimsenmiştir. Bu yönetim sistemi aktif sanayi politikaları ve seçilmiş finansal kaynak dağıtımını kapsayan bilinçli devlet müdahaleleri yoluyla, “ülke şampiyonlarının”, daha sonra karşılaşabilecekleri sorunların üstesinden gelmesine ve kendilerine uluslararası rekabette üstünlük sağlayacak ölçek ekonomisini yakalamalarına çıkarılmasına önayak olmuştur. Kalkıncı devlet anlayışında, piyasa bazlı fiyat mekanizmalarının oluşması yerine belirlenen finansal ve sanayi sektörlerine devlet tarafından destek verilmiş, bu şekilde devletin piyasayı yönetmesi durumu yaşanmıştır (Yeung, 2014: 75). Bu model, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde içinde buldukları politik çalkantılar ve yetersiz kaynakları ile Afrika ülkeleri ile aynı seviyede olan Güney Kore ve Tayvan’ın 1960’lardan itibaren birer sanayi devi olarak yeniden doğması sonucunu doğurmuştur. Bu iki ülke Japonya örneğini takip ederek büyüme odaklı yönetim, toprak sahiplerinin tepkilerinden bağımsız hareket edebilmeye yönelik toprak reformları ve komşulardan gelen tehditlere karşı kendilerini savunma gereklilikleri sonucunda oluşan sanayileşme yetkinliklerini geliştirme ve güçlü birer üretim üssü haline dönüşme hedeflerini benimsemişlerdir. (Rodrik, 2012: 3). Bu hedeflerin gerçekleşmesine yönelik olarak hükümetler, modern üretim tesislerinin kurulmasına yönelik yatırımları desteklemiştir. Güney Kore’de bu destek ucuz maliyetli kredi şeklinde verilirken, Tayvan’da ise öncelikli sektörler vergi indirimleri sağlanmıştır. Bu desteklerle korunan sektörlerin ilk günden itibaren ihracata yönlendirilmesi en önemli stratejilerden

birini oluşturmuştur. Araştırmacılar, Tayvan hükümeti'nin, bu süreçte özel sektör yatırımlarını takip eden konumdan, bu yatırımları yönlendiren konuma geçtiğine vurgu yapmaktadır (Tzeng, vd., 2011: 457).

1980'ler sonrasında gelişen küreselleşme akımı ve küresel üretim ağlarının ortaya çıkması ile birlikte, Doğu Asya ülkeleri ciddi bir kurumsal ve yapısal dönüşüm sürecine girmiş, devletin rolü özel sektörü kontrol, yönetme ve yönlendirmeden, farklı aktörler arasında ağ kurma, etkileşim ve ortak çalışmayı desteklemeye evrilmiştir (Noble, 1998: 175). Süreç içinde devlet tarafından oluşturulan yerel sanayi politikaları yerini büyük ölçüde özel sektörün dünya çapında küresel güce ulaşmış olan firmalarının kurduğu stratejik uluslararası ortaklıklara bırakmıştır. Devletin bu yeni ortamda piyasa üzerindeki destekleyici, disipline edici ve yönetici roller, farklı boyutları ile irdelenirken, (Amsden, 1989: 327; Johnson, 1982: 343; Wade, 1990: 346), Singapur'daki yeni girişimlerde işbirliklerinin etkisini inceleyen araştırmacılar Pangarkar ve Wu (2013: 803), özellikle yüksek teknoloji odaklı yeni girişimlerde işbirlikleri ile performans arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu ortaya koymuş, bu işbirliklerinin ortamdaki belirsizliklerle mücadele, ortakların değerli yetkinlik ve bilgilerine erişebilme, ortakların kendi rekabet üstünlüklerine odaklanabilme, pazara kolay erişebilme, riski paylaşma, meşruiyet kazanma, finansman sağlama kolaylığı ve kilit bağlantılar gibi birçok farklı açıdan yeni teknolojik girişimlere avantaj sağladığını saptamışlardır.

Ülkemizde girişimciliğin gelişmesine yönelik faaliyetlerin gelişimi incelendiğinde, Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki devlet destekli güçlü bir özel sektör yaratımı hamlelerini sonraki yıllarda ithal ikameci politikalara bıraktığı, 1980 ve sonrasında ise serbest piyasa ekonomisi usullerinin benimsenmesi ile birlikte ihracata odaklı sanayileşme politikalarının yürürlüğe konduğu görülmektedir (Cansız, 2015: 34). Son yıllarda, dünyadaki gelişmelere paralel olarak girişimcilik strateji ve politikaları KOBİ'ler ve girişimcilik olarak iki ayrı gelişim alanında ele alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, 2014-2018 yıllarını kapsayan

10. Kalkınma Planı'nda "Türkiye'de yenilikçi girişimciliğin oldukça zayıf olduğu ve yeni kurulan işletmelerin ulusal sanayinin daha yenilikçi bir yapıya dönüşümüne katkısının yeterli düzeyde olmadığı" ifadesi yer almış, (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 14), ulaşılmaması beklenen hedeflere yönelik temel amaç ve politikalar ise "girişimciliğe daha elverişli bir iş ortamı ihdas edilmesi, yenilikçi ürünlere olan iç talebin artırılması, girişimcilerin serbest piyasa ve kamu mali kaynaklarını daha etkin bir şekilde kullanabilmelerinin temin edilmesi, girişimcilerin üniversitelerdeki Ar-Ge ve yenilikçilik altyapısını daha iyi kullanmalarının temin edilmesi, işletmeler arası teknoloji işbirliğinin geliştirilmesi, ilköğretim ve ortaöğretimde, girişimciliğe yönelik kişilik özellikleri geliştirilmesi, yükseköğretimde öğrencilerin girişimcilik yeteneklerinin güçlendirilmesi ve Girişimci topluma dönüşüm sürecinin tetiklenmesi" olarak belirlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 90).

KOSGEB koordinasyonunda son Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı, 10. Kalkınma Planı'nda saptanmış olan girişimcilik politika hedeflerinin stratejik hedef ve aksiyonlara dönüştürülmesini içermektedir (GİSEP, 2015). Bu plan "Ülkemizde girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak, güçlü bir ekosistem oluşturmak ve girişimciliği geliştirmek" amaçları doğrultusunda münhasıran girişimciliği odak noktasına almıştır. Planda, girişim fikrinin oluşması ve hayata geçirilmesinin yanısıra en az 5 yıl süre ile hayatta kalmasının sağlanmasına yönelik strateji ve eylemler "a- Girişimci dostu düzenleyici çerçevenin geliştirilmesi, b- Yenilikçi Girişimciliğin Desteklenmesi, c-Kadın Girişimciliği, Genç Girişimciliği, Eko Girişimcilik, Sosyal Girişimcilik ve Küresel Girişimcilik gibi öncelikli tematik alanlarda ve genel alanlarda sürdürülebilir bir destek sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması, d- Girişimcilik kültürünün geliştirilmesi ve e- Örgün ve yaygın eğitim düzeyinde girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması ve girişimcilere yönelik danışmanlık sisteminin geliştirilmesi" şeklinde oluşturulmuştur (GİSEP, 2015: 9-15). Bu stratejilerle ilgili aksiyonların hayata geçirilmesi Türkiye'de özellikle son on yılda yeni girişimlerin sayısında kayda değer bir artış gözlenmesini

sağlamıştır (GEM, 2018, ülke profilleri). Girişimcilikle ilgili devlet tarafından sağlanan destek politikaları içinde en dikkat çekici olanı, Şubat 2013'te yürürlüğe giren melek yatırımcılara kurumlar vergisinde yüzde 75 indirim öngören yasal düzenlemedir. 2014 yılında da Borsa İstanbul tarafından, melek yatırımcılar ile girişimcileri birbiri ile eşleştirmeyi amaçlayan çevrimiçi bir platformu hayata geçirmiştir. Bunların yanısıra, yenilikçi girişimlere doğrudan destek olmak amacıyla devlet erken aşama girişimlere finansman sağlayan iki adet girişim sermayesi fonuna özel sektörle ortaklaşa yatırım yapmıştır. 2016 yılı itibarıyla bu iki fona aktarılan kaynak tutarı 76 milyon EUR'ya ulaşmıştır.

Doğu Asya Kaplanları ve Türkiye'de Girişimcilik Ekosistemlerinin Değerlendirilmesi: OECD ve EUROSTAT tarafından 2006 yılında hayata geçirilen tarafından geliştiren Girişimcilik Gösterge Programı'nda, girişimcilik ekosisteminin başlıca unsurları a) düzenleyici çerçeve (yeni iş kurulumunda ve mevcut işletmelerin büyümesindeki bürokratik engeller, icra, iflas, sağlık, çevre, ürün ve hizmet piyasaları, sosyal güvenlik alanlarındaki yasal düzenlemeler, adalet ve vergi sistemi), b-) pazar koşulları (rekabet, iç ve dış pazarlara erişim, devletin ekonomideki rolü ve devlet tarafından açılan ihaleler, pazarın kalitesi), c-) mali kaynaklara erişim (Kredi ve sermaye piyasaları, melek yatırımcılar, girişim sermayesi, özel sermaye), d-) bilgi oluşumu ve yayılımı (Ar-Ge yatırımları, üniversite-sanayi işbirliği, firmalar arası işbirlikleri, teknoloji ve internet kullanımı) ve e-) girişimcilerin yetenekleri (eğitim, öğretim, tecrübe, girişimcilik altyapısı, danışmanlık, işgücü hareketliliği) ve ulusal kültür (risk algısı, girişimci algısı, iş sahibi olma istekliliği, sosyal sermaye ve güven ilişkileri) olarak belirlenmiştir (Mason-Brown, 2014: 24).

Girişimciliğin geliştirilmesine yönelik olarak oluşturulan politikalar ve stratejik hedeflerin değerlendirilmesinde girişimcilik ekosisteminin tüm boyutlarıyla kapsam içine alınması büyük önem taşımaktadır (Acz, vd., 2014: 477). Buna yönelik olarak ulusal girişimcilik ekosistemlerinin değerlendirilmesinde ve ülkelerin yeni girişimlerinin kalitesinin belirlenmesinde son dönemlerde en sık

kullanılan iki yöntem GEM (Küresel Girişimcilik Monitörü) ve GEI (Küresel Girişimcilik Endeksi) endekslerinin sağladığı verilerdir.

Tablo 1’de Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM)’in Doğu Asya ülkeleri ve Türkiye’deki girişimcilikle ilgili düzenleyici çerçeve koşulları alt faktörlerine ait güncel skorlar yer almaktadır. Bu faktörlerden girişimcilik finansmanında Singapur’un 3.56 ile en yüksek, Güney Kore’nin ise 2.38 ile en düşük skora sahiptir. Hükümetin girişimcilik politikalarının destekleme gücü ve odaklılığına bakıldığında ise Singapur ve Güney Kore yüksek skorlara sahipken, Tayvan ve Türkiye alt sıralarda yer almıştır. Girişimciliğin geliştirilmesine yönelik vergi politikaları ve bürokrasi değişkeninde Hong Kong tüm grubun en yüksek skoruna sahipken Türkiye 1.82 ile bu ülkelerin çok gerisinde kalmıştır. Devletin sağladığı girişimcilik eğitimlerinde Singapur’u Tayvan izlemektedir. Türkiye bu değişkende de en düşük skoru almıştır. Benzer bir durum okul sonrası girişimcilik eğitimleri için de geçerlidir. Ar-Ge transferinde Singapur dışındaki ülkelerin skor olarak birbirine yakınlığı göze çarpmaktadır. Ticari ve yasal altyapı düzenlemelerinde Türkiye’nin Güney Kore ve Tayvan’a kıyasla daha iyi durumda olduğu görülmektedir. İç Pazar dinamiklerinde ise en yüksek skorları Güney Kore ve Türkiye alırken, Singapur bu faktörde grubun sonuncu ekonomisi olmuştur. İç pazara giriş engellerinde Singapur ilk, Güney Kore son sırayı almış, Türkiye grubun orta sırasında yer almıştır. Fiziki altyapı faktöründe Hong Kong ve Singapur’un skorları diğer ülkelerin çok üzerindedir. Girişimciliğin bir kültür olarak yaygınlaşmasını ve toplumsal açıdan kabul görme oranını ölçen kültürel ve sosyal normlar faktöründe Tayvan ilk sırayı, Hong Kong son sırayı almıştır.

Tablo 1: Düzenleyici Çerçeve Koşulları

Ülke	Girişimcilik Finansman	Yönetimsel Politikalar: Destek ve Odaklılık	Hükümet Politikaları: Vergi ve Bürokrasi	Devlet Kaynaklı Girişimcilik Eğitimleri	Okul Dönemi Girişimcilik Eğitimleri	Okul Sonrası Girişimcilik Eğitimleri	AR-GE Transferi	Ticari ve Yasal Altyapı	İç Pazar Dinamikleri	İç Pazar Engelleri ve Girişim Düzenlemeleri	Fiziki Altyapı	Kültüre ve Sosyal Normlar
Hong Kong (2016)	2.92	3.24	4.18	3.15	1.82	2.81	2.45	3.14	2.99	2.78	4.80	2.87
Tayvan (2017)	2.78	2.48	2.95	3.01	2.40	2.92	2.67	2.77	3.69	2.78	4.22	3.37
Güney Kore (2017)	2.38	3.46	2.70	2.93	1.76	2.33	2.32	2.34	4.19	2.01	3.97	2.99
Singapur (2014)	3.56	3.48	3.98	3.68	3.02	3.34	3.17	3.23	3.42	3.04	4.45	3.16
Türkiye (2016)	2.80	2.68	1.82	2.26	1.68	2.90	2.63	3.22	3.70	2.43	3.49	2.89

Kaynak: Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM)

GEM'in girişimci tavır ve davranış alt faktörlerinde ise her bir faktör bazında ülke skorlarının değiştiği görülmektedir (Tablo 2). Fırsat algılama ve kişisel yetkinlik algısında oranında Türkiye, Hong Kong ve Güney Kore görece yüksek skora sahipken, girişimsel niyetlerde 9.5 ile Singapur en düşük puanı almıştır. Girişimcilik ekosisteminin en kilit göstergelerinden olan erken dönem girişimcilik oranında Türkiye, Güney Kore ve Singapur'un skorları belirgin şekilde yüksektir. Tabloda, cinsiyet eşitliği ve yenilikçilik faktörlerinde ülke skorları birbirine yakınken, yüksek iş yaratma (büyüme) beklentisinde en yüksek skora sahip olan Tayvan ile en düşük skora sahip olan Güney Kore arasında büyük bir fark gözlenmektedir. Girişimcilerin sosyal statüsünün yüksekliğinde Türkiye'nin verimlilik odaklılıktan yenilikçilik odaklılığa geçiş ülkesi olmasına karşın Doğu Asya ülkelerinin üzerinde bir skor almış olması, ülkemizdeki girişimcilik kültürünün benimsenmesine yönelik politikaların başarı ile sonuçlanmış olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Girişimsel Davranış ve Tavrılar

Ülke	Öz Algılar			Aktivite			Motivasyon	Cinsiyet Eşitliği			Etki		Toplumsal	Değerler	
	Algılanan Fırsat Oranı	Algılanan Yetenekli Oran	Başarısızlık Korkusu Oranı	Girişimcilik Niyeti Oranı	Toplam Etkin Saha Girişimsel Faaliyet (TESGF)	Kararlı İşletme Sahipliği Oranı	Girişimsel Çalışan Faaliyeti Oranı	Motivasyondan Din	TESGF Erkek/Kadın Oranı	Fırsat Odaklı TESGF Erkek/Kadın Oranı	Yüksek İş Yaratma Beklentisi Oranı	Yenilikçilik Oranı	Hizmet Sektörü Oranı	Başarılı Girişimciler Yüksek Stajlı Oranı	Girişimciliğin İyi Bir Karrier Tercih Olması Oranı
Hong Kong (2016)	50.00	32.00	36.00	16.00	9.40	6.10	4.15	4.40	0.50	1.50	35.00	27.00	17.50	63.00	55.00
Tayvan (2017)	26.60	25.90	39.20	25.70	8.60	12.10	8.00	3.70	0.57	0.95	43.00	20.20	19.00	60.10	71.10
Güney Kore (2017)	35.30	45.70	32.20	22.80	13.00	11.40	1.90	2.90	0.67	1.00	9.70	26.30	10.60	68.60	47.20
Singapur (2014)	16.50	20.50	40.00	9.50	11.00	2.90	4.90	6.20	0.49	0.92	35.00	20.00	23.00	62.00	51.00
Türkiye (2016)	50.00	51.50	31.00	30.00	15.50	9.00	3.65	1.90	0.45	1.10	48.00	30.00	11.60	70.00	80.00

Kaynak: Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM)

Ülkelerin girişimcilik ekosistemleri tek tek değerlendirildiğinde ise Singapur'da teknoloji kullanımı ve erken aşama girişimcilik oranlarının yüksekliği dikkat çekmektedir. Singapur dünyanın ABD ve Kanada ile birlikte önde gelen yenilikçi ekonomilerinden birisi olarak gösterilmektedir. Girişimcilik politikası ve devletçe sağlanan finansal ve eğitimsel girişimcilik destekleri, Singapur girişimcilerinin küresel rekabette avantaj yakalamalarının başlıca etkenlerdir (GEM 2018, ekonomi profilleri). Genel olarak da, son on yılda Singapur'daki girişimcilik oranlarında çarpıcı bir artış görülmektedir. Girişimciliğe verilen bürokratik ve finansal destekler, yeni girişimlerin fonlara kolaylıkla ulaşmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, öğrencilerin girişimcilik yetkinliklerinin artırılmasına çeşitli yönelik eğitim programları ve kuluçka merkezlerinin geliştirilmesi amaçlı destek programları başlatılmıştır. Girişimcilik ekosistemi açısından kısıtlayıcı faktörler ise, yaşam maliyetleri ile paralel gelişen yüksek ticari ve profesyonel altyapı maliyetleri olarak gösterilmektedir. Taiwan'da ise erken aşama girişimcilik oranları yüzde 7-8'ler düzeyinde sabitlenmekle birlikte, girişimciliğin toplumsal ve sosyal alanlardaki saygınlığının yüksekliği, girişimcilik politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmasını ve sonuçlanmasını desteklemektedir. Güney Kore girişimcilik ekosisteminde KOBİ'lerin ağırlığı ve devletin küçük işletmelere verdiği destekler, bu ekonomiyi diğerlerinden ayıran başlıca unsurdur. Güney Kore, 2000'li yıllarda devlet ihalelerinde

küçük ve orta ölçekli firmaların aldığı payı yükseltebilmek amacıyla internet tabanlı satın alma uygulamalarına geçiş yapmış, bu şekilde ülkedeki KOBİ sektörünün canlanmasına katkı yaparken, sağladığı maliyet avantajı ile ulusal bütçede verimliliği yükseltmiş ve kamuda şeffaflaşmanın artışı ve bürokratik yükün azalmasına katkıda bulunmuştur. Bu başarılı uygulama sonucunda 2003 ve 2012 yılları arasında KOBİ'lerin kamu ihalelerinden aldığı pay yüzde 55'ten yüzde 75'e çıkmıştır.

Küresel Girişimcilik ve Kalkınma Enstitüsü tarafından 2008 yılında başlatılan Küresel Girişimcilik Endeksi (GEI), Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM) verileri esas alınarak aralarında Dünya Ekonomik Forumu, OECD ve Dünya Bankası gibi farklı kuruluşlarca sağlanan bulguların birlikte analiz edilmesi yöntemine dayanmaktadır (Acz, vd., 2014: 481). Ülkelerdeki yeni girişimlerin kalitesini ölçmeyi amaçlayan ve bunu girişimsel davranışlar, girişimsel faaliyetler ve girişimsel amaçlar üzere üç ayrı alt-endeks altında toplayan GEI, ulusal girişimcilik sistemlerinin ölçümlenmesine ve değerlendirilmesine getirdiği bütüncül bakış açısı ile, politika yapıcı ve değerlendiriciler arasında son dönemlerde en fazla yollanılan metodlar arasına girmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 17). Tablo 3'te, Doğu Asya ülkeleri ve Türkiye'nin 2018 yılı GEI alt-endeks bileşenlerine ait skorlar yer almaktadır.

Toplam GEI sıralamasında Hong Kong birinci sırayı alırken, Taiwan, Güney Kore ve Singapur izleyen ülkeler olmuştur. Tamamı yenilikçilik odaklı ülkeler olan bu ekonomilerin GEI sıralamasındaki yüksek yerleri, yenilikçilik ile kalkınma arasındaki bağlantıyı doğrular niteliktedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 19).

Tablo 3: Girişimcilik Ekosistemi Unsurları

Ülke	Küresel Strast (137 Ülke İçinde)	Toplam GEDI 2018	Girişimel Tutumlar Alt-dinini					Girişimel Yetenekler Alt Dinini				Girişimel Amaçlar Alt Dinini				
			Fırsat Algısı	Başlama Yetenekleri	Risk Kabulü	Ağ Kurma	Kültürel Destek	Fırsat Girişimi	Teknoloji Emilimi	Beşeri Sermaye	Rekabet	Ürün Inovasyonu	Süreç Inovasyonu	Yüksek Büyüme	Uluslararasılaşma	Risk Sermayesi
Hong Kong	13	67	100	58	61	100	68	80	64	89	38	88	41	100	68	100
Tayvan	18	59	52	53	59	64	58	65	71	70	32	97	70	89	54	94
Güney Kore	24	54	46	77	91	77	27	62	67	56	32	95	100	45	32	58
Singapur	27	53	48	3	81	45	72	100	74	100	65	76	100	100	100	80
Türkiye	37	45	35	62	25	32	34	36	47	34	30	100	42	65	40	80

Kaynak: Küresel Girişimcilik Endeksi 2018

Alt bileşenlerin analizinde ülkeler arasında bileşen bazında farklılıklar bulunduğu görülmektedir (Tablo 3). Fırsat algısı, toplumun genelinde fırsatların farkına varılma oranını ve kurumsal çevrenin bu fırsatların değerlendirilmesine yaptığı katkıyı ölçülemektedir (Acz, vd., 2014: 483). Bu bileşende birinci sırada yeralan Hong Kong, Tayvan, Güney Kore ve Singapur'un iki katı bir skora sahiptir. Türkiye ise bu gruba kıyasla en düşük puanı almıştır. Girişimcilerin bir girişimi kurma ve sürdürme yetkinlikleri dair öz algılarını ve yüksek öğrenim imkanları ölçümleyen başlama yetenekleri bileşeninde Singapur çok düşük bir puanla son sırada yeralırken, Türkiye'nin Asya Kaplanları'nın üzerinde bir skora sahip olması dikkat çekicidir. Bireylerin girişim kurma aşamasında risk alma konusundaki istekliliklerini ve ortamdaki iş kurma riskini birlikte değerlendiren risk kabulünde, Güney Kore yüksek bir skorla ilk sıradayken, Singapur ikinci sırayı almıştır. Türkiye'nin risk kabul skoru ise oldukça düşük bir seviyededir. Bu durum, ülkemizdeki girişimcilerin öz yetkinlik algıları ile bir problem yaşamamakla birlikte, girişim kurmayı riskli gördüklerini ortaya koymaktadır. Yeni kurulan ve kurulu yeni girişimler için hayati öneme sahip olan ve girişimcilerin birbirleri ile iletişim içinde olma ve kurdukları ağların coğrafi yoğunluğunu ölçen ağ kurma faktöründe, yine Hong Kong ilk sırayı alırken, Güney Kore, Tayvan ve Singapur onu izlemiştir. Toplumun girişimciliğe olan bakış açısının olumlu ve olumsuz olmasını ve bunun yanısıra bir kariyer olarak girişimciliği seçmenin toplumda kolay veya zor olarak algılanmasını ölçen kültürel destek sütununda Singapur ve Hong

Kong yüksek, Tayvan ortalama, Güney Kore ise düşük bir skora sahiptir. Girişimcilik araştırmalarında odak noktasında olan başka bir konu, girişimcilerin yeni iş kurarken ihtiyaç, fırsat veya yenilikçilik odaklı olmalarıdır. İhtiyaç ve fırsat odaklılık farkı, sosyal refah seviyesi düşük birçok ülkede girişimcilik olma oranlarının yüksek olmasını da açıklamaktadır. Bu doğrultuda, girişimcilik ekosistemlerinin değerlendirilmesinde nicelikten çok niteliğin ön plana çıkarılması gerekmektedir (GEI, 2018). Nitekim Tablo 3'te fırsat girişi bileşeninde Singapur ve Hong Kong 100 ve 80 puan ile birinci ve ikinci sırayı alırken, Türkiye'nin aldığı 36 puan, ülkemizin henüz ihtiyaç odaklı girişimcilikten fırsat ve yenilik odaklı girişimciliğe geçiş yapamadığını ortaya koymaktadır. Ülkedeki teknoloji sektörünün büyüklüğünü ve işletmelerin yeni teknolojileri hızlı bir şekilde alıp kullanma oranını gösteren teknoloji emiliminde beklendiği gibi dört Asya Kaplanı da yüksek skorlar almıştır. Bu skorlar, tarihsel süreçte yüksek teknoloji yatırımlarına verilen devlet destekleri ile dünya çapında teknoloji devleri yaratan bu ekonomilerde uygulanan politika ve stratejilerin olumlu sonuçlarını net bir şekilde yansıtmaktadır. Doğu Asya ekonomilerinde devlet politikaları, finansal ve yönetsel desteklerin yanısıra girişimcilerin yüksek eğitim seviyesine sahip olmalarına da odaklanmıştır. Tablodaki beşerî sermaye faktöründe Singapur 100, Hong Kong 89 ile dünya çapında ilk sıralarda yer almaktadır. 34 puan alan Türkiye'nin bu alanda gelişim göstermesi gereği ortaya çıkmaktadır. Nitekim Türkiye'deki teknoloji tabanlı yenilikçi girişimci firmalarla ilgili araştırmalar, bu işletmelerin kurulması ve büyümesinin ortak Ar-Ge projeleri üretebilme ve yürütebilme, ihracat kapasitesi, sosyal sermaye, ekonomik ve sosyal gelişmişlik, iş kurma tecrübesi, girişimcilerin kendilerinin ve ebeveynlerinin eğitim düzeyleri, yabancı dil seviyesi, sosyal medyada aktif olma ve dünyadaki gelişme ve trendler takip etme gibi faktörlerle yakından ilintili olduğunu göstermektedir (Cansız, 2015: 122-133). Hem ürün hem de süreç yenilikçiliğinde Doğu Asya ülkeleri yüksek GEI skorlarına sahiptir. Buna karşın girişimcilerin yarattıkları farklı ürünleri pazara sunabilmesine odaklanan rekabet bileşeninde

Singapur dışında diğer ülkelerin puanları orta hatta düşük seviyelerde kalmıştır. Bu skorlar, bireysel olarak girişimcilerin pazarlama becerilerinin istenen seviyelerde olmadığına işaret etmektedir. Güney Kore'nin yüksek büyüme, uluslararasılaşma ve risk sermayesinde diğer Doğu Asya ülkelerinin gerisinde kalmış olması, bu ülkede izlenen KOBİ odaklı girişimcilik politikalarının bu bileşenlerde henüz beklenen etkileri yaratmadığını göstermektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Doğu Asya ülkelerinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşadıkları kaynak ve konjonktürel sorunların üstesinden gelerek yüksek gelişmişlik düzeyine erişmelerinde, devlet kontrolündeki özel sektör gelişmeleri hayati bir rol oynamıştır. Bu ekonomilerde devletin piyasa bozucu ve müdahaleci rolün, zaman içinde yerini özel sektör için destekleyici ve iş birliğine dayalı bir modele dönmüştür. Bu ülkelerde kamu politikalarının ortak noktasını belli sektörlerin seçilerek desteklenmesi, yüksek teknoloji yaratımı ve kullanımı ile ihracat odaklılık oluşturmuş, bunun sonucunda Doğu Asya Kaplanları olarak adlandırılan Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Güney Kore, dünyanın önde gelen yenilikçi ekonomileri arasına girmişlerdir. Yeni girişimlerin özellikle finansal kaynaklar, yasal ve bürokratik düzenlemelerde iyileştirmeler, ağ ve iş birliklerinin güçlendirilmesi ve girişimcilik eğitimleri alanlarında devletten aldıkları destekler, bu ekonomilerde toplumsal girişimcilik algısı ve bunun sonucunda erken dönem girişimcilik oranlarının üst seviyelere ulaşmasını sağlamıştır. Yenilikçi ekonomiler Ar-Ge Transferi, teknoloji üretimi ve kullanımı ve yenilikçi ürün ve süreç yaratmada yüksek skorlara sahipken ülkemizin de aralarında bulunduğu verimlilik odaklı ülkelerin bu faktörlerde görece düşük puanlar alması, ülkemizdeki politika yapıcılar tarafından ortaya konan yenilikçilik yoluyla kalkınma vizyonunu doğrular niteliktedir.

Bu noktada, ülkedeki yeni girişimlerin kurulmasının önünde engel teşkil eden yüksek risk algısı ve finansal kaynakların

yetersizliği, beşerî sermayenin henüz istenen nitelikte olmaması ve teknoloji yaratımındaki zorluklar, gelişmesi gereken alanlar içinde ilk sıralarda yer almaktadır. Buna karşın girmicilerin büyüme ve kendi yetkinlikleri ile ilgili olumlu algıları, ülkemizde girişimciliğin önümüzdeki dönemlerde gelişme potansiyeline işaret eden olumlu göstergelerdir. Ayrıca, yeni girişimlerin sayısının son on yılda ciddi bir artış kaydetmiş olması da dikkat çekicidir. İlerleyen dönemlerde kamu politikalarının ihtiyaç girişimciliğinden fırsat odaklı girişimciliği desteklemeye yönelmesi, yeni girişimlerde sayısal artış olarak olumlu olan trendin kalite olarak da yükselmesine imkân verecek, ayrıca yenilikçi girişimlerin toplam yeni girişimler içindeki payının yükselmesine de katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

ÁCS, Z. J., AUTIO, E., & SZERB, L. (2014). National systems of entrepreneurship: Measurement issues and policy implications. *Research Policy*, 43(3), 476-494.

AHMAD, N. & SEYMOUR, N. (2008). Defining entrepreneurial activity: Definitions supporting frameworks for data collection. *OECD Statistics Working Papers*, 2008/01, OECD Publishing, Paris.

AMSDEN, A. H. (1992). *Asia's next giant: South Korea and late industrialization*. Oxford University Press on Demand.

AUDRETSCH, D. B. (2004) "Sustaining innovation and growth: Public policy support for entrepreneurship", *Industry and Innovation*, Vol. 11 (3), pp. 167-191.

BAUMOL, W. J. (2008). Entrepreneurs, inventors and the growth of the economy. In *the Conference Board EPWP*, 08-12.

BRUTON, G. D., FILATOTCHEV, I., SI, S., & WRIGHT, M. (2013). Entrepreneurship and strategy in emerging economies. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 7(3), 169-180.

CANSIZ, M. (2013). *Türkiye'nin yenilikçi girişimcileri: teknoloji geliştirme bölgeleri örneği*. TC Kalkınma Bakanlığı.

DOS SANTOS, L. G. R. C. (2013). Entrepreneurial Policies: Portugal in the context of the European Union.

DRUCKER, P. F. (1985). *Innovation and entrepreneurship practices and principles*. Amacon.

- JOHNSON, C. (1982). *MITI and the Japanese miracle: the growth of industrial policy: 1925-1975*. Stanford University Press.
- JOHNSON, C. (1999). The developmental state: Odyssey of a concept. *The developmental state*, 32-60.
- KLAPPER, L., MEUNIER, F. & DİNİZ, L. (2014). *Entrepreneurship around the World – Before, During, and After the Crisis*, IFC Smartlessen Publications.
- MASON, C., & BROWN, R. (2014). Entrepreneurial ecosystems and growth oriented entrepreneurship. *Final Report to OECD, Paris, 30(1)*, 77-102.
- MCMILLAN, J., WOODRUFF, C. (2002). "The Central Role of Entrepreneurs in Transition Economies," *Journal of Economic Perspectives*, 16 (3).
- NOBLE, G.W. (1998). *Collective Action in East Asia: How ruling parties shape industrial policy*, Ithaca: Cornell University Press.
- OECD (1998). *Fostering Entrepreneurship, The OECD Jobs Strategy*. OECD, 1998.
- PANGARKAR, N., & WU, J. (2013). Alliance formation, partner diversity, and performance of Singapore startups. *Asia Pacific Journal of Management*, 30(3), 791-807.
- SCHUMPETER, J.A. (1934). *The theory of economic development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- SHANE, S., & VENKATARAMAN, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of management review*, 25(1), 217-226.
- TZENG, C. H., BEAMISH, P. W., & CHEN, S. F. (2011). Institutions and entrepreneurship development: High-technology indigenous firms in China and Taiwan. *Asia Pacific Journal of Management*, 28(3), 453-481.
- WADE, R. (1990). *Governing the market: Economic theory and the role of government in East Asian industrialization*. Princeton University Press.
- YEUNG, H.W. (2013) 'Governing the market in a globalizing era: development states, global production networks and inter-firm dynamics in East Asia', *Review of International Political Economy* 21(1), pp. 70-101.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

KALKINMA BAKANLIĞI (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zet%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/242/girisimciligin%20gelistirilmesi%20OIK1.pdf>; Çevrimiçi erişim tarihi 01.04.2018.

GEI (2018). *Global Entrepreneurship Index 2018 Report*
<https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/>; Çevrimiçi erişim 15.04.2018.

GEM (2018). *Global Entrepreneurship Monitor Global Report 2017-2018*. <https://www.gemconsortium.org>; Çevrimiçi erişim tarihi 02.03.2018

GİSEP (2015). *Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı*.
http://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/Gisep_2015-2018_TR.pdf; Çevrimiçi erişim tarihi 10.03.2018.

RODRIK, D. (2012). "Getting Globalization Right"
<http://oecdinsights.org/2012/05/03/getting-globalization-right-the-east-asian-tigers/>; Çevrimiçi erişim 21.04.2018.

Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı Çalışmaların Kısa Bir Değerlendirmesi

Taner SABANCI*

ÖZ: 2013 yılında Xi Jinping tarafından duyurulan Yeni İpek Yolu projesine politik ilgi her geçen gün artmakta ve üzerine akademik birçok çalışma yapılmaktadır. Bu makalenin ilk bölümünde MÖ. 2. Yüzyılda temelleri atılan Tarihi İpek Yolunun oluşum sebepleri ile 21. yüzyılda ortaya konulan Yeni İpek Yolu projesinin oluşum sebeplerinin benzerliği ifade edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümünde ise, Bir Kuşak ve Bir Yol ekseninde ele alınan akademik çalışmaların içerik analizi yöntemiyle, değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu değerlendirmeye göre, Yeni İpek Yolu projesi üzerine yapılan çalışmalar sırasıyla “ekonomi, diğer ülke ilişkileri, kültür” temel alınarak yürütülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çin, Türkistan, Türkistan Cumhuriyetleri, Yeni İpek Yolu, Bir Kuşak Bir Yol, Kültür, Ekonomi

The New Silk Road Project: Similarities with the Historical Silk Road and a Brief Assessment of the Studies on the New Silk Road

Abstract: The political attention on New Silk Road Project declared by Xi Jinping in 2013, is rising and many academic assessments are being done on it. The first part of this study deals with the reasons for the occurrence of the Historical Silk Road established in the 2nd century BC and its similarities with the reasons for the occurrence of the New Silk Road. The second part is about the academic studies into the One Belt One Road, using content analysis method. According to this assessment, the academic studies about New Silk Road Project have been conducted based upon, respectively “economy, relations with other countries, and culture”.

Key Words: China, Turkistan, Central Asia, New Silk Road, One Belt One Road, Culture, Economy

* Çankırı Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi, AYBÜ Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, E-posta: tanersabanci@karatekin.edu.tr; Gönderim Tarihi: 26.04.2018; Kabul Tarihi: 12.05.2018.

Giriş

Çin'in Han Hanedanlığı döneminde bir materyal olmaktan çıkarak ekonomik olarak değer kazanmaya başlayan 'ipek', altın gibi saklanıp ticarete ise zaman zaman para yerine kullanılmıştır (Işık, 2017: 147). Yüzyıllardan beri yerleşik hayat tarzını benimseyen Çin, bu özelliği ile ipek dışında birçok değerli ürünün üretilmesine olanak tanıyan bir ekonomik sisteme sahip olmuştur. Yerleşik hayat ve tarım kültürü ipeğin yanı sıra çay ve diğer ürünlerin de fazlaca üretilmesine olanak tanımıştır (Karluk, 2017/1: 303). Çin'in artan Hun baskısına karşı ittifak arayışı (Karluk, 2014: 57) başta olmak üzere sahip olduğu işbu ekonomik özellik ile ortaya çıkan ürün fazlalığı ve Çin'in kendisinde olmayan ürünlere karşı var olan ihtiyacı daha sonra adına "İpek Yolu" denilecek ticaret ağının oluşmasına sebep olduğu ifade edilebilir.

Çinliler veya ilgili halklar tarafından ortak bir isimlendirilmesi yapılmamış olan bu ticaret yolu, 1877 yılında Alman araştırmacı Ferdinand Von Richthofen tarafından ilk defa "İpek Yolu" olarak adlandırılmıştır. İşbu adlandırma -Roma aristokrasisinin Çin ipeğine duyduğu yüksek ilgisi dolayısıyla- ticaretin başat ürününün ipek olmasından kaynaklanmaktadır (Bhoothalingam, 2015: 61). Fakat insanlık tarihinin en eski ve en önemli ekonomik oluşumu (Yereli, 2014: 301) olarak ifade edilen İpek Yolu'nun, sadece ticari gereksinimler doğrultusunda oluştuğunu belirtmek yetersiz olacaktır. Kuşkusuz, bu girişimin arkasında başka amaçların varlığı da söz konusu olup, Karluk (2017/1: 303) bu durumu şöyle ifade etmiştir "Siyasi emel veya amaç ticaretin gölgesinde gerçekleşmeye devam etmiştir".

Bu çalışmada, 2013 yılından ilk defa Çin Halk Cumhuriyeti devlet başkanı ve Çin Komünist Partisi lideri Xi Jinping tarafından ortaya atılan ve bu tarihten itibaren de devlet desteği ile "Bir Kuşak Bir Yol" ismi ile uygulamaya konulan Yeni İpek Yolu projesi üzerine ülkemiz ve dünyada yapılmış akademik çalışmaların içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmesi yapılacaktır.

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

İpek Yolu'nun Oluşumu ve Amacı

Milattan önce 2. yüzyılda ortaya çıkan İpek Yolu'nun oluşumunda, Çin'in ekonomik koşullarının yanı sıra dönemin siyasi ve askeri özellikleri ile o dönemde var olan toplumların 'dünya görüşleri' de etkilidir. "Tarihi veriler, daha sonra İpek Yolu olarak isimlendirilecek bu yolun Çinlilerin güvenlik kaygısı ile kendilerine büyük tehdit olarak gördükleri Hunları zayıflatmak ve yok etmek amacıyla sınırlarının ötesindeki Batılı ülke ve toplumlarla çok yönlü ilişki kurduğunu ortaya çıkaracaktır (Karluk, 2017/2: 99)". Çinlilerin güvenlik açısından duydukları tedirginliğin sebebi hiç kuşkusuz yukarıda belirtilen Hun varlığıdır. John Keay (2008: 136), "Çin Tarihi" isimli eserinde Çinlilerin sahip olduğu korkuyu ve çıkış arayışlarını şu şekilde ifade etmektedir:

"MÖ 2. Yüzyılın ilk yarısında Han altın çağına duyulan özlem, fırtınadan önceki ağır bir sessizlik gibiydi. Bu arada Shanyu²'nin halefleri, Xiongnu Hun İmparatorluğunu genişlettikçe genişletti. Genişleme özellikle Yüehch'i (Yuezhi) halkının Gansu koridorundan ve Şincan Uygur Özerk Bölgesi'nden Pamir Dağları'nın ötesine, yani batıya doğru gerçekleşti. O sırada genç Wudi'nin aklına Yüehch'ie bir Han keşif elçisi yollayarak Xiongnu'ya karşı bir ittifaka girip girmeyecekleri hakkında nabız yoklaması yapmak geldi. Saray görevlilerinden Zhang Qian bu işe gönüllü oldu. Zhang Qian³, tahmini MÖ 138 yılında, avcılıkta usta bir hizmetkar ve küçük bir koruyucu birlik ile yola çıkarak çölün derinliklerinde gözden kayboldu. Çok geçmeden de yolu Shanyu (Hun Tanrı Kütü)'nun askerleri tarafından kesilerek esir alındı. Sonunda kaçabildi ama aradan on yıl geçmişti. Yolculuğuna devam etmek konusunda kararlıydı, Kaşif Zhang bir kere daha kayıplara karıştı. Aslında Zhang'ı başka bir açıdan kutlamak gerekiyordu, çünkü hem "İpek

² Shanyu ya da Shan-yu Metehan olarak bilinmektedir.

³ Zhang Qian'ın on üç yıl süren keşif sürecinin on yılı Hunlar tarafından tutsak edilerek geçmiştir. Bu on yıllık sürenin de keşif sürecine dahil edilmesinin sebebi Zhang'ın bu süre içinde bir Hun kadınıyla evlendirilmesi ve dolayısıyla Hun kültürü ve dilini öğrenmesinden ötürüdür. Hunlar hakkında edinilen bu bilgiler kuşkusuz daha sonra oluşturulan stratejilerin kaynağı olmuştur. Zhang on üç yıllık keşif sürecinin tamamlanmasından sonra da Çin dışında olup bitenleri öğrenmek adına görece daha kısa keşiflerde de bulunmuştur

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

Yolu”nun öncü kılavuzu hem de “Büyük Oyun”un ilk oyuncusu olmuştur”.

Hun kağanlığı ve Çin’deki Han Sülalesi arasında yapılan “kan bağıyla barış” Çin’in her yıl takdim ettiği armağanlar ya da rüşvetle devam ederken, Hun’un Çin ürünlerine karşı olan ilgisi ve ihtiyacı da artmaktaydı. Bu istek ve ihtiyaç Hun’un daha fazla talepkar olmasına ve artan baskısına yönelik arayışa girmek zorunda kalan Han sülalesinin padişahi Wu di, Çin’in Hunlar ile husumeti olan veya onlara bağımlı olan diğer topluluklarla iletişim kurma yolunu tercih etmiştir.

Zhang Qian dışarıda geçirdiği toplam on üç yıllık süre içerisinde Asya’da var olan diğer ülke ve toplulukları keşfetmiş ve bunlar ile aralarında var olacak herhangi bir ticari iş birliğinin Çin’in bugününü ve geleceğini güçlendireceği düşünülmüştür. Keşfedilen bu yeni yerlerin varlığı ticari iş birliğin yanında başka anlamlara da sahipti. Zhang Qian’ın keşfettiği topraklar Sino/Çin-merkezcil coğrafya anlayışı içerisinde anlamlandırılacak ve bu yeni yerler, Han’ın kendisini hemen altında konumlandığı Gök Kubbenin dolaylı ya da doğrudan hükmü altında olacaktır (Keay, 2008: 141). Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, Çin kendisini dünyanın merkezinde gören ve diğer toplulukların ise kendisine bir şekilde tabi olmasını bekleyen bir anlayışa sahiptir. MÖ 2. yüzyılda Hun’a karşı müttefik bulma çabasıyla temelleri atılan İpek Yolu, ekonomik ilişkilerin yanı sıra Çin’in kadim Gök İmparatorluğu anlayışı ile kültürel yayılmanın ve asimilasyonun aracı olmuştur. Dolayısıyla var olan ticaret ve kültürel alışveriş İpek Yolu’nun temel ve tek amacı değildir. Gerek Han zamanında gerekse sonrasında bu amaç doğrultusunda hareket edildiği belirtilebilir. Bu amaç ise açıkça şu şekilde ifade edilmektedir:

“Kendi topraklarını güvene alabilmek ve sürekli tampon bölgeler oluşturarak olası tehditleri mümkün olan en düşük seviyeye indirmek, etkisi altına aldığı toprakların Çin vatanına dönüşmesi için nüfus iskânı ve kültürünün yayılması anlamını da taşıyordu (Karluk, 2014: 58)”

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

Yeni İpek Yolu'nun Çıkışı

Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ilk defa mevcut Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından 2013 yılında Kazakistan'da ortaya konulmuştur. Yapılan bu tanıtımın yeri ve zamanı kuşkusuz birçok anlam barındırmaktadır. Öncelikle Kazakistan, Çin'in Kuzeybatısında yer almakta olup MÖ 2. Yüzyılda oluşmaya başlayan eski İpek Yolu'nun güzergâhları arasında bulunmaktadır. Böylece günümüz Çin'i tarihi İpek Yolu'nda kendisinin batısında konumlanan ticari müttefikleriyle, bugün tekrardan ticari müttefik olarak hareket etmek istediğini açıkça belirtmiştir. Mao sonrasında Deng Xiaoping ile başlayan "Reform-Açılım" politikaları ile ekonomik büyüme gösteren Çin (Wasserstrom, 2011: 105), küresel kapitalist dünyada kendisine yer açabilmiştir. Aralık 1978 itibariyle başlayan bu "Reform ve Açılma" politikaları ile bütün ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması hedeflenmiş ve bu tarihten itibaren Çin ekonomisi kademeli olarak dış dünyaya açılmıştır (Karluk, 2001: 270). Küresel ticarete söz sahibi olmaya başlayan Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasıyla özellikle Afrika ve Avrasya'ya karşı yatırımı artmıştır. *"Çin'in ekonomik büyümesine paralel olarak askeri gücünü⁴ arttırması ABD müttefikleri tarafından tehdit olarak algılanmış ve ABD öncülüğünde Doğu ve Güney Asya ülkeleri ile gayri resmi 'Pasifik Bloğu' oluşturulmuştur"* (Karluk, 2017/1: 95). Bu oluşum Çin'in dış ticaretinin büyümesini minimize etmeyi hedeflemektedir (Ye, 2015: 206). Verilen bu bilgiler esasında "Bir Kuşak ve Bir Yol" projesi olarak ortaya çıkan Yeni İpek Yolu'nun oluşma sebepleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu yeni oluşumun, MÖ 2. yüzyılda temelleri atılan İpek Yolu ile olan ciddi benzerlikleri bulunmaktadır. Öncelikle MÖ 2. yüzyıldaki Çin'in görece dönemin diğer toplumlarından farklı olduğunu; günümüz Çin'inin ise bu farklı olma durumunu başka

⁴ Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun 90. Yıl Kutlamaları için: [CGTN America]. (2017, Temmuz 30), Chinese Military Parade, <https://www.youtube.com/watch?v=QcIKoHYtYxs>; II. Dünya Savaşı'nın Bitmesinin 70. Yıl Dönemi dolayısıyla yapılan tören için: [RT]. (2015, Eylül 3), China's V-Day Military Parade in Beijing 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=YcC0Xcjk0A>; Erişim: 07.05.2018

şekillerde devam ettirdiğini belirtmek gerekir. Çin'in milattan önce yerleşik hayata sahip olması, diğer ülkelere göre daha fazla üretim yapabilmesine olanak tanımıştır. Fazla ürün, diğer toplumlar ile kurulacak ilişkinin -ticaretin- aracı olmuştur. Eski Çin'in bu özelliğinin, 21. yüzyılda Çin'in sahip olduğu durumla benzerlik gösterdiği ifade edilebilir. Yukarıda bahsedildiği gibi, özellikle Deng ile başlayan "Reform ve Açılma" politikaları ile Çin, Sezen'in (2016) ifade ettiği doğrultuda Çin kapitalizmine yönelmiştir. Bu sistem ile son birkaç on yıldır ihracata dayalı ekonomik büyümeye sahip olmuştur. 21. yüzyılda sosyalist rejimi, kendi kültürüyle harmanlayıp, bu uyarlama neticesinde küresel ekonomik sistem içerisinde kendine yer açıp ihracat yapabilen Çin'in bu mevcut özelliği ile; MÖ 2. Yüzyıl Çin'inin yerleşik hayat doğrultusunda diğer toplumlardan farklı olarak fazla üretim yapabiliyor olması bahsedilen benzerliklerin bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu iki dönemde de Çin'in sahip olduğu üretim fazlalığı söz konusudur. Milattan önceki durumdan farklı olarak, bugünün var olan üretimini yapabilmek üzere yurtdışından getirilecek enerjiye ihtiyaç vardır. Burada ürünleri satacak bir pazar ihtiyacı söz konusuysen aynı zamanda üretimin devam etmesi için enerji ihtiyacı söz konusudur. Dolayısıyla ekonomik büyümeye sahip olan Çin, üretimi devam ettirmek için sanayisinin enerji ihtiyacını yurtdışından sağlamak durumunda kalmıştır (Karluk, 2017/2: 97). 'Üretim' dışında, kuşkusuz, eski ve yeni İpek Yolu'nun oluşmasına sebep olan başka benzer nedenler de bulunmaktadır.

Karluk (2017/2: 99) ve Keay'in (2008: 136) belirttiği üzere MÖ 2. Yüzyılda Zhang Qian tarafından temelleri atılan İpek Yolu, Çin'in o dönemde tehdit olarak gördüğü Hunlara karşı ittifak bulma arayışıyla oluşmuştur. İttifak bulma motivasyonu ile hareket eden milattan önceki Çin'in, kuşkusuz günümüz Çin ile benzerlikleri söz konusudur. Dönemin Hun tehditi, günümüz Çin'in komşu ülkeler ve yanısıra ABD ile aralarında var olan problemlerle benzerlik göstermektedir. "Başta Japonya, Vietnam, ve Filipin olmak üzere ABD'nin müttefikleri ile yaşanan ciddi çıkmazlar, Çin'in Doğu ve Güney Asya'da yalnız kalmasına, bahsi geçen güçler tarafından kuşatılma

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

durumunu ortaya çıkarmıştır” (Karluk, 2017/1: 303). Çin, tarihte Han Hanedanlığının, bir tehdit olarak gördüğü Hunlar ile bugünkü Japonya, Güney Kore, Vietnam, ve Filipin ile bu ülkeleri “pasifik bloğu” altında toplayan ABD’yi özdeş görüp, bu ülkeleri 21. Yüzyılın Çin’i tehdit eden unsurları olarak tanımlamaktadır. Bu durumda Çin, tıpkı tarihte yaptığı gibi, varolan tehditlerden kurtulmanın arayışına girmiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere bu projeden bahsedilen ilk yerin Kazakistan olması, hangi coğrafya ve halklar üzerinden sorunların çözülmeye çalışıldığını göstermektedir.

“Çin Yönetimi, bu bağlamda, denizlerdeki kuşatılmışlık, kısıtılmışlıktan çıkmanın yolu olarak ülkenin Batısındaki zayıf Türk-İslam coğrafyasını hedef olarak seçmiştir. Çin son on yıldır, Rusların Orta Asya dedikleri fakat Türklerin, “Türkistan” dediği coğrafya ile İran üzerinden Avrupaya ulaşacak, insanlık tarihinin en iddialı kalkınma projesi olan Yeni İpek Yolu’nu inşa etmek için gerekli diplomatik girişimlerde bulunurken aynı zamanda ciddi somut adımları da atmaya başlamıştır. İran ve Arabistan yarımadası ise hem bu proje hem de genel olarak Çin ekonomisi için, enerji kaynakları ve ulaşım yolları açısından hayati önem taşımaktadır (Karluk, 2017/1: 304)”

Bu projenin amacı Çin kapitalizmi için ticaret ve yatırım fırsatlarını oluşturmak ve arttırmak, dolayısıyla kuşatılmış ekonomik tehditlerden kurtulmaktır (Karluk, 2017/2: 97). Proje amaçları doğrultusunda müttefik konumunda bulunan, özellikle Türkistan coğrafyası, ülkeler ile kurulan ilişkinin sadece “ekonomik” temelli düşünülmesi yanlıştır. Dolayısıyla, Çin’de var olan ekonomik özelliklerin yanısıra Çin’in kendisine karşı bir tehdit unsuru olarak gördüğü “pasifik bloğu”, üzerinde konuştuğumuz Yeni İpek Yolu projesini oluştururken John Keay’in (2008) bahsettiği Çin-merkezci düşüncüyü de atlamamak gerekir. Buna göre;

“Kozmosu örnek alan yapılanmada, bu “Her şey Gök Kubbe’nin Altında” çıkarsamasıyla algılanacak ve evrensel hükümdardan kozmik dalgalar gibi yayılacak ve sancakları doğrudan, diğer krallıkları yarı doğrudan, sınırlarda haraca bağlanmış devletleri dolaylı ve sonunda da

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

bunların ötesinde kalan feodelleri hükmü altına alacaktır (Keay, 2008: 141)''.

Karluk'un (2018: 36) ifade ettiği üzere; Çinliler kendisinden olmayanları asimile etmeye çalışmış ve böylece sayısını arttırmış; egemen olduğu coğrafyada Çin kültürünün yerleştirilmesinin ardından, Çinli olmayan çevrenin kendileri ile olan bağlantısını ve kendilerine bağımlılıklarını arttırarak, çevrenin Çinleşmesini sağlamıştır. Çinlilerin öteki olana karşı nasıl davrandığı yüzyıllar öncesinde taş anıtlara yazılmış Orhun Abidelerinde de görebiliyoruz:

''Çinli milletin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yaklaştırmış'' (Ergin, 2003: 13).

Kuşkusuz geçmişten günümüze ülkelerin nitelendirilmelerinde değişiklikler olsa da Çin'in kendisini ''Dünya'nın Merkezinde'' görme inancında bir değişiklik olmamıştır. Çin'in kendisi gibi olmayana dönüştürme kabiliyetine ve politikasına sahip olduğunu gösteren çalışmalar⁵, bu özelliğin hala var olduğuna kanıt göstermektedir.

Küresel sistem içerisinde Çin'in daha fazla üretim yapmasını ve bu üretime hammadde sağlamasını amaçlayan Yeni İpek Yolu aynı zamanda kuşatılmışlık durumunu da ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bu anlamda ekonomik bir oluşum özelliği göstermektedir. Fakat Yeni İpek Yolu projesinin, Çin merkezli dünya görüşü temelinde, projenin diğer müttefiklerini nasıl ve ne şekilde dönüştüreceği de cevaplanması gereken önemli bir sorudur. Bu durumda bu projenin hiç kuşkusuz kültürel amaçlarının/sonuçlarının olduğu/olacağı söylenebilir.

Çalışmanın geri kalan kısmında yeni İpek yolu Projesi hakkında var olan akademik çalışmaların hangi meseleleri temel alarak yapıldığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

⁵ Bakınız: Karluk, A. C. ''Çin Halk Cumhuriyeti'nde Dini Yapı ve Müslüman Milliyetler'', TYB Akademi, 2017, Sayı 20, Ankara, s. 9 - 48; Karluk, A. C. ''ÇKP İktidarı Sonrası Doğu Türkistan'da Uygulanan Dil Politikaları'', Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri, 2016, V. Cilt, Ankara, s. 199- 205.

Yeni İpek Yolu Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yeni İpek Yolu projesinin genel özellikleri; Çin, Asya, Avrupa ve dünya ekonomisine etkisi; bu etkinin kısa ve uzun vadeli nitelikleri üzerine yapılan inceleme çalışmaları, doğal olarak, Xi Jinping'in 2013 yılında yaptığı konuşma sonrasında ortaya konulmuştur. Bu çalışma kapsamında, 2013 yılı öncesinde ele alınmış ve Çin'in ekonomik bir atılım yapma ihtiyacını ön gören ya da Yeni İpek Yolu projesinin olası varlığına atıf yapan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Türkiye'de Işıktaş ve Duran (2017) tarafından kaleme alınmış çoğunluğu Türkçe ve tarihi İpek Yolu hakkında olan incelemeleri katalog şeklinde ortaya koyan bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu kataloğa göre Türkiye akademisi, Yeni İpek Yolu üzerinde yeterince inceleme yapmamaktadır. Buna göre 2013 sonrası yapılan ve 'İpek Yolu' konulu sempozyumlarda Yeni İpek Yolu projesi üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Işıktaş ve Duran'ın (2017) çalışması, belirtildiği üzere, bir kataloglama çalışması olup, 'İpek Yolu' merkezindeki incelemelerin içeriği hakkında bilgi vermemektedir.

Ekonomi Üzerine

Yeni İpek yolu denilince akla en çok 'ekonominin' gelmesinin ana sebebi, hiç şüphesiz, Tarihi İpek Yolu hakkında yapılan çalışmaların genellikle ekonomi temelli olmasıdır. Bu yolun oluşumundaki öncül faktörün, Çin'in görece farklı ekonomik özelliklere sahip olması olarak ifade edilmesi, bu alanda yapılan çalışmaların neden ekonomi ağırlıklı olduğunu da göstermektedir. Günümüz Çin Devleti, üretim kabiliyetine sahip olduğu gibi var olan nüfus miktarından ötürü aynı zamanda tüketen bir toplum konumundadır. Tüketimin karşılanması için gerekli olan üretimin kaynağı ise hammaddeden geçmektedir. Ayrıca var olan nüfusun asgari şartlarda kendine yetebilmesi üretimin devamlılığı, dolayısıyla istihdamın sağlanmasıyla mümkündür (Karluk, 2017/1: 309). Bunun dışında üretimin arttırılması planı, beraberinde ihracatın artmasına ve ülke sınırları dışında pazar arayışlarını oluşturmaktadır. Bu anlamda Yeni İpek Yolu projesi üzerine

yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, bu projenin ekonomik nedenleri ve sonuçları üzerine yapılmıştır.

Bu çalışmalar öncelikle, 'Çin Rüyası' olarak belirtilen ve iddialı bir proje olarak nitelendirilen Yeni İpek Yolu'nun, Çin'in komşu ülkeler ve uluslararası topluluklarla açacağı yeni bir sayfa olduğunu belirtmektedir (Shen, 2015: 1; Li & Wang, 2015: 170). Ekonomik özelliklerin ifade edildiği bu çalışmalarda, 'Çin Rüya'sının Türkistan (Orta Asya) Cumhuriyetlerinin yanı sıra Afrika ve Avrupa ile dostane ilişkiler geliştirilmesinde oynadığı önem vurgulanmıştır (Frankopan, 2017: 6). Özellikle Türkistan Cumhuriyetlerinin mevcut koşulları ile Çin'in bu proje kapsamında var olan ihtiyaçları birbirleriyle örtüşmektedir. Bu proje ile var olan boru hatlarına yenileri eklenecek, bunların dışında yeni demir ve kara yolları ile açılacak koridorda Orta Doğu ve Türkistan Cumhuriyetlerinden temin edilecek enerji Çin'e maliyeti düşük olarak aktarılacaktır (Fallon, 2015: 144). Oluşturulan bu yeni yollar ile Türkistan Cumhuriyetlerinden uranyum, petrol, doğalgaz gibi hammaddelerin temin edilmesi sağlanacaktır (Zhang, 2015: 25; Crandall & Crandall, 2017: 30; Sevilla, 2017: 84). Çin ve Türkistan Cumhuriyetlerinin bu proje kapsamında örtüşen çıkarları ise Çin'in Türk Cumhuriyetlerinde bahsedilen hammaddelerin çıkartılmasında yapacağı yardımlardır. Gelişmekte olan bu ülkeler var olan kaynaklarının çıkartılması ve işlenmesinde gerekli olan altyapının kurulmasında yardıma ihtiyaçları vardır (Crandall & Crandall, 2017: 31). Bu ülkelerde yapılacak altyapı çalışmalarında - eğer Çin kendi işçisini getirmese- var olan istihdam sorununu da ortadan kaldıracaktır (Crandall & Crandall, 2017: 31). Açılacak koridor ile serbest ticaretin başlaması, ürün ve hammadde aktarımının daha az maliyetle kısa sürede yapılması Çin lehine bir sonuç olacakken; Pakistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi ülkeler kazan-kazan durumunda kendi ekonomilerini de geliştirecektir (Frankopan, 2017: 11; Crandall & Crandall, 2017: 30). Bu çalışmalar genel anlamda Yeni İpek Yolu Projesi ile bölgede gerçekleşecek enerji ve ticaret hareketliliği; Çin'in güvenlik ve ihracat ihtiyaçlarının karşılanması

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

ele alınmaktadır. Ele alınan konular, Çin'in yaptığı ve yapmayı ön gördüğü yatırımların parasal ve istatistiki verileri ile açıklanmaya çalışılmıştır⁶.

Yeni İpek Yolu projesini konu alan ve sayıca sınırlı olan Türkiye'deki çalışmaların çoğunluğu konuyu ekonomik temelli işlemlerdir. Sezen (2017), Bir Kuşak ve Bir Yol projesi ile Çin'in ve Çin şirketlerinin projeye dahil olan ülkelere yaptığı yatırımlardan bahsetmiş; Türkiye'ye yapılacak altyapı yatırımlarının Türkiye'nin Avrupa, Kafkasya ve Asya ülkeleri ile olan ticaretini kolaylaştıracağını belirtmiştir. Yeni İpek Yolu Projesini, tarihi olanın nostaljik bir canlanması olarak değerlendiren Yereli (2014: 304) ise Türkiye'nin, bu projenin geçiş yolu üzerinde bulunmasından ötürü ülkemize stratejik olarak önemli bir avantaj kazandırdığını ifade etmektedir. Buna göre İpek Yolu üzerinde yapılacak her türlü yatırım Türkiye'ye -Doğu'ya açılan bir pencere olmasından ötürü- katkı yapacaktır. (Yereli, 2014: 307)

Avrupa Ülkeleri Üzerine Etkisi

Yukarıda bahsedilen ekonomik girişimlerin, kuşkusuz, dünya ekonomik sisteminde bazı yansımaları olacaktır. Fallon (2015: 141) Çin'in önderliğinde gelişen bu ekonomik sistemin Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'yı etkileyen stratejik bir rekabete neden olacağını belirtmiştir. Çin'in Türk Cumhuriyetleri ve Güney Asya'da bulunan petrol zengini ülkelerde sahip olacağı etki, Amerika ile olan ilişkilerin tansiyonunu arttıracaktır (Crandall & Crandall, 2017: 32). İşte bu yüzden Çin, bu oluşuma karşı oluşacak bazı meydan okumalarla yüzleşmek durumunda kalacaktır. İşbu meydan okumalardan biri ise öteki olanın çıkarları doğrultusunda oluşan ulusalcılıktır. (Shen, 2015: 1). Çünkü bu oluşum mevcut

⁶ Örnekler için bk. Sezen, S. "Çin'in Büyük Dönüşümü Yeni Bir Dünya Düzeni mi?", <https://www.dunya.com/ekonomi/cinin-buyuk-donusumu-yeni-bir-dunya-duzeni-mi-haberi-332678>, Erişim: 8 Ekim 2016. Ayrıca bakınız: Fallon, T. "The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy for Eurasia", *American Foreign Policy Interests*, 2015, 37:3, Sayfa: 140-147; Nazarko, J., Kuzmich, K. A. "Comparative Analysis of The Eastern European Countries as Participants of The New Silk Road", *Journal of Business Economics and Management*, 2017, 18:6, Sayfa: 1212- 1227.

uluslararası strateji, ekonomi ve ticarete değer değişiklikler yapılmasını ima etmektedir (Shen, 2015: 5). Amerika, Japonya ya da herhangi bir diğer ülkenin Yeni İpek Yolu projesine karşı sahip olabileceği hoşnutsuzluklar söz konusu olabilir. Bu hoşnutsuzlukların yanı sıra Çin'in sahip olduğu ekonomik büyüme ve Yeni İpek Yolu projesi tarzında ortaya koyduğu planlara karşı Avrupa ülkelerinin pro-aktif pozisyonda hareket etmesini ifade eden çalışmalar bulunmaktadır. Buna göre, Çin ve Avrupa ülkeleri arasında var olan güvensizlik ve endişe ortadan kaldırılmalı; küresel güç olarak bulunan Avrupa Birliği, Çin ve Amerika dünya düzenindeki sorumluluğu paylaşmalı ve bu proje ulusal nitelikli bir Çin stratejisi olmaktan çıkarılmalıdır (Kühnhardt, 2016). Yapılan bu öneri kuşkusuz Avrupa ülkelerinin Yeni İpek Yolu projesinden duyduğu kaygı ve belki de korkuyu ifade etmektedir. Bu proje ile Çin, mevcut ekonomik durağanlık içinde, İpek Yolu boyunca satış pazarını arttıracak dolayısıyla Avrupa'nın ihracatta küçülmesine de neden olacaktır (Holslag, 2017: 57). Çin'in yaptığı yatırımlar ve altyapı çalışmaları ticaretin seyrini değiştireceği gibi bunun siyasi etkileri de olacaktır. Bu düzlemde Sarvari ve Szeidovits (2016: 14-16) tarafından Yeni İpek Yolu projesinin ekonomik görüntüsünün ardında siyasi bir niteliğin olduğu ve Çin'in dış işleri siyasetini oluşturduğu ve bu siyasetle oluşturulan yenedünya düzeninde Avrupa -Çin'in önemli bir ticari müttefiki olarak- ve Çin'in birlikte hareket etmesi önerilmiştir. Bu çalışmalarda oluşumun Avrupa üzerindeki etkisini minimum seviyede tutmak amacıyla, Avrupa ve Çin iş birliği fikri vurgulanmaktadır.

Kültür Tartışmaları

Yeni İpek Yolu'nun önünde bulunan en büyük engel Avrasya ve Afrika bölgeleri ile Çin arasında var olan ekonomik, politik, kültürel ve hukuksal sistemin farklılıklarıdır (Fasslabend, 2015: 296). Bu farklılıkların varlığı bir gerçeklik olarak bulunurken, Dellios (2017: 225) proje kapsamında ekonomik kaynaklar hakkında konuşulup, açılacak koridorlar ile yolların haritaları çizilirken, İpek Yolu projesinin kültürel boyutunun çalışılmadığını ifade etmiştir.

Ekonomi ekseninde ele alınan çalışmaların kültürel ekseninde ortaya konulan çalışmalardan fazla olması, Çin'in "overt- covert"⁷ ya da "yin- yang" yaklaşımıyla açıklanabilir. Buna göre görünen olanın arkasında saklanan bir gerçeklik; söylenen ile uygulanan arasında fark vardır. Ekonomik olanın bu kadar fazla ve kültürel çalışmaların ise bu kadar az olması Çin'in kültürel boyutta üstü örtülü ve saklamaya çalıştığı bir amaca sahip olma ihtimalini oluşturmaktadır. Sadece bu çalışmada değerlendirmesi yapılan dört Çinli araştırmacının eserlerinin, ekonomi üzerinden kaleme alınmış olması bu ihtimali daha arttırmaktadır.

Çin'in sahip olduğu kısıtlayıcı politik sistem ve eski Çin'in bünyesinde bulundurduğu ve kültürel bir özellik olarak belirtilebilecek 'diplomatik anlamda kendisini üstün konumlandırması', Çin merkezli dünya düzeninin Yeni İpek Yolu projesi ile oluşturulmasının riskleridir (Dellios, 2017: 234). Bu yüzden projeye dâhil olan ülkelerin birbirleriyle uyumlu olması, Çin'in ise bu uyumun yakalanmasında en büyük role sahip olması gerekmektedir. Nitekim Çin, bu farklılıkları göz önünde bulundurmuş ve 480 civarında Konfüçyüs Enstitüsünün dünya genelinde açmaya, geliştirmeye ve yaymaya başlamıştır (Dellios, 2017: 234). Dellios bu çalışmada, enstitüler yoluyla oluşacak eğitim, dil ve kültür faaliyetlerinin, entelektüel iş birliğinin oluşmasına sebebiyet vereceğini ve dolayısıyla da Yeni İpek Yolu projesine katkıları olacağını belirtmiştir. Burada, çalışmanın başında ifade edilmiş olan Çin'in kozmik dünya görüşünün Yeni İpek Yolu ile yayılmaya başlayan Konfüçyüs Enstitüleri ile bir bağlantısının olup olmayacağı sorusu ortaya çıkmaktadır. Çin, bu projenin sağlıklı şekilde yürütülmesi için farklı kültür ve coğrafyalarda bir harmoni elde etmelidir. Dellios'un (2017) çalışmasında, bu enstitülerin öteki olanların Çin kültürü etrafında şekillenmesi, eritilmesi ya da dönüştürülmesi ihtimalinden bahsetmemiştir. Bu konuda yapılan

⁷ Çin'in "overt-covert" yaklaşımını, takip edilen dil politikaları üzerinden değerlendiren çalışma için bk. Dwyer, A. M. "The Xijiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse, 2005, Policy Studies, Washington.

kapsamlı çalışmalar Karluk'a ait olmakla beraber kendisinin konu üzerine İngilizce bir çalışması bulunmamaktadır.

Karluk 'yumuşak ve sert güç' ayrımı yaparak, Çin'in 'sert güç' anlamında ekonomik bir büyüme gösterdiğini ifade etmiştir. Burada üzerinde durulacak ve Karluk'un da (2017/1: 305) belirttiği 'yumuşak güç' kültür konusudur. Çinliler kültürlerinin kullanılması ve yaygınlaşması için büyük yatırımlar yapmış olup, Hanban kurumu vasıtasıyla Çin dili ve kültürünün öğretilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiştir (Karluk, 2017/1: 305). Çin'in Propaganda Bakanlığına bağlı resmi bir kuruluş olarak faaliyetlerine devam eden Hanban, Çin dili ve kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla 2015 yılı sonuna kadar 135 ülke içerisinde toplam 500 Konfüçyüs Enstitüsünü faaliyete geçirmiştir (Karluk, 2017/1: 306). Yeni İpek Yolu projesi kapsamında Çin'in hedef bölgelerinden birisi olan Türk Dünyasında, bahsi edilen 'yumuşak güç' ile Çin'in ve Çin kültürünün sevilmesi ve benimsenmesi hedeflenmiştir (Karluk, 2017/1: 306). Anlaşılacağı üzere Çin'in yumuşak gücünün, başta Türk Dünyası olmakla birlikte diğer bölgeleri de Çin'in ekonomik ve Çin-merkezci dünya görüşü çıkarları doğrultusunda dönüştürmeyi hedeflediği ifade edilebilir. Söylenebilir ki, Çin bu proje vasıtasıyla tatlı dilini (kültürünü/yumuşak gücünü) ve yumuşak ipeğini (ekonomisini/sert gücünü) kullanarak, tıpkı Orhun Abidelerinde ifade edildiği gibi, uzak milletleri yaklaştırmayı ve John Keay'in ifadesi ile '*öteki olanı hükmü altına almayı*' amaçlamaktadır.

Çin kültürü merkezinde amaçlanan değişim faaliyetlerinin Çinli olmayan halkların uzun vadede ne gibi tehlikelere maruz kalabileceğini ifade eden bu çalışmaların yanında, Çin merkezli bu teşebbüslerin Çin'e getireceği tehlikeleri ön gören çalışmalar da mevcuttur. Yukarıda bahsedildiği üzere "Bir Kuşak, Bir Yol" projesinde Türkistan bölgesi ülkeleri, Çin'in stratejik öneme sahip olan müttefiklerini oluşturmaktadır. Bu ülkeler bağımsızlıklarını daha da pekiştirmek üzere Çin gibi ülkeler ile ilişkiler kurmaya açık durumdadırlar (Okur, 2017: 52). Fakat unutmamak gerekir ki bu

ülkeler Türk-İslam kültürüne sahiptirler. Küresel ölçekte dini ve milli aidiyetlerin yükseldiği bir dönemde, Türkiye başta olmak üzere Türk kuşağı ülkelerinde de uzakta yaşayan dindaş ve akraba ülke ve topluluklara karşı hassasiyet sahibi olan bir kamuoyunun varlığından bahsedebiliriz (Okur, 2017: 52). Doğu Türkistan'da yaşananlar Türkiye ve Çin arasında var olabilecek gerilimin potansiyel bir sebebidir (Mackerras, 2015: 39) Bu, Filistin, Myanmar ya da Arakan'da yaşanan olaylara karşı sesine yükselten ve burada yaşayan insanları sahiplenen bir hassasiyettir. Okur (2017:53), Uygur Özerk Bölgesinde uygulanan Çin'in asimilasyon politikası ile Uygurların temel kimlik değerlerinin tehdit altına alınmasının, biraz önce bahsedilen hassasiyet sebebiyle, Çin'e ciddi sorunlar üreteceğini belirtmiştir. Var olan proje ile ekonomik istikrarını arttırmak amacıyla Avrupa ve Ortadoğu'ya Türkistan bölgesi aracılığıyla ulaşmayı hedefleyen Çin, Uygurları isyan⁸ edebilecek potansiyel bir unsur olarak görmekten vazgeçmeli ve Uygurların ülke refahının artırılmasında sunulan 'Bir Kuşak Bir Yol' projesinin ortağı olacağı bir politika uygulamalıdır (Okur, 2017: 53). Aksi takdirde, Doğu Türkistan'da görülecek yeni bir 'Filistin', yalnızca Türk-İslam ve Ortadoğu'da değil genel itibariyle tüm dünyada 'Çin tarzı küreselleşme' mesajlarını itibarsızlaştıracaktır (Okur, 2017: 53). Fakat Mackerras (2015: 39-40) 'Bir Kuşak ve Bir Yol' projesinin özü gereği Türkistan Cumhuriyetlerinin yanı sıra Doğu Türkistan'daki (XinJiang Uygur Özerk Bölgesi) etnik ve dini tansiyonun varlığına rağmen, ekonomik gelişimine katkı yapacağını belirtmiştir.

Değerlendirme

Milattan önce 2. yüzyılda Çin'in sahip olduğu ekonomik özellikler ile siyasi ve askeri problemler neticesinde temeli atılan İpek Yolu, günümüzde de "Bir Kuşak ve Bir Yol" ismi altında 2013 itibariyle tekrardan kurulmaya çalışılmaktadır. Yüzyıllar

⁸ Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi kapsamında ele alınan bazı çalışmalar, detaylı olmasa da Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurların radikal İslami oluşumlara sahip olduğunu belirtmekte olup; Çin'in bu bölgede etnik kimliğin yok edilmesine ilişkin uyguladığı politikaların içeriğinden bahsetmemektedir. Bahsi geçen çalışmalar için bk. Crandall, R. E., & Crandall, W. R. (2017) ve Frankopan, P. (2017).

öncesindeki Hun faktörünün, günümüzün ABD öncülüğünde kurulan “Pasifik Bloğu” ile özdeş olduğu ifade edilebilir. Tarihte, Hunlar tarafından askeri anlamda baskı altında bulunan Çin, bugün de Pasifik Bloğu tarafından kuşatılmış durumda bulunmaktadır. Çin, tarihte olduğu gibi bugün de baskı ve ekonomik kuşatılmışlıktan kurtulmak adına kendisine müttefik bulma arayışına girmiştir. Tarihi İpek Yolunda kendisinin batısında konumlanan topluluklar -Türkistan coğrafyası- bugün yeni proje kapsamında, Çin’in nüfuz ettiği kuşatılmışlık durumunun hafifletilmesi ve ortadan kaldırılmasında anahtar niteliğindedirler.

Bu ülkeler ve bu ülkeler aracılığıyla ulaşılabilecek diğer ülkeler aynı zamanda Çin için pazar niteliğindedir. Çin milattan önce, yerleşik hayata geçmiş tarım toplumu olmasından ötürü ürün fazlasına sahip bir konumdaydı. Yerleşik hayatın getirdiği bu ekonomik özellik, Batı bölgelerinde bulunan topluluklar ile gerçekleşecek ticaretin bir diğer sebebiydi. Günümüzde ise Çin, sosyalist düşüncüyü kendi dünya görüşü ile karıştırıp ortaya Çin tarzı sosyalizmi çıkarmıştır. Bu ekonomik durum da Çin’e, üretim yapmak ve üretileni ihraç etme imkânı sağlamıştır. Fakat bahsedilen ‘kuşatılmışlık’ Çin’in hammaddeye ulaşımını zorlaştırdığı gibi üretimin, sanayinin dolayısıyla ihracatın tehlikeye girmesine sebep olacaktır. Bu tehlikeleri ortadan kaldırmak amacıyla temelleri atılan Yeni İpek Yolu projesi ile Çin, Türkistan coğrafyasını hem hammadde temininde kullanacak hem de sahip olduğu üretim ile buralardaki Pazar hacmini arttıracaktır. Kuşkusuz, bu ülkelerin de proje kapsamında oluşan kendi çıkarları bulunmaktadır. Kendi sınırları içerisinde bulunan fakat yeterli altyapıya sahip olmadıkları için kullanamadıkları değerli hammaddeler, Çin’in yapacağı altyapı yatırımları ile kullanılabilirler, böylece kendi ekonomilerini de güçlendirebileceklerdir. Dolayısıyla Yeni İpek Yolu projesinin Çin’e olduğu gibi Türkistan bölgesine ekonomik anlamda olumlu etkileri olacaktır. Fakat, bu projeden olumsuz etkilenecek taraflarda bulunmaktadır. Çin’in hammaddeye hızlı ve daha az masraflı bir yoldan ulaşması üretimi arttırırken, var olan üretim ise Çin’in sahip

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

olduğu pazarları genişletecektir. Bu genişleme kuşkusuz ABD ve Avrupa'nın etkilenmesine yol açacaktır.

Ekonomik katkıları ve özellikleri vurgulanan Yeni İpek Yolu projesinin, özellikle Türkistan bölgesi üzerinde kültürel anlamda etkisi olacaktır. Çin kendinden olmayanı eritme ve kendi kültürü merkezinde asimile etme yeteneğine sahiptir. Tarihe bakıldığında, Çinli olmayanların doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerine bağlanması hedeflenmiştir. Bunu yaparken de yerleşik hayat neticesinde sahip olduğu ürünleri kullanmıştır. Tarihte göçebe toplumların sahip olmadığı bu ürünlere karşı duyulan ihtiyacın artması, göçebe olanların Çin topraklarına yakınlaşmasını ve zaman içinde Çinlileştirilmesini sağlamıştır. Günümüzde de bu projenin harmoni içerisinde yürütülmesi gerektiği vurgulanmış, bu uyumun sağlanması için de 'yumuşak gücün' -Çin kültür ve dilinin yaygınlaştırılması ve sevdirmesi amacıyla bu gücü yöneten Konfüçyüs Enstitüleri kurulmuştur. Böylece, ekonomik faydaların servis edilmesiyle, esasında, Çin'e bağımlı duruma gelecek olan müttefikler; Konfüçyüs Enstitüleri ile de uzun vadede Çin kültürünün etkisi altında kalacaktır. Bu durumda söylenebilir ki Pasifik Bloğu tarafından kuşatılan Çin, ekonomik olanaklarını kullanarak ve Çin-merkezci dünya görüşü ile Türkistan coğrafyasını kuşatma altına almaktadır.

KAYNAKÇA

BHOOTHALINGAM, Ravi (2015), The Silk Road As A Global Brand, *SCI Journal of Management*, 44(2), 60 - 68.

CRANDALL, Richard E., & Crandall, William R. (2017), The New Silk Road: Prosperity or Peril? *ISE Magazine*, 49(11), 28 - 33.

DELLİOS, Rosita (2017), Silk Road of The Twenty-first Century: The Cultural Dimension. *Asia & The Pasific Policy Studies*, 4(2), 225 - 236.

ERĞİN, Muharrem (2003), *Orhun Abideleri*. Hisar.

FALLON, Therasa (2015), The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy for Eurasia. *American Foreign Policy Interests*, 3(37), 140 - 147.

FASSLABEND, Werner (2015), The Silk Road: A Political Marketing Concept for World Dominance. *European View*(14), 293 - 302.

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

- FRANKOPAN, Peter (2017), *These Days, All Roads Lead To Beijing. New Perspectives Quarterly*, 34(4), 6 - 15.
- HOLSLAG, Jonothan (2017), *How China's Silk Road Threatens European Trade. The International Spectator*, 52(1), 46 - 60.
- İŞİK, Hakan (2017), *Tarihi İpek Yolu ve Tarih Bölümü, öğrencilerinin Bu Yol Hakkındaki Bigi Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 0(1), 145 - 176.
- İŞİKTAŞ, Erkan, & Duran, Alev (2017), *Geçmişten Günümü İpek Yolu'nun Önemi ve Buna İlişkin Yapılmış Bilimsel Çalışmalar. Social Science Studies Journal*, 3(8), 584-596.
- KARLUK, Abdürreşit C. (2001), *Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Reformlar. Kök Araştırmaları*, III(1), 265 - 283.
- KARLUK, Abdürreşit C. (2014), *İpek Yolu'nun Başlangıç Güzergahında Tehlikedeki Türk Toplum ve Kültürleri: Sarı Uygurlar. F. Atasoy içinde, İpek Yolunda Türk Kültür Mirası (s. 56 - 75). Ankara: Türk Yurdu.*
- KARLUK, Abdürreşit C. (2017/1), *Çin'in İpek Yolu Projesi ve Yumuşak gücü. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi (s. 302 - 311). Priştina - Kosova : Gazi Üniversitesi.*
- KARLUK, Abdürreşit C. (2017/2), *Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Gerçekleri Üzerine. Denge*, 95 - 114.
- KARLUK, A. C. (2018), *Çinlilerin Millet Düşüncesinin Kökenleri ve Ötekilere Bakışı. Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 30 - 54.
- KEAY, John (2008), *Çin Tarihi. İstanbul: İnkılap.*
- KÜHNHARDT, Ludger (2016), *The New Silk Road: The European Union, China and Lessons Learned. European Union Global Strategy : <http://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union> adresinden alındı. Erişim: 15.05.2018*
- Lİ, Xing, & Wang, Wan (2015), *The "Silk Road Economic Belt" and the "China Dream" Relationship: A Strategy or Tactic. Sociology Study*, 5(3), 169 - 175.
- MACKERRAS, Colin (2015), *Xinjiang in China's Foreign Relations: Part of a New Silk Road or Central Asian Zone of Conflict? East Asia*(32), 25 - 42.
- OKUR, Mehmet A. (2017), *Bir Kuşak Bir Yol Projesi'nin Jeopolitiği, Türk Kuşağı ve Uygurlar. Akademik Hassasiyetler*, 4(8), 45 - 54.

Sabancı, Yeni İpek Yolu Projesi: Tarihi Olanla Benzerlikleri ve Hakkındaki Bazı ...

Sarvari, Balazs & Szeidovitz, Anna. (2016), The Political Economics of The New Silk Road. *Baltic Journal of European Studies*, 6(1), 3 - 27.

SEVİLLA, Henelito A. (2017), China's New Sil Route Initiative: Political and Economic Implications for the Middle East and Southeast Asia. *Asian Journal of Middle Eastern Islamic Studies*, 11(1), 83 - 106.

SEZEN, Seriyeye (2016, Ekim 8). *Çin'in büyük dönüşümü yeni bir dünya düzeni mi?* 05 25, 2018 tarihinde www.dunya.com:
<https://www.dunya.com/ekonomi/cinin-buyuk-donusumu-yeni-bir-dunya-duzeni-mi-haberi-332678> adresinden alındı. Erişim: 05.05.2018

SEZEN, Seriyeye (2017, Haziran 06). *Bir Kuşak ve Bir Yol Projesi: 21. yüzyılın yapı taşı mı?* Haziran 08, 2018 tarihinde www.dunya.com:
<https://www.dunya.com/dunya/bir-kusak-ve-bir-yol-projesi-21-yuzyilin-yapi-tasi-mi-haberi-368883> adresinden alındı. Erişim: 08.05.2018

SHEN, Shen & Hui, Xu (2015), Special Issue: New Silk Road Project. *East Asia*(32), 1 - 5.

WASSERSTROM, Jeffrey. N. (2011), *21. Yüzyılda Çin: Çin Hakkında Bilmek İstedığınız Her şey*. İstanbul: İletişim.

YE, Min (2015), China and Competing Cooperation in Asia-Pacific: TPP, RCEP, and the New Sil Road. *Asian Security*, 11(3), 206 - 224.

YERELİ, Ahmet B. (2014), Yeniden Canlanan İpek Yolunda Ekonomik Stratejiler . *Uluslar Arası İpek Yolunda Türk Dünyası Ortak Kültür Mirası Konferansı*. Ankara.

ZHANG, Hongzhou (2015), Building The Silk Road Economic Belt: Challenges in Central Asia. *Cambridge Journal of China Studies*, 10 (3), 17 - 35.

Poland and Japan: The Imagined Communities?

Krzysztof Leszek MEĞDRZYCKI*

Abstract: According to historical literature about Japan and Poland, the XIX Century was a turning point in defining those two countries -- nationhood. Poland was shaping its nationhood in the times of great strife the loss of independence in 1795, the period of "Spring of the Nations" and finally liberation in 1918. In Japan, respectively revolutionary changes had occurred that impacted the core of polity and society. The Shogunate system had been abolished, and in a political vacuum, the Emperor regained seat of his power with the strong notion and necessity for "Westernization". This paper will attempt to shift the discussion from the Western-centric debate of the nation; that is undoubtedly vast in literature and at the same time accenting modernity as the motor of western nations evolution; into the territory of newly established nations (Japan and Poland) and their unprecedented, corresponding growth.

Keywords: Communities, Japan, Poland, Nation, Grassroot development,

Polonya ve Japonya: Hayali Topluluklar?

Öz: Japonya ve Polonya hakkında mevcut literature göre 19. Yüzyıl her iki ülkenin milliyetçiliğinin tanımlanmasında bir dönüm noktası olmuştur. Polonya, milliyetçiliğini büyük sorunların olduğu dönemlerde; 1795 yılında bağımsızlığını kaybettiğinde, "Ulusların Baharı" döneminde ve son olarak da 1918 yılındaki özgürleşme sürecinde şekillendirmiştir. Japonya'da ise devrimci değişiklikler sırasıyla siyasetçiler ve toplumun merkezini etkileyecek biçimde olmuştur. Şogunluk sistemi kaldırılmış ve imparator kuvvetli Batılılaşma ihtiyacı bulunduğu gerekçesiyle tekrar koltuğunu geri almıştır. Bu çalışma literatürde genişçe yer bulan ve aynı zamanda moderniteyi Batılı ulusların gelişmesinde merkeze alan Batı merkezli uluslaşma tartışmasından yeni kurulmuş ulusların (Japonya ve Polonya) görülmemiş benzerlikteki büyümeleri alanına taşımaya çalışacaktır.

* Doktora Öğrencisi, Hiroshima University, Graduate School of International Development and Cooperation, Peace and Coexistence. D165255@hiroshima-u.ac.jp
Gönderim Tarihi:10.05.2018; Kabul Tarihi: 20.05.2018

Anahtar kelimeler: Topluluklar, Japonya, Polonya, Ulus, Tabandan Kalkınma

Introduction

From the broad academic perspective, Japan and Poland do not share a significant quantity of similar features on historical, social and political positions. Thus, before beginning the compresence between these two entities, it is crucial to answering this essential question: Where are those two countries placed in the social, political and historical landscape of nation-states?

Poland has a significantly developed economy with a slowly emerging civic society, after the end of the communist era in 1989. In 2004, Poland became a member of the European Union (EU), and by entering this union, it sealed its position as a western hemisphere member-country. With regard to Japan and its position on the landscape of nation-states, Japan is today one of the leading industrial countries in the world that had been implemented by the US occupation forces with western-democratic system and institutions. It has a declining but still important economy which impacts global markets.

Poland and Japan could be regarded as countries on the peripheries in a geographic sense, far away from centres (i.e. Western Europe and China) which propagate culture and knowledge, with the influence of those centres still having a tremendous impact on both communities. Nevertheless, Poland and Japan could develop their own original identity, under the overwhelming shadow of their neighbouring centres of civilization. In the presence of Western (German) and Chinese civilizations, the process of making their own identity will inherently be under their influence.

Poland and Japan created a stand in which both could create own separate cultures that in time transformed into national identity. This article aims to open a discussion concerning Polish and Japanese national identity that has been developing separately, although in the research conducted by Samuel Huntington it is

possible to notice a certain similarity in which both of those nation-states developed. Huntington acknowledge the complexity and vicissitudes of history. Nonetheless, he sees it only from one viewpoint – political. In his respected way Huntington came to an interesting conclusion about Poland and Japan and how they are perceived, but the changes happening in both of those countries at that moment in time in determining their nationhood cannot be solely subscribed as political. Therefore, it is essential to look at Polish and Japanese National Identity from a dual perspective – political and cultural.

Polish National Identity

The symbolical Congress in Gniezno in 1000 sealed Poland's fate as a Christian-Catholic state, and Poland accepted the holy Roman empire as their ally in the idea of European "Universalism" (Janion, 2003, pp. 15-16). However, by culture, religion and history, Poland did not strictly possess all the features and characteristics attributed to a western nation, and this can be attributed its exceptional geographical position, which helped to form and influence Polish national identity.

According to Samuel Huntington's magnum opus, "The Clash of Civilizations," Poland is a member of the western civilisation (Huntington, *The Clash of Civilizations?*, 1993, pp. 30-31) with the term "Eastern Europe" only being used for the countries that were directly exposed to the influence of the Orthodox Church where it became a dominant religious power (Huntington, 1996, pp. 158-159). Huntington notes that "*Poles say they have been part of the West since their choice in the tenth century of Latin Christianity against Byzantium*". Nevertheless, it is an oversimplification of the situation on Huntington's side. View on the contemporary Polish identity were argued with strong influence from outside through its circumstance. For instance, Poland decided to join the "political religion" coming from Rome to avoid the *Drang nach Osten* (*March into East*) and being absorbed by the Holy Roman Empire afterwards. The *Drang nach Osten*, was developed in 19th Century to justify Germany's need for

fertile land. In the medieval period, this March would have been led by the Teutonic Knights, known for being zealous crusaders who purified the lands from infidels like the Polabian tribes in the past. Polabian tribes were the first Slav communities that experienced the assimilation from the hands of Germans and are regarded as extinct today.

Huntington made some noteworthy oversights in his research looking at the European continent and how it was divided. Huntington was determined to draw borders between western and Orthodox civilizations without distinguishing central European Slavic states as their own unique civilisation, because of his political understanding. He continued to discuss the logic of expansion of western civilisation to the east by its securing a military alliance with post-Soviet countries including Poland (Huntington, 1996, p. 161). The role of NATO in central Europe was to fill the void created by the collapse of the Warsaw Pact and USSR as the leader and protector of the Warsaw Pact. NATO was supposed to guarantee stability, to reduce tension and most notably to block any ambition that Russia may have had to reclaim its former sphere of influence.

A similar thing can be said about the EU – that its central role was to integrate states with cultural commonality and to stimulate economic growth. However, in both these organisations, which originated in the Western states, central European countries were newcomers with their own historical and cultural background. Having been in those organisations for more than a decade, it slowly becoming clear that central European states do not speak in the same voice as the majority of countries in the EU (Kern, 2017), creating a gap between old and new members of the EU. Although EU relations are deteriorating, the military alliance NATO is still grateful for the contribution of Poland and other central European countries (NATO, 2017). The structure of EU and its role overlaps with the military purpose of NATO. Thus, EU is being criticized, and that criticism resonates with the people, because of the cultural and economic impact that EU has directly and visibly has on the lives of own citizens.

Therefore, Poland is not a complete western state. It is a country torn between western “dynamic development” and eastern “persisting” (Kloczowski, 1984). The western dynamism comes from the idea of progressivism that was pushed forward by the societies and Catholic Church in this part of Europe. The “persisting” is an analogy to the Byzantine Empire slowly losing its political and cultural power over its sphere of influence in eastern Europe and hoping to survive in the persistent state in the inevitable march of time. Thus, from the outside perspective Poland looks like a modern and emerging country, but inside, the exposition to the eastern influence of Byzantine Empire, represented by the future neighbor of Poland: Russia, has left a mark of this idea of “persisting” - not changing but being conservative in Polish national identity.

However, Zdzislaw Mach describes Polish national identity as a ritual of sentiment to “return to Europe” (Mach, 2014, pp. 1-3). It is a symbolical term used to describe the eastern frontier of Poland as the boundary of European cultures and civilization, and as a nation - one that was always leaning towards western ideas and principles. For Mach, Poland is a western country whose mission is to defend and block the military and cultural expansion of eastern despotic states (Russia, Ottoman Empire) as the “Protector of Europe”. This mythology is strongly felt within Polish people thanks to literature, music and paintings in 18th and 19th Century. Polish national mythology flourished during the post-partition period (from 1795 until the end of World War I) when Poland ceased to exist as an independent state. By securing its cultural and national identity, the mythology of Polish people had to be strongly emphasised in history until 1918, when Poland regained its independence and could continue to develop own unique mythology.

For those myths to survive in the consciousness of Polish people, the intellectual elites (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Boleslaw Prus, Henryk Sienkiewicz) who remained patriotic found a way in which they could thrive. Thus, these elites found it vital to educate the masses, so they could become a vessel in which Polish

values would be stored and kept safe in times when there was a risk that they could be forgotten (Davies, 2006, p. 223). In the case of Poland, the masses were represented by mostly peasants living in the rural/agricultural areas. The peasants were potent to subsume Polish identity and became its guardians, especially during the processes of Germanization and Russification that took place in the latter half of XIX Century. Even though the pressure from the Germany and Russia to naturalise any minorities into their empires was efficient, it could not absorb all the people living in any of countries they assumed control over during their era of territorial expansion.

The Polish identity was reduced to an unwanted value and ethics which could not be tolerated in the modernizing German and Russian Empires which solely propagated the idea of nationalism. Nevertheless, the seeds of Polish national identity that were planted by the patriotic elites to the rest of the society started to give fruit by defying the process of Germanization and Russification. Therefore, the Polish had to create their way to endure the systematic process pressed by the authority of the oppressors that formally replaced their culture. The response was in the creation of a nationhood movement from the grassroots level (the masses that the patriotic intelligence would endow with information about their own identity) that could counter the ideology implemented by the Russia and German Empires.

That is why contemporary scholars - led by Miroslav Hroch - are researching on the European nation-formation are trying to transform the map of Europe left by Huntington's strongly politicised theme deeming it as a simplification and inaccurate representation of the reality. To demystify "this map" it is worth looking for scholars whose approach is more holistic and understated in how the Polish and Japanese nation-states came into existence.

Japanese National Identity

The cradle of Japanese civilisation is set in Chinese and Buddhist ideas (philosophy, ethics and values), but at the same time, Japan is a separate entity with its unique history and culture. Huntington did notice this feature: *"Japan has established a unique position for itself as an associate member of the West: it is in the West in some respects but clearly not of the West in important dimensions"* (1993, p. 45) and his further discussion about Japan continues: *"In the seventh century Japan imported Chinese culture and made the "transformation on its initiative, free from economic and military pressures" to high civilization. "During the centuries that followed, periods of relative isolation from continental influence during which previous borrowings were sorted out and the useful ones assimilated would alternate with periods of renewed contact and cultural borrowing." Through all these phases, Japanese culture maintained its distinctive character"* (1996, p. 77) – thus it is conceivable to say, that Japan is a construct that was strongly influenced by two forces, that formed a certain dichotomy of Chinese civilisation and modern western civilisation that meshed and clashed with each other creating this original mixture of a separate civilisation. Therefore, Japanese civilisation was distinguished by Huntington as its unique entity, neither Western nor Chinese. Japan is considered as a country that was greatly influenced by the Chinese Civilization, but the 19th Century reforms and modernisation (that were tremendously successful) made Japan stop any dream of western colonizers to subjugate its land. As a result, Japan became the first independent nation that undertook modernisation on such scale that after its transformation it could compete with western powers on the same level of military and political prowess.

With regard to its national identity and how it was formed, there is a significant difference between Japan and other Asian countries. The nationalistic movement that took place in the colonial domains like China, Vietnam, and India had felt the impact of the colonisation and iron rule of the metropolis based in Europe. These countries were exposed to the western ideas, and their population

receive education from the modern system created by the enlightened Europeans. Even though the national culture was created during the export of the Enlightenment into their colonial countries, they were able to, their own national culture as Benedict Anderson (Anderson, 2016) describes them as searching for their own “pre-modern” identity and maintaining their historical continuity to establish the identity successfully. However, the process of searching for their own identity was directly connected to the modernisation process launched by the external power, in this case, the colonizers.

The modernisation of Japan came from inner need formulated by many factors: a young generation of scholars (Motoori Norinaga, Ueda Akinari, Fujitani Mitsue, Tachibana Moribe) (Burns, 2003) discussing need to reform the whole polity, economic stability, peace and development of centres of learning and schools. The foundation of this change that later would be known as the Meiji Revolution and Reformation had been laid in the Edo era, foreshadowing future economic, political and social development. By creating a national market, urbanisation and communication systems, merchants informally replaced the samurai on the ladder of social classes. There were no major conflicts and wars on Japanese soil for more than 200 years, giving time for literature and art to flourish (McClain, 2002, pp. 54-55). These changes were happening before the revolution of 1868 that gave rise to Imperial Japan. However, Ian Naery states that even though there were some signs of economic prosperity and peace, it formed a new type relation on the strict social hierarchy (merchants replacing the samurai). This caused the erosion of the Tokugawa polity in the process, which was accelerated by the western power interest in this part of the world. He saw the development of the Meiji Revolution more as a political process, without acknowledging the importance of the economic background created during the Tokugawa era (2002, pp. 2-5).

However, the pre-modernisation signs were already visible in the last decade of the Edo era which showed the tremendously improved quality of life. Moreover, Farkas discussed the

importance of literature and especially the ability to read and write in the Edo period, which resulted in a very high level of literacy compared to the European states (Farkas, 2013, pp. 11-12).

The high literacy level in Edo Japan was on par with the Anderson (2016) theory of Imagined Communities that to create national consciousness vernacular literature had to be produced. The research conducted by Yakuwa shows that thanks to a well-developed system of schools during Edo era, most of the people could read at the primary level and knew how to write their names (Yakuwa, 2003, pp. 526-528). This exceptional circumstance for Japanese society aided it to transform into a community seeking knowledge. Books, pamphlets and newspapers penetrated all social groups no matter the geographic location, forming one of the most crucial components of Imagined Communities, that was “printed capitalism” and mass vernacular literature supporting each other in the stimulation of the nation’s identity (Anderson, 2016, pp. 68-82).

Vernacular literature helped to spread the pre-modern idea of Japanese national identity, and by the time of the Meiji Revolution those pre-modern ideas became the foundation of a new Japanese nation; The Edo era was deeply founded in the Chinese and Buddhist philosophy to maintain the peaceful stability that lasted for such an extended period had to be replaced with the new idea (focusing on the times before Chinese philosophy and culture entered Japan - nativism) that would bind people strongly in the newly formed homogenous Japanese nation-state under one rule of the Emperor. Therefore, Japan had to denounce its firm connection to the Chinese civilisation and embrace the relentless passage of time by allowing in some parts of the Western concept of modernisation and becoming the first Asian nation-state to transform successfully.

In the case of Poland and Japan, both countries have a specific geopolitical position. By the historical circumstances, both became divided by different set of ideas and values that formulated them. Poland is divided between the western and eastern concepts of

Europe, and by being so, it created an elusive image of a western nation-state that is not entirely accurate. Similarly, it can be said about Japan that initially it was absorbed by the Chinese civilisation and by the end of Edo era, it was looking for its own identity and reforming it before the westernisation process took place in the latter half of XIX Century.

Conclusion

Benedict Anderson argued that societies wanting to change and adapt to modern times need to reflect among themselves and look for their origin in the pre-modern times – Japan to its pre-Chinese times and Poland to its pre-Western (German) times – to find their new identity. In the case of Poland and Japan, it is distinguishable, when looking at these countries' historical and social development, how they were influenced by the neighbouring nations.

Hence, in Poland, we could observe a struggle to keep the flame of national identity burning when Poland was erased from the political map by the neighbouring powers. The idea of the nation as the highest form of community that can be attained was transmitted by the patriotic intellectuals and aristocracy to those at the bottom of the societal ladder.

We also observed a similar situation in Japan where the tranquillity of the Edo period formed a perfect environment for Japanese society to look for their own identity. With the vernacular press and blooming new schools, society became more aware with each passing generation about their own national identity. The turning point was the establishment of the national intellectual movement called *Kokugaku*. The purpose of the *Kokugaku* scholars was to change the Chinese (including Buddhist and Confucian) centric studies to focus more on the nation of Japan and its distinguishing features in culture, religion and education (Burns, 2003, pp. 16-17).

As in the case of Poland where the development of national consciousness had begun from the grassroots level, Japan also experienced the same development process on the grassroots level in the form of *Kokugaku*. *Kokugaku* had a part in reigniting the interest in Japanese national studies and communicating it to the people of the islands. In both instances, Poland and Japan had to transform their communities to address the incoming issues of nationhood in the modern world. The end of World War I and the reestablishment of Poland as a sovereign state and elevation of Japan into an imperial power had its origins in those teachings that had proven to be a binding element for these two homogenous (populace) nation-states. From the historical perspective, the nation-building of Poland and Japan share the same idea in returning to the cradle of own identity and based on it building a modern nation-state.

Even though there is an enormous difference on the social, historical and political level, Poland and Japan adapted similar method of rekindling their own identity, Samuel Huntington looked through this process mainly from a political perspective and did not provide enough explanation to see the importance of the cultural impact in the form of grassroots development. Grassroot development was not a political movement, but rather a consequence of the external political interferences, that ignited Japanese and Polish journey to create own and unique identity.

BIBLIOGRAPHY

ANDERSON, B. (2016). *Imagined Communities: Reflections On The Origin And Spread Of Nationalism*. London: Verso.

BURNS, S. L. (2003). *Before The Nation: Kokugaku And The Imaging Of Community In Early Modern Japan*. London: Duke University Press.

DAVIES, N. (2006). *God's Playground: A History Of Poland*. Krakow: Znak.

FARKAS, I. (2013). The Japanese Nation Building In European Comparison. *Acta Asiatica*, page: 1-28.

- HUNTINGTON, S. (1993). *The Clash Of Civilizations?* Foreign Affairs, Page: 22-49. Retrieved From [Http://Online.Sfsu.Edu/Mroozbeh/Class/H-607-Pdfs/S.Huntington-Clash.Pdf](http://Online.Sfsu.Edu/Mroozbeh/Class/H-607-Pdfs/S.Huntington-Clash.Pdf) ; Accessed: 12.05.2018.
- HUNTINGTON, S. (1996). *The Clash Of Civilizations And The Remaking Of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- JANIŃON, M. (2003). *Poland Between The West And East*. Retrieved From Digital Repository Of Science Institutes: [Http://Rcin.Org.Pl/Dlibra/Doccontent?id=54378](http://Rcin.Org.Pl/Dlibra/Doccontent?id=54378); Accessed: 30.04.2018.
- KERN, S. (2017, July 2). *Europe's Migrant Crisis: Views From Central Europe*. Retrieved From [Https://Www.Gatestoneinstitute.Org/10610/Migrant-Crisis-Central-Europe](https://Www.Gatestoneinstitute.Org/10610/Migrant-Crisis-Central-Europe); Accessed: 29.04.2018.
- KLOCZOWSKI, J. (1984). *Europa Slowianska W Xiv - Xv Wieku*. Warsaw: P.I.W.
- KURENDA, M. (1999). *Polityka Repatriacyjna Polski. Zarys Ewolucji Rozwiazan Instytucjonalno-Prawnych W Latach 1918 - 1998*. Warsaw: Bureau Of Research Of The Chancellery Of The Sejm.
- MACH, Z. (2014). *Polish National Culture An Its Shifting Centres*. Retrieved From Humanity In Action: [Https://Www.Humanityinaction.Org/Files/278-Polish_National_Culture_And_Its_Shifting_Centres.Pdf](https://Www.Humanityinaction.Org/Files/278-Polish_National_Culture_And_Its_Shifting_Centres.Pdf) ; Accessed: 26.04.2018.
- MCCLAIN, J. L. (2002). *Japan, A Modern History*. New York: W. W. Norton & Company.
- NATO. (2017, August 27). *Www.Nato.Int*. Retrieved From [Https://Www.Nato.Int/Cps/En/Natohq/News_146512.Htm?Selecte_dlocale=En](https://Www.Nato.Int/Cps/En/Natohq/News_146512.Htm?Selecte_dlocale=En) ; Accessed: 26.04.2018.
- NEARY, I. (2002). *The State And Politics In Japan*. Polity.
- YAKUWA, T. (2003). Literacy In Tokugawa Japan. *The Japanese Journal Of Education Research*, Page: 524-535. Doi:[Https://Doi.Org/10.11555/Kyoiku1932.70.524](https://Doi.Org/10.11555/Kyoiku1932.70.524); Accessed: 26.05.2018.

Bölge Uzmanı ile Söyleşi / Interview with Regional Expert

Bilinenin Ötesinde Bir Ülke: Japonya

Söyleşi: Prof. Dr. Ali Merhan DÜNDAR

Soran: Arş. Gör. Taner Sabancı

Söyleşi Yapılan Tarih: 29 Mayıs 2018

Söyleşi Yapılan Yer: Ankara Üniversitesi Asya- Pasifik Araştırma ve Uygulama Merkezi (APAM), ANKARA

TS: Söyleşinin ilk sorusu olarak Japonya ve Japon kültürü üzerine neler söyleyebiliriz? Nasıl bir ülke var karşımızda?

A. M. DÜNDAR: Her şeyden önce şunu belirtmek gerekiyor: Bizim var olduğunu düşündüğümüz Japonya ile gerçek Japonya aynı ülke değil. Bizim aklımızdaki imaja göre Japonya; zengin, çalışkan insanlarla mucizeler yaratmış bir ülkedir. Dışarıdan ve algıya dayalı baktığımız vakit bunların hepsi doğru gözükmemektedir. Fakat iyi kötü biraz okumuş yazmış insanların şunu sorması gerekmektedir: Japonya neden, ne zaman ve nasıl zengin oldu? Neden Japon kültürü güçlü? Bizim aklımızda muhayyel bir Japon imajı var ve biz sürekli buna öykünüyoruz. Bu hayali Japonya imajından yola çıkarak sürekli biz Japonlar gibi olabilseydik diyoruz. Öncelikle şunu bilmemiz gerekiyor: Biz Japonlar gibi olamayız ve Japonlar da bizim gibi olamazlar. Çünkü kültür anlayışımız farklıdır. Ben yaklaşık 25 yıldır Japonya ile ilgili çalışan bir kişi olarak Japon kültürü hakkında somut şeyler söyleyebilirim. İkebana, Japon bahçeleri veya Bonzai üzerinden konuşabilirim. Bizim anladığımız anlamdan çok farklı olan Gejša kültüründen bahsedebilirim. Sadece bir spor olmayıp felsefi arka planı olan Sumo'dan ya da dinî arka planı olan Samurailer üzerine konuşabilirim. Japon kültürünü, bunlar ve dahası üzerinden konuşabiliriz. Fakat biz Türk kültürü üzerinden neler sayacağız? Türk kültürü nedir? Ben gençlere Türk

kültürünün ne olduğunu sorduğumda, kendi evlerindeki kültürü, Türk kültürü olarak kabul edilmesinden yola çıkarak konuşuyorlar. Fakat Japonya'daki bahsettiğim bu kültürel öğeler ülkenin en kuzeyinden en güneyine kadar, bazı küçük farklılıklar göstermekle birlikte, aynıdır. Fakat Türkiye'de aynı değildir. Sonuç itibariyle Japon kültürünün bizimki gibi çok katmanlı bir kültür olduğunu düşünmüyorum. Şüphesiz Japon adaları içerisinde farklı kültürler vardır. Bin yıllar süren zaman içerisinde Japonya'da görece bölgesel farklı kültürler katmanlaşarak bugüne bir Japon kültürü olarak geldi.

Japonların en büyük özelliği ada ülkesi olmasından ötürü yeteri kadar uzak ve yeteri kadar yakın bir özelliğe sahip olmasıdır. Kendisi ülke sınırlarının dışına çıkmak isterse, yeteri kadar yakın; yabancıların ve yabancı kültürlerin ülkeye girmesi için ise yeteri kadar uzak bir özelliği vardır. Çünkü denizin aşılması ve ev sahibinin seni eve sokmaya izin vermesi lazımdır. Japonya'nın coğrafi alanı küçük ve bu alanda görülür siyasi, askeri ve kültürel hâkimiyet bulunmaktadır. Şimdi Türklerin yaşadığı coğrafya ile Japonlarınkine bakınca, bizim coğrafyanın ne kadar büyük olduğu görülür. Doğudan batıya doğru Türklerin yaşadığı yerlere bakınca "Çin, Hindistan, İran, Mısır, Mezopotamya, Anadolu ve Yunan" gibi medeniyet merkezlerini görüyoruz. Bu merkezlere bakıldığı vakit, dünyayı etkileyen cihanşümul kültürlerin ve dinlerin çıktığı coğrafyaya, Türklerin yayıldığı ve idare ettiği yerleri görüyoruz. Dört bin yıldır bizler bu coğrafyalarda bulduk ve bulunmaya da devam ediyoruz. Bunların hepsinden aldığımız bir şeyler var. Biz Türkler, kitaplı ve kitapsız bütün dinlere girmişiz. Hazarlar: Yahudi; Çuvaşlar Hristiyan -günümüzde hala var-; İslam'ın bütün mezheplerinde, bütün yollarında olduğumuz gibi İslam ilmine de katkı yapıyoruz. Onlarca yüzlerce din âlimi sayabiliriz. İslam'ı silahla, fikirle, bilimle, ilimle yaşamışız, yaşatmışız ve korumuşuz. Hristiyanlığı da Museviliği de Budizm'i de bu şekilde yaşamışız. Bu farklılıkların bizim farkında olmadan günümüze getirdiği özellikleri bulunmaktadır ve biz bunları Türk kültürü, Anadolu kültürü diye yaşıyoruz. El öpme, açık beş el içerisinde yazılı ayeti

kerime, tesbih, aklına gelecek onlarca yüzlerce adet aslında bu farklı dinlerin, farklı kültürlerin, farklı coğrafyaların yüzyıllar, bin yıllar içerisinde katmanlaşarak ortaya çıkardığı ve Türk kültürüne mal olan özelliklerdir.

Fakat Japonya biraz farklı ve yerel bir özelliğe sahip. Bundan bin yıl evvel Japonya İmparatorluğu dediğimiz yer günümüzde de aşağı yukarı aynı yerededir. Homojen bir nüfus vardır. Zaten homojenliği bozan unsurlar daha evvelki çağlarda özellikle de 19. yüzyılda asimile edilmiş, daha doğrusu yok edilmiştir. Birlikte yaşama kültürünün olmadığı bu yerde, farklı olan her şey Japonlaşmıştır. Örneğin Japon yemeğinde tuz ve yağ yoktur, kullanılan sos ile yemeğe lezzet katılır. Var olan kültürü de böyle düşünmek gerekir. Japonluk sosu farklı kültürlerle karışınca, o yemeği Japon yemeği yapıyor. Kore'nin meşhur acılı lahana turşusu Kimchinin yedi sekiz çeşidi bulunmaktadır, fakat Japon Kimchisi farklıdır. Adı Kimchi'dir ama Japon ağız tadına göre tasarlanmıştır.

Burada ifade etmeye çalıştığım şey Japon kültürünün tarif edilmesinin zorluğu ve Japonya'nın nasıl bir ülke olduğunun iki saate sığdırılamayacak olmasıdır. Fakat öne çıkan bir özelliği, başkaları ile birlikte yaşama tecrübesi olmayan buna karşılık kendi içerisinde harmoni içerisinde yaşayabilen bir toplumdur Japonlar. Var olan bu harmoninin tabii ki de sebepleri bulunmaktadır. Japon yazılı tarihinin başlangıcından itibaren takip edebildiğimiz kadarıyla Japonya, bu harmoniyi yakalayabilmek için dünya tarihinde başka yerlerde gördüğümüz her şekilde iç savaşı yaşamıştır. Fakat anakaradaki gibi başka bir kabile ya da aynı kandan bir grubun saldırısına uğradığında, yaşadığın yerleri onlara terk ederek başka yerlere göç etme şansın Japonya'da yoktur. Gidebilecek bir yer yoktur. Bu yüzden de bu uzun kanlı yüzyılların ardından, özellikle II. Dünya Savaşı'nda hem karşı taraftan hem de kendi tarafından dökülen kandan görece ders alarak, elli-altmış yıldır -Japonya'daki yabancı sayısını da göz önüne alırsak, onlarla da- şimdilik uyum içerisinde yaşayabiliyor. Yani Japon kültürünü düzen diye tarif ederim. Türk kültürünü ise düzensizlik olarak. Japon'u var eden düzeniyken, Türkü var eden ise düzensizliğidir.

Çünkü Türk bu şekilde hayatta kalabiliyor. Bu büyük coğrafyada hayatta kalmasının en büyük sebebi, Japon'a göre düzensiz olarak görünen düzenidir. O düzensizlik bizi var ediyor. Bireysellik bizi var ediyor. Japonya'da bireysellik yok, grup imha olursa hep beraber imha oluyorlar. Japonya deyince benim aklıma gelen en önemli özellik Japonların birlikte çalışabiliyor olabilesidir. Bu bence Japonya'nın en büyük kültürel özelliğidir

TS: Japon ve Türk ilişkilerine geçecek olursak. Japonya'nın 'yalıtım dönemi' olarak adlandırabilecek tarih evresinde; ticaretin komşu ülke Çin ve ülkenin ihtiyacını karşılamak üzere yılın belirli vakitlerinde Hollanda ile devam ettiği bilinmektedir. Japonya bu ticaret ile aynı zamanda Hollanda'dan dünyanın durumunu gösteren yıllık raporları temin ediyor. Bu vasıta ile dünya hakkında bilgi edinen Japonya'nın, Osmanlı Devleti hakkındaki ilk bilgileri bu yıllıklar aracılığıyla aldığını söyleyebilir miyiz?

A. M. DÜNDAR: 1500'lerin ikinci yarısından sonra Portekiz, İspanya ve özellikle Cizvit Hristiyan rahipler tarafından tebliğ faaliyetlerinin başlamasıyla, Japonya'da Hristiyanlaşmanın başladığını söylemek mümkün. Bazı çalışmalarda o zamanki ülke nüfusunun 40 ila 30 milyon civarında seyrettiği ve 80 ila 100 bin civarında Japon'un da Hristiyan olduğu belirtiliyor. Japonya'nın her tarafına yayılmış değil. Fakat o dönemin Shogun'u, -Shogunluk Japonya'da eşitler arasında birinci olup Avrupa'ya benzer şekilde lordlar arasından derebeyler arasından- imparator adına ülkeyi yöneten eşitler arasındaki birinci askeri derebeylik.

TS: O dönemde de Tokuhawa Shogunluğu var sanırım.

A. M. DÜNDAR: Shogunluk bu işi çok ciddiye alıyor. İlk Hristiyanlık geldiğinde Tokugawa yok. 1600'den itibaren Tokugawa iktidarı ele alıyor ve bu tehlikeyi görüyor. 1600 ve 1630'lu yıllarda kanunlarla Hristiyanlığı ve yabancıların ülkede kalışını yasaklandığı gibi Japonların yurtdışına çıkışı da

yasaklanıyor. Farklı kayıtlarda belirtilen farklı tarih ve sayılara göre otuz ile seksen bin Hristiyan'ın bir kale içerisinde katledilmesine sebep olan meşhur Shimabara İsyanından sonra, yabancı misyonerlerin ülkeyi terk etmesi emrediliyor. Bu emre uymayanlar yakalandığı yerde öldürülüyor.

TS: Bunlar yapılırken de Hollanda'dan da bir destek alınıyor herhalde?

A. M. DÜNDAR: Hayır. O dönemde ilk önce yabancıların ülkeden temizlenmesi hedefleniyor. Fakat daha önce Portekiz ve İspanyol tüccarların getirdiği ve artık Japonya'nın ihtiyacı olan bazı ürünler var, bunların bir şekilde yurtdışından temin edilmesi gerekmektedir. Çünkü Japonya'da o dönemde var olan kömür ve gümüş çok büyük yataklara sahip değil. Hala biraz kömür çıkar ama bunun Japonya'nın enerji ihtiyacını karşılamada faydası bulunmamaktadır. Dışa bağımlı bir durumdadır bu anlamda. Özellikle metal gerektiren silah sanayide dışa bağımlı bir pozisyondadır. Çin'in de elinde olmayan bu eksikliği bir şekilde yabancı tüccarlardan sağlamaları gerekmektedir. Peki, kim yapacak? Hristiyan ve denizci bir millet olan Hollandalılar yapacak. Hollandalıların olmasının sebebi ise Katolik olmamalarıdır. Burada Katolik - Protestan ayrımı gözeterek Hollandalılara, Nagazaki açıklarındaki bir serbest bölge olarak düşünülebilecek Dejima adasında ticaret yapma imkânı tanınmıştır. Tüccarlar buraya geliyor, yıllık raporlar ve Japonya'nın ihtiyacı olduğu malzemeleri getiriyorlar aynı zamanda da Japonya'dan alacaklarını alıp, dış dünyaya satıyorlardı. Türkiye hakkındaki ilk bilgiler ise buraya gelen yıllık raporlar vasıtasıyla Japonya sarayına iletilmiştir. Fakat o dönemde medya ya da milletler arasında doğrudan bir ilişki olmadığı için Japonlarla herhangi bir temasımız yok. Sonuç olarak Shogunluk Osmanlı ile ilgili bilgileri bu yıllık raporlar üzerinden alıyor fakat bu bilgiler halka inmiyor. Sadece, saraydaki belli bir elitin, Japoncaya çevrilmiş olan bu raporları okuduğunu ve Türkiye hakkında fikir sahibi olduğunu söyleyebiliriz. İlk bilgiler Hollanda aracılığıyla Shogunluğa gelen raporlar üzerinden olmuştur.

TS: 19. yüzyılda yaşanan modernleşmenin dönüm noktası olarak gösterilen Meiji restorasyonunu nasıl ifade edebiliriz? Bu restorasyonun sıklıkla ifade edildiği üzere Osmanlı modernleşmesi ile mi, yoksa Cumhuriyet döneminin geçmişle kopuşunu ifade eden değişiklikleri ile mi benzerlikler bulunmaktadır?

A. M. DÜNDAR: Öncelikle şunu belirteyim; ben Cumhuriyeti geçmişten kopuş olarak değerlendirmiyorum. Böyle düşünmeyişimin sebebi, bizde moda bir laf vardır “Japonlar sadece teknolojisini aldı”. Bu büyük bir yalan ve cehalettir. Japonya barbarcasına modernleşti. Bu yüzden Osmanlı dönemi modernleşmesi ile Cumhuriyet dönemi modernleşmesinin Japon modernleşmesi ile benzer yönleri vardır ama asla aynı değildir. Karşılaştırılmaz. Neden? Bunu Japon milletini küçümsemek için belirtmiyorum ama Osmanlı dönemine baktığımızda 20 milyon km² alanda bir şekilde ya idare eden ya söz sahibi olan ya da etki sahibi olan bir devletten bahsediyoruz. Bununla Japonya’yı mukayese etmek ayıptır bir kere. Japonya’nın Japonya olabilmesi, 1853’teki Amerika işgali ile kapılarını dışarıya açmasıyla Amerika’nın modernleşmeyi dayatmasından sonradır. Osmanlı imparatorluğu savaşlarda ilk defa top kullanımını ve bunun gibi birçok yeniliği ortaya çıkartan bir ülke. İmparatorluk kavramını kullandım ama bunu kullanmamak lazım, çünkü emperyalist bir özellik bulunmamaktadır. Yayılmacılık ile emperyalistlik aynı şey değil. Osmanlı da toprak alıyor fakat bunu farklı bir motivasyon ile yapıyor. Dolayısıyla Osmanlı Devleti demeyi tercih ediyorum. Demek istediğim Osmanlı Devleti başka bir şeydir, Japonya ise bambaşka.

Biz Türk tarihini, Ergenekon’u, Osmanlı tarihini, dinimizin tarihini de Cumhuriyet döneminde yapılan çeviriler ve yazılan kitaplar aracılığıyla öğrendik. Burada ifade edilmek istenilen Cumhuriyetin, İslamiyet’in uygulamaları ya da İslami referanslarla devletin yönetilmesi arasına mesafe konulması ise bunu anlayabilirim. Fakat ben Cumhuriyetin, geçmiş ile var olan bağımızı koparttığını düşünmüyorum. Ortaya atılan bu ifadeler eşyanın tabiatına aykırı.

Cumhuriyeti kuran insanların hepsi Osmanlı subayıdır zaten. Cumhuriyet döneminde bile, pek çok ateşli devrimcinin Latin alfabesine geçilmiş olmasına rağmen eski yazıyla yazdığını biliyoruz. Geçmiş ile Cumhuriyet arasında var olduğu ifade edilen kopuş durumu, abartılıyor. Bir şekilde sloganlaşmış bir hale gelmiş. Her dönemi, dönemin şartları içerisinde değerlendirmek lazım. Yapılan hataları tabii ki de tartışıp konuşacağız ama bunları geçmişten kopuş olarak ifade edemeyiz. Ben Cumhuriyet çocuğuyum ve geçmişimden kopmadım ve bu durum ile ilgili özel bir eğitim de almadım. Biz kökümüzü bilen, soyumuzu bilen, övüneceğimiz yerde övünen, dövüneceğimiz yerde dövünen tipik bir Türk ailesiyiz ve biz köklerimizden hiç kopmadık. Din de bizim, camii de bizim, Türk bayrağı da bizindir; Osmanlı da bizim, Selçuklu da bizim, Göktürk de bizindir. Fakat bu olay sadece İslam kültürü çerçevesinde değerlendiriliyorsa, Türk kültürünün İslamiyet öncesi varlığı yok sayılıyor demektir ve bu yaklaşıma itiraz ederim. Demek istediğim Osmanlı modernleşmesi ile Japon modernleşmesi aynı değildir. Biri dünyaya hâkim olma iddiasındaki ve bunu kısmen gerçekleştirmiş büyük bir devletin, çöküş dönemine girdiğinde kendini tekrardan ayağa kaldırmak için çareler ararken denediği yöntemlerden bir tanesi olarak yüzünün Batıya çevrilmesidir. 1839 ve 1856 Islahat Fermanları, yenileşme çalışmaları ile yaptığı uygulamalar ve yatırımlarla büyük güç haline gelmiş Batı gerçekliğine yüzünü çevirdi. Neresi burası? İngiltere. 13. yüzyıl İngiltere'sine baktığımızda, İngilizce tabirle konuşacak olursak eğer burası He, She, It'in It'i: eşya, cansız hayvan. Vikingler saldırır, kendi aralarında savaşır, İngiltere zaten eski Fransız toprağıdır. Bakıldığı vakit bu ülkelerin zaten korsan devlet olduğu görülür: İngiltere, Fransa, Hollanda. Altını çizerek söylüyorum: Korsan Devletler. Korsan tüccarlıkla zengin oldular. Korsan devletlerin sermayeyi ele geçirerek ve bunu görece silah yapılabilmesi için akla ve bilime yatırıyor. Para sahibi olmak bu ülkeleri ekol yapıyor. Bir ekonomist gözüyle bakamam ama yerli sermaye oluşuyor ve her fikrin bir destekleyicisi oluyor. Bakıldığı zaman ortada yüzünü dönebileceğin bir tek Batı var. Ayrıca ortada

yüzünü Batı'ya döndüğü için teknolojik bakımdan güçlenmiş bir Rusya var. 17. yüzyıl sonundan itibaren düne kadar yendiğimiz Rusya, Osmanlı'nın baş düşmanı oluyor. Rusya Batıyı taklit ederek onun sanayisini, kültürünü ve silahını almıştır. Ortodoks Rusya, Protestan gibi davranmasını öğrenmiş ve bize sıkıntı çıkarmaya başlamıştır. Bunu ekonomisini, vergi sisteminin ve verilebilecek birçok örneği taklit yoluyla değiştirerek yapmıştır. Bu durumda biz yüzümüzü Çin'e mi dönecektik? Tabi ki de Batıya dönecektik. Osmanlı Batıya yöneldi fakat en büyük problemi milli bir devlet olmamasıydı. Adı üzerinde imparatorluk ve milli bir imparatorluk olmaz. Birçok etnik yapının, dinin ve dilin bulunduğu bu toraklarda yabancı fikirlerin ortaya çıkması sorunlar oluşturmuştur. Kullanılan dilin farklılığı milliyetçilik sorununun ortaya çıkmasına neden oluyor. İnsanların hepsinin Müslüman olmaması Hristiyan meselesini çıkarmıştır. Zaman içerisinde bir de bunların birbirleri ile mücadelesi beliriyor. II. Abdülhamid, Yunan Ortodokslar ile Bulgar Ortodoksların birbirleriyle olan kavgasını kesmek adına bunların arasına Müslümanlar yerleştirdi. Bu grupların arasındaki savaş, Osmanlı'ya vergi verdikleri için devleti etkiliyor. Böyle bir kaotik ortam içerisinde teknolojinin ve bilimin mevcut olduğu Batıya döndük. Fakat Osmanlı devleti çok etnik yapıydı ve harmonisini kaybetmişti. Var olan gücün kaybolması uyumu da kaybediyor.

Japonya bizden yaklaşık 25-30 yıl sonra, Amerikalıların zoruyla tümünden modernleşmeye başladı. Fakat bu zorlama öncesinde Batıyı takip etmeye çalışan küçük beylikler özellikle askeri teknolojiyi elde etmeye çalışıyorlardı. 1853'den 1867'ye kadar olan süreç içerisinde ilk modernleşme hareketleri Tokyo'da değil, Shogun'a karşı konumlanan derebeyliklerde başladı. İlk düzenli ordu, batı tarzı silahlarla donatılmış askeri yapılar bu dönemin derebeyliklerinde görülmeye başlanıyor. Bahsedilen bu Japon modernleşmesi ile Türk modernleşmesinin benzer dinamikleri bulunmaktadır. Batının saldırısı karşısında Batı gibi olma mantığı. Fakat bu mantık Osmanlı'da Batının teknolojisini alma şeklinde ortaya çıkarken Japonya'da aynı Batı gibi davranma şeklindeydi. Japonya Batılı gibi

davrandığı ve tecrübesi olmadığı için II. Dünya Savaşında yenildi. Çünkü yabancı kültürlerle karşı da çok acemi. Osmanlı da Cumhuriyet kadroları da Batılı gibi teknolojiye sahip olmak adına faaliyetler de bulundu.

Aslında burada sosyologların incelemesi gereken bir konu var: köylü olanın daha mukaddesatçı ve daha tutucu olması beklenir. Çünkü en çok erozyona uğrayan bu kesimdir. Milliyetçilik, kültür, kültüre sahip çıkmak, muhafazakârlık anlaşıldık ki aslında eğitimin bir meziyeti. Buradan bakınca köylü milliyetçiliği ile şehirli burjuva milliyetçiliği, sebep ve sonuçlarının farklılığından ötürü bambaşka şeylerdir. Ben kimim sorusundan yola çıkarak bir cevap arayıp, tarihini hatasıyla ve sevabıyla kabullenmek ile efsaneler üzerinden gitmek arasında fark vardır. Tutucu olanın gri rengi ve ara tonları yoktur; evet ve hayır vardır. Bunun manipülasyonu daha kolaydır. Bu cahil milliyetçiliğini elli yıl işlediğin vakit, sen *İngiliz kökenlisin* dediğin birisi *İngiliz* olabiliyor. Fakat bilmek isteyerek köklerini ve kültürünü keşfettiği için *İngiliz* olmuyor ve kültürene sarılıyor. Bu iki grup arasında fark bulunmaktadır. Türk modernleşmesi ile Japonya modernleşmesi birbirine şüphesiz benzeyecektir, adı üzerinde modernleşmektedirler ve ortaya yeni şeyler koymaya çalışmaktadırlar. Fakat bu yeniliklerin koyulduğu yer, koyan insanların kim olduğu, zaman ve coğrafya çok önemlidir.

Altını çizerek ifade edeyim Japonya modernleşme sürecinde ilk önce dine, Budizm'e, saldırdı ve siyasi Budizm'i yok etti. Bunun yerine Şintoizm'i ihya etti. Bütün devrimler böyledir; kendinden öncekinin kaldırılması halinde yeni olan gelir. Bu galiba eşyanın tabiatı ile alakalı bir şey. Fakat Japonya bunu bence bizden daha şedit bir şekilde yaptı. Görece kontrolü daha kolay dar coğrafyasından ötürü çok ses getiren bir nitelikte olmadı. Bunun aksine Osmanlı coğrafyasındaki değişim ya da Cumhuriyet dönemindeki değişimde bir Türk milleti yaratıyorsun. Çerkez'den, Arnavut'tan, Kürt'ten, Zaza'dan, Süryani'den bir Türk milleti yaratıyorsun. Şu anda Osmanlıdan artan kırk küsur devletin insanını bir potada eritip millet yaratmaya çalışıyorsun. Millet. Zaten bunların hepsi bir ümmet. Burada tabi ki acı ve zulüm var.

Ben buna ah etmiyorum, keşke olmasaydı ama şartlar böyleydi ve olması gerekiyormuş ki olmuş. Bu ülkeden üç milyona yakın Rum, Yunanlı ki bunların birçoğu Türk asıllı ve Yunanca bile bilmiyor, Hristiyan Ortodoks oldukları için gittiler. Bizim bildiğimiz kadarıyla bunu teklif eden de bizler değildik. Ermeni tehcirinden bahsediliyor ama bu da abartıldığı gibi değil. Kabul etmek gerekir, acı olaylar oldu ama bu savaş ortamının gerekliliğidir. Suriye'deki ve Irak'taki yaşananları bir düşünün ya da Amerika'da bulunan İrlandalı, Hollandalı ve Fransızları düşünün. Bu insanlar çok zengin olmalarından ötürü oraya göçmediler. Zulümden kaçtıkları için gittiler. Her devletin ve milletin kara kaplı bir defteri vardır. Demek istediğim modernleşme sancıları Japonya'da da Türkiye'de de yaşandı fakat burada daha ağır yaşandı. Çünkü Türkiye çok etnikliydi.

TS: Osmanlı son dönemlerinde ortaya çıkan “üç tarz-ı siyaset” tarzındaki farklı çıkış yolları arayışının, 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonraki Japonya'da bir karşılığı bulunmakta mıdır? Değişimin farklı ideolojik perspektifler doğrultusunda yapılmasını savunan grupların varlığından söz edebilir miyiz?

A. M. DÜNDAR: Tabi ki de var. Var olan sloganlar aracılığıyla, farklılıkların oluşunu biliyoruz. Bir kısım barbarların kovulmasını ve eski gücün imparatora verilmesi anlamında Sonnō jōi sloganını kullanıyor. Başka bir grup Batının her şeyinin alınması gerektiğini savunuyor. Zaten kısmen de bu olmuş; saray düzeni değişip baronluk, prenslik gibi sistemler gelmiştir. Fransa ve İngiltere üzerinden dünyaya yayılan Batılı unvanlar kullanılmaya başlanmıştır. Tokyo'daki İmparatorluk sarayı, Versay sarayının kopyasıdır. Rivayet odur ki, İmparator Meiji saray mimarisi bitiminde yaptığı bir ziyarette tuvaletin nerede olduğunu sorduğunda, tuvaletin yapılmadığı söylenmiştir. Çünkü Versay'da da yoktur. Günümüz Versay'ında tuvaletler sonradan yapılmıştır. Japonya Batıyı bu derecede kopyalamıştır. Bunun dışında Japonya'da, Japon olmayı bırakıp tamamen İngiliz olalım görüşüne sahip insanlar da bulunmaktadır. Japoncanın Latin alfabesiyle dönüştürülmesini savunan, dünyaya entegre olmak üzere

Japoncadan kurtulmak gerektiğini düşünen insanlar bulunmaktadır. 19.yüzyılda başlayan bu tartışmalar hala günümüzde de vardır. Japoncanın çok da problemlı olmadığı açıktır. Herkes iyi ya da kötü okuyup yazabiliyor.

Şüphesiz Japonya'da bizdeki gibi arayış yolları var. Fakat Osmanlıya göre görece din ve etnik yapı olarak homojen oldukları için, bizde ki gibi şiddetli çatışmalar yaşanmamıştır. Malum bizimkiler, hepimiz din kardeşiyiz diyerek, İslamcılığı öne çıkarıyor fakat Arnavut ayaklanıyor. Osmanlının yıkılışında Arap coğrafyasını gördük. Bu coğrafyadaki Arapların çoğunluğu olmasa bile esas vurucu grupların düşmanla beraber hareket etmesi Kudüs'ün, Mekke'nin ve Medine'nin elimizden çıkmasına sebep oldu. İslam'ın bütün kutsal toprakları elimizden çıktı ve bunun müsebbibi biz Türkler değiliz. Bizim yanımızda olsalardı eğer, o toprakların hepsi bizim elimizdeydi ve bugün bu kadar Müslüman kanı da dökülmüyor olacaktı. Fakat ortada milliyetçilik fikirleri vardı ve savunulan İslamcılığın bir karşılığı yoktu. Bu sefer hepimiz Osmanlıyız denilmeye başlandı. Bu fikir de Slav'ım, Çerkez'im, Fransız kökenliyim düşünceleriyle tutmamış yerini Türkçülüğe bırakmıştır. Japonya'da bu şekilde tartışmalar yok. Fikirler var ama bu şekilde deneme yanılma yöntemi ile ülkeye zarar verilmesinden geri duruyorlar.

TS: Dolayısıyla Japonya'da bir çatışmadan bahsedemiyoruz

A. M. DÜNDAR: Türkiye'deki gibi büyük çatışmalardan bahsedemiyoruz.

TS: 20. yüzyıl başlarında Çin'de komünist ve milliyetçi düşünceye sahip iki grubun birbirleri ile mücadele halinde oldukları biliniyor.

A. M. DÜNDAR: Ama Japonlara karşı birleşiyorlar önce. Japon tehlikesinden sonra iş bitiyor.

TS: Japonya'da böyle bir milliyetçi komünist çatışması var mı acaba?

A. M. DÜNDAR: Fikirler var ama çatışma yok. Çatışma olamıyor çünkü çatışma güç haline geldiğinde olur. Japonya kendince daha akıllı, komünist fikirler geldiğinde hemen yok ediyor, öldürüyor. Örneğin 1923 yılı civarında, yaklaşık üç bin komünist tutuklanıyor ve bunların bir kısmı ortadan kaldırılıyor. Japonya’da bu işler daha barbarca hallediliyor.

TS: Bu kadar kolay olmasının sebebi de bahsettiğiniz gibi coğrafyanın küçük olması, dar alanın varlığı sanırım. Çünkü Çin’de devasa bir alan söz konusu.

A. M. DÜNDAR: Tabii. Haritadan Çin’e baktığımız vakit Türkiye’nin üç dört katı büyüklüğünde gözüküyor. Esasında dünyanın yarısı Çin’dir. Moğolistan dediğimiz yer Türkiye’nin iki buçuk katı; Doğu Türkistan, Çin’in küçük bir bölümü ve Türkiye’nin iki buçuk katı. Şüphesiz coğrafyanın büyüklüğü çok önemli bir faktördür. Anadolu, Japonya’nın yaklaşık iki katı büyüklüğündedir. Coğrafya ve iklim belirleyici faktörlerdir. Japonya’da farklı olanın kaçıp gideceği en son yer: deniz. Büyük bir ayaklanma neticesinde elli bin ya da yüz bin kişiyi bir anda gemiye bindirip karşıya da kaçıramazsınız. Böyle bir ortamda Japonya’da bu tür farklılıkları bastırmak kolaydır. Ayrıca, herkesin çekik gözlü olmasından ötürü araya yabancı birisi de karışamaz. Japonya’da, Doğu Asya’da yaşamış olanlar bir Çinli, Koreli ve Japon’u ayırt edebilir. O dönemde Türkiye’ye getirdiğin bir Japon’u Müslüman olarak tanıtilması, insanlar tarafından inanılacak bir durumdur. Çünkü Türkiye’ye Orta Asya’dan göç etmiş ya da Timur döneminin bakiyesi olarak görülen birçok çekik gözlü vatandaşımız bulunmaktadır. Dolayısıyla çok rahat bir şekilde ajan sokabilirsin. Fakat Japonya’ya gelen bir Rus istihbaratçının hiç şansı bulunmaktadır. Burada ifade etmeye çalıştığım şey, Japonya’da isyan çıkarılmasına ön ayak olacak, istihbarat faaliyetleri yapacak ya da insanları kışkırtacak insanlar da giremiyor. Türkiye’ye çekik gözlü girebilir, zenci girebilir çünkü bunların hepsi zaten Türkiye’de vardır.

Tabi bunların faaliyetlerini de göz önüne almak lazım. Komünizmin Türkiye'ye giriş yolları ile Japonya'ya giriş yolları farklı.

TS: II. Abdülhamid zamanında Japonya ile siyasi ilişkiler başlıyor. Hatta Ertuğrul Firkateyn faciası sonrasında Japonya ile irtibatla olan isimler var ve bunlardan birisi de Abdürreşit İbrahim Efendi. Bu irtibatın sebebi dönemin var olan politik çalkantılarında siyasi bir birlikteliğin oluşturulması mı yoksa tamamıyla İslam dininin tebliğ edilmesi mi?

A. M. DÜNDAR: Tamamen siyasidir. Abdürreşit Efendinin zorla kimseyi Müslüman etmek gibi bir derdi yoktur. Abdürreşit İbrahim Efendi çağının en önde gelen aydın İslamcılarında biridir. Onun derdi, Rusya Müslümanları başta olmak üzere alemdeki tüm Müslümanları kurtarmaktır. Batı, Hristiyan ya da Budist olmak üzere aklımıza gelebilecek bütün zulümlerden kurtarmaktır. Öncelikle Rusya Müslümanlarını kurtarmaktır. Bugün o dönemler için bazı şeyleri söylemek çok kolaydır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 29 Ekim 1923'de ilan edildiğinde ya da 23 Nisan 1920'de meclis açıldığında, o dönem var olan İslam âlemine bakalım. Düşman işgali ya da etkisi altında olmayan bir tane İslam toprağı bulunmamaktadır. İran örneğini verecekler fakat İran'ın kuzeyi Ruslar, güneyi ise İngiliz baskısı altında bulunmaktaydı. Afrika, (günümüzdeki) Endonezya, Malezya ve Hindistan, bunların hepsi yabancıların boyunduruğu altındaydı. Görece iyi ya da kötü bağımsız olan tek Müslüman devlet Türkiye Cumhuriyeti Devletidir. Laik ya da seküler olması başka bir şeydir. Kaldı ki bu ülkeyi de Hristiyanlar kurmamıştır. Mücadeleye destek veren halk olmasaydı, kurulamazdı da. Bu ülkenin gariban, belki o dönem için cahil olan halkı Mustafa Kemal Atatürk'e ve Osmanlı paşalarına destek verdi. Onlar için öldü, öldürüldü ve Cumhuriyeti kurdu. Türk milleti hep beraber yaptı. Müslüman Türk milleti. Türk milletinin altını çiziyorum. Türk olanlar değil, Türklüğü kabul edenler. İslamiyet ve Türklük iç içe geçmiştir. Bugün hala Balkanlarda Müslüman olan bir kişi için Türk oldu diyorlar.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsız olma özelliğini ifade etmeye çalışıyorum. Abdürreşit İbrahim Efendi Müslümanların kurtuluşunun bağımsız İslam devletinin yani Osmanlı Devleti'nin güçlenmesiyle mümkün olduğunu gördü. O dönem Osmanlı'nın başında bulunan Sultan II. Abdülhamid için Panislamist ifadeleri kullanılır. Bir halifenin kendi görevinin farkında olması, Müslümanların derdiyle ilgileniyor olması Panislamistlik değildir. II. Abdülhamid görevinin farkında olarak Müslümanların derdini çözmek istemiştir. Bu derdlerin çözülebilmesi, Osmanlı Devleti'nin önce ayakta tutulabilmesi ile mümkündür. II. Abdülhamid akıllı ve stratejik düşünen birisi ve kendisi ile Abdürreşit İbrahim Efendi arasında bir bağ var. Birbirlerini tanıdıkları, görüştükleri biliniyor. Abdürreşit İbrahim Efendi Abdülhamid dönemi sonrasında teşkilat-ı mahsusanın Rusya şubesi sorumlusudur ve derdi İslam'ı ve Müslümanları kurtarmaktır. Abdürreşit İbrahim Efendi'nin Japonya ile olan ilişkisinin sebebi 1894-1895 Çin-Japon savaşıdır. Japonya bilinmeyen, Çinlilerin eski tabiriyle cüceler ülkesi olarak nitelendirilen bir yerdir. Bu ülke insanların Çin gibi büyük bir medeniyeti yenmesinin akabinde 1904-1905 Rus-Japon savaşından da galip çıkmaları dikkatleri çekti. 17.yüzyıl Karlofça'dan beri toprak kaybettiğimiz Rusya'nın Japonlar tarafından yenilmesi sarayda ve aydınların zihninde şu soruyu oluşturdu: Nasıl yaptılar? Bunun sonucunda bir model olarak ortaya çıktılar.

II. Abdülhamid ve Abdürreşit İbrahim Efendi'nin ortak derdi İslam'ı ve İslam'ın kalesini kurtarmak. Rus-Japon savaşı sonrasında Rusya Müslümanlarını kurtarmak isteyen Abdürreşit İbrahim Efendi, bunun Japonlar tarafından yapılacağını düşünerek Osmanlı ile Japonya arasında gayri resmi elçilik görevini yürütüyor. Fakat Abdürreşit İbrahim Efendi'nin temel motivasyonu Rus Müslümanlarının bağımsızlığını kurtarmak ve oradan başlayarak Çin olmak üzere nerede Müslüman varsa Japonların desteği ile onları kurtarmaktır. Buna inanmıştı ama daha sonra, zannediyorum ki, bunun büyük bir hayal olduğunu anladı. Ama Japonların Müslüman yapılması gibi bir amacı yoktur. Japonların desteği ile Müslümanları sorunlarından kurtarmak temel motivasyondur.

TS: Bu dönemde aynı zamanda Japonların da siyasi bir hamlesi var. II. Abdülhamid'in torunu şehzade Abdülkerim'i Doğu Türkistan'ın başına han olarak getirme amacındalar. Japonya'nın böyle bir teşebbüste bulunmasının sebebi nedir?

A. M. DÜNDAR: Bu 1930'larda yaşanan bir olay. Japonya'nın İslamiyet'e olan ilgisi tamamen stratejiktir. Çin'de o zamanın kayıtlarına göre 30 ila 50 milyon arasında Müslüman var. Rusya'da Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Türkmenistan kökenli Müslümanların yanı sıra Kafkasya harbi sonrasında Rusya'nın güdümüne girmiş ciddi bir Müslüman nüfusu bulunmaktadır. Asya'yı ele geçirmek isteyen Japonya'nın 1938'e kadar iki hedefi bulunmaktadır. Birinci hedefi olan Çin'i zayıflatmak üzere burada yaşayan ve büyük bir potansiyel olarak nitelediği Müslümanları müttefik olarak görüyor. Çinli Müslümanlar derken, Uygurların Döngen ya da Hui olarak isimlendirdikleri etnik olarak Çinli olan Müslümanlar ve Türkçe konuşan Türk dilli Uygurlar, Kazaklar, Kırgızlar ve Salarlar gibi Türk soylu halklar kastedilmektedir. Japonya 1853 yılı sonrasında dışarıya insan göndermeye başladıktan sonra Çin'deki Müslümanları ve bu insanların yönetimle olan problemlerini keşfediyor. Bu keşif sonrasında potansiyel bir müttefik olarak görülen Müslümanların içerisinde daha sonra Türk halklarının olduğu ve bunların akrabalarının ise Rus Müslümanlarını oluşturduğu öğreniliyor. Japonya hem Müslüman hem de Türk olan bu insanları Panislamizm ve Pantürkizm akımı ile ayaklandırıp bu hareketi finansa ederse, Çin ve Rusya yönetimini zayıflatacağını düşündü. Bu zayıflama neticesinde bu bölgeleri işgal edeceğini düşündü ve bu harekete destek verdi. Bu yüzden Japonya'daki Müslümanların çoğu sahil Müslüman değildir. Çünkü bir gece içerisinde, bu kadar üst düzey insansın hayatlarında hiç duymadıkları bir dine girmeleri eşyanın tabiatına aykırıdır. Abdürreşit İbrahim Efendi'nin Müslüman yapıp Kabe'ye götürdüğü ilk Japon, dönüş yolunda intihar etti. İslamiyet'te kendini öldürmek en büyük suçlardan biri.

İkinci Dünya Savaşına giden yolda, özellikle 1923 yılı sonrasında hilafet ve saltanatın kaldırılması İslam dünyasını bir manada başsız bırakmıştır ve her emperyalist devletin bir halife adayı olmuştur. Fransızların, İngilizlerin, Rusların, Almanların ve hatta Japonya'nın. Bunun sebebi, bu ülkelerin Müslümanların kendi taraflarında olmasıyla savaşı kazanacaklarını düşünmeleridir. Japonlar da aynı minvalde düşündüler. Son yüzyılda İslam âleminde adı en çok bilinen II. Abdülhamid'in oğlu Selim Efendinin oğlu Şehzade Abdülkerim, Osmanlı soyundan biri olarak, Doğu Türkistan'da kurulacak yeni bir İslam devletinin başına geçirilmek istendi. Japonların amacı tıpkı Mançurya'da kurulan Mançukuo kukla devleti gibi bir devlet kurmaktı. Abdülkerim Efendi öfkeli ve genç bir şehzade olarak Japonlarla iş birliğini kabul ediyor ve Japonya'ya geliyor. Japonya'nın Doğu Türkistan'da başlattığı ve desteklediği bu hareket komünist Ruslar ve Çin iş birliği ile bastırılınca Abdülkerim Efendi Amerika'ya kaçıyor. Öldürüldüğü söyleniyor ama çok açık şekilde intihar etmiştir. Rahmetli Ertuğrul Osmanoğlu anlatıyor zaten. Kendisi otelden dışarıya sigara almaya çıkmış ve geri dönüp merdivenlerden çıkarken silah sesi duyuyor ve Abdülkerim Efendi'nin yatağın üzerinde intihar etmiş olduğunu görüyor. Bu intihardır, cinayet değildir. Bizimkiler halife torunu olmasından ötürü Müslüman adam intihar etmez diyorlar.

TS: Evet, Rus ya da Japonya istihbaratı tarafından öldürüldüğü söyleniyor.

A. M. DÜNDAR: Yok. Daha evvel iki kere intihara teşebbüs etmiş. Birinde damarlarını kesmiş diğesinde ise hap içmiştir. Böyle bir yatkinliği var zaten. Beş parasız kalmış, hayallerini gerçekleştirilememiş. Var olan her şeyini kaybetmiş. Öldüğünde cebinde 50 sent var.

TS: Peki Japonya'nın toplumsal yapısı ve toplumsal yapıda var olan değişimin sebepleri için neler söylenebilir?

A. M. DÜNDAR: Dünyadaki değişmeyen tek şey değişimin kendisidir. Her toplum değişiyor, Japonya da değişiyor. Bu kültür meselesi ve kültür değişen bir şeydir. Japonya bir refah ülkesi olarak

radikal bir şekilde değişiyor ve Batı ile çok iç içe bu manada. Japonya'da nüfusun gençleşiyor olması, zenginliğin getirdiği yurtdışında eğitim olanaklarının fazlalaşması yurtdışında belirli bir süre yaşamış Japon genç nüfusunu ortaya çıkartıyor. Bu manada toplum içinde toplumla beraber çalışan ama özünde Batı hayranı kendini düşünen bir yapı ön plana çıkmaktadır. Yaklaşık beş yıl önce BBC'nin Japonya'da yaptığı bir ankette yer yerinden oynamıştı. Gençlerin yaklaşık %83'ü "ülke işgali sırasında, birileri kendilerine dokunmayacaksa eğer bu işgale bir şey demeyeceklerini" ifade etti. Bu çok korkutucu bir tablodur. İfade etmeye çalıştığım şey Amerika bombardımanı Japonya'da çok büyük bir tehlikedir. Benim kişisel tespitim Amerikanizmin mevcudiyetinin Japonya'da çok büyük bir tehdit olmasıdır.

Japonya'da din kültürüdür, kültür ise dindir aslında. Ortada kitaplı bir din olmadığı için ritüeller kültür haline gelmiştir. Japonların bu ritüellere saygı gösteriyor olması, onların kendilerini Amerikalı gibi görmelerine engel değildir ya da Amerikan modelini kendilerine örnek almalarına engel olmuyor. Bu durum ise Japonya'da ilginç bir değişime sebep veriyor. Kadınlar evde iyi bir aile kültürü aldıkları için öğrenilen gelenek ve görenekler çocuklara aktarılıyor. Geleneğin farkındalar ve bunu %100 yitirmiyorlar. Fakat bir yanda da Amerikanlaşma var. Amerikanlaşamıyorlarda aslında. İki arada yeni bir kültür ortaya çıkartıyorlar. Bizim bildiğimiz tahmin ettiğimiz Japonya'yı da bu manada bozuyor.

TS: "Din kültürdür kültür dindir" demişken, Japonya'nın mevcut dini yapısında başlıca iki büyük dinin varlığı görülmektedir: Şintoizm ve Budizm. Bu dinlerin gündelik hayatta sahip olduğu roller nelerdir?

A. M. DÜNDAR: Din kültür olmuş bir vaziyettedir. Meşhur Türkolog, toprağı bol olsun, Masao Mori hocamız olmuştu bizim. Benim tarih çalışmamda onun katkısı vardır. "Bir Japon gelip Türk tarihinin bir numarası olmuş, ben neden Japon tarihi çalışmıyorum" diye çok etkilenmişim. Ona dinini sorduğumuz vakit, "Bir Budist olarak doğdum, bir Hristiyan olarak yaşıyorum ve bir Şintoist

olarak öleceğim” demişti. Japonya’nın yanlış hatırlamıyorsam yaklaşık 127 milyon 400 bin nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusa anket yapıldığında şöyle bir istatistik söyleyebiliriz 80 milyon Budist, 75 milyon Şintoist ve 45 milyon Hristiyan. Ortaya var olan nüfusu aşan bir rakam çıkmaktadır. Çünkü Japon Budizm ritüeline göre evlenebilir, Şintoizm ritüellerine göre yeni yılı kutlayabilir, Hristiyan kültürüne göre de yaşayabilir. Bu manada din, Japonya’da baskın değildir. Hatta Japonya nüfusunun büyük bir kısmı kendisini Ateist olarak tanımlar. Fakat onların ateizmden anladığı Budizm, Şintoizm ve Hristiyanlığın karışımı tek tanrıyı tanımayan bir din yapısı. Din çerçevesinde Japonya’yı anlamak da zordur. Çünkü Ateist de değildirler.

TS: Biraz önce Amerikanizmden bahsettiniz. Japonya tarihine baktığımızda Amerika’nın buraya iki askeri müdahalesi olduğunu görüyoruz: Meiji öncesi ve II. Dünya Savaşı esnasında. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra Japonya Amerika ilişkisi ne şekilde seyretmiştir.

A. M. DÜNDAR: Yeni Japonya’yı kuran Douglas Mac Arthur’dur. Bu yeni Japonya ve Kore, bizimkiler Kore’yi atlıyorlar, Amerika Birleşik Devletleri’nin dominyonudur. Son on-yirmi yıldır bu özellikler değişmiş olabilir ama iki ülke de bilfiil Amerika işgali altındadır. Bunun sebebi Kore’nin bağımsız olmadan önce Japonya işgali altında olmasıdır. Amerika’nın Japonya’yı işgali dolayısıyla Kore’nin işgaline sebebiyet vermiştir. Bildiğim kadarıyla şu anda 40-44 bin civarı Amerikalı asker Güney Kore’de, 40 bine yakın asker ise Japonya’da bulunmaktadır. Bu iki ülke, her ne kadar Güney Kore’nin kendi ordusu olsa bile, Amerika tarafından idare ediliyor. Bu iki ülkenin askeri, eğitim ya da herhangi bir konu hakkında, ele alınan raporları ya da bu yeni ülkelerin anayasası Douglas Mac Arthur’un kurduğu ekip tarafından oluşturuldu: Milyonlarca sayfa orijinal belge bugün, Stanford Üniversitesi Hoover Enstitüsü arşivindedir. Modern Japonya’yı ve Kore’yi kuran ve zenginliklerini sağlayan da Amerika’dır. Bu yüzden şu an için Amerika olmadan bir Japonya düşünülemez: kafadan bağlıdır.

Buna itiraz edenler oluyor, olabilir de. Ben kendi görüşümü ifade ediyorum, çünkü elimde belgeler var.

TS: Peki Amerika Japonya ilişkisinden bahsettik. Günümüz Japonya Çin ilişkisi için ne diyebiliriz? Geçmişte sürekli bir mücadele ve düşmanlık söz konusu.

A. M. DÜNDAR: Japon kültürü ve Japonya hakkında aklımıza ilk gelen şeylerin kökeni Çin'dir. Dil ve din de aynıdır. Budizm Çin'den geldi ve gelirken dili de getirdi. Şu anda Japonca dilince kullanılanların neredeyse yarısı Çince'dir. Ses özellikleri farklı olabilir. Yerel din diyebileceğimiz Şintoizm haricindeki; samuray, mimari, bahçe düzeni, yemek vs. aklınıza gelecek her şeyin kökeni Çin'dir. O yüzden her ne kadar Çin Japonya'yı düşmanı olarak görse de, Japonya Çin'i düşman olarak görmez. Çin'in var olan düşmanlığı, eski tebaasının kendisine karşı sahip olduğu üstünlüğü kabul etmemesidir. Ülkelerin adlandırılması bile bu şekilde şekillenmiştir. Japoncada Çin için Chugoku kelimesi kullanılırken, Çinliler Japonya için Riben diyor galiba? Kendi ülkesi için dünyanın ortası (Zhongguo-Merkez ülke) diyor değil mi?

TS: Evet. Çin, 'dünyanın ortası, gök kubbenin altı' kavramlarını kullanıyor.

A. M. DÜNDAR: Japon ne diyor peki? Çin kaynaklarında cüceler ülkesi diye geçen ülkenin Nihon, Nippon olarak ortaya çıkması ne demektir? Güneşin doğduğu yer. Japonya, Çin'e karşı "sen dünyanın ortasında olabilirsin ama güneş doğudan yükselir ve güneşin doğduğu yer benim" ya da "Gök imparatorluğunun oğlu ya da Gök İmparatorluğu olabilirsin ama bu imparatorluğu aydınlatan güneşin doğduğu yer Japonya" demek istemiştir.

Çin Japonya'ya düşmandır ama Japonya'da hala Çin'e ve Çin kültürüne karşı saygı ve hassasiyet vardır. Çünkü kökü oradan gelmektedir. Bizim Araplarla olan iletişimimiz ya da iletişimsizliğimiz ama İslam'a olan saygımız gibi düşünebiliriz. Ayrıca Çin-Japonya ilişkisi Amerika hesaba katılmadan yapılamaz. Japonya 1950 sonrasında zenginleşmeye başlayınca, Çin'in de

kendisine saldırmaması için zenginleşmesini istedi. Fakat olay konuşmamızın başında belirtilen milliyetçilik meselesine geliyor. Milliyetçilik bu manada köylü bir hareket değil, entelektüel bir burjuva hareketi. Burjuva hareketi de karnını doyuran, artı değeri olan ve bu değeri de sanata, bilime, kendi kültürüne yatıran bir grup. Çin’de şu anda bu sınıf iktidarda, eski komünist partisi değil. Şu anda sermaye iktidarda ve bu sermaye de -biraz önce belirttiğim gibi- kültürünün peşinde, tarihinin peşinde, tarihi intikamlarının peşinde. Bunun için, benim fikrime göre, Japonya Çin’e karşı çok büyük bir korku içerisinde bulunmakta. Bu esnada Japonya’nın müttefikleri ise 60 yıl evvel düşmanı olan Kore ve Amerika’dır. Çin ve Japon ilişkileri zordur ve Çin sürekli talepkardır , talepkar olmaya da devam edecektir.

TS: Japon Türk ilişkilerine gelecek olursak, Japonların Türkiye ve Türk toplumu üzerine sahip oldukları algı üzerine neler söyleyebiliriz?

A. M. DÜNDAR: Japonya ne yazık ki Türkiye’yi Batı medyası üzerinden ya da Batı gözlüğü takmış gazeteciler üzerinden görür. Böyle olunca şu andaki yönetimin otoriter tavırları, Japonya’da diktatör algısı yaratıyor. Japon kamuoyuna Türkiye hakkında yanlış bilgiler veriliyor. Bu tehlikelidir, ayıptır ve yanlıştır. Evet, Türkiye’nin demokrasi problemleri vardır ama dünyada sadece demokrasi problemi olan Türkiye değildir. Almanya, Avusturya, Hollanda, Yunanistan ve İtalya öncelikle bunlar, canlarını kurtarmak için kendilerine doğru kaçıp gelen insanların hesabını vermelilerdir. Kendi halklarına adil ve iyi davranmalarının yanında kendilerine sığınan bu insanlara ne kadar gayri insani davrandıkları ortadır. Bizim demokrasi eksikliklerimiz olabilir fakat 4 milyon Suriyeli, 500 bine yakın Afgan, 100 bini Ermeni, 10 binlerce belki 100 binlerce Balkanlı ve Orta Asyalı halka (göçmene) ev sahipliği yapıyoruz. Bizim bu manada Japonlardan alacak bir dersimiz yok. Çok seviyorlarsa ve çok eleştiriyorlarsa buradan 50 bin Suriyeliyi götürüp kendi ülkelerinde baksınlar.

TS: Resmi rakamlara göre 2017 yılında 20 Suriyeli, savaş sonrasında Japonya'ya kabul edilmiş.

A. M. DÜNDAR: İşte onu diyorum. Alınlar buradan 50 bin Suriyeli. Evet, bizim kendi problemlerimiz var ve bunu biz kendimiz çözeriz. Fakat bizim bu manada hiç kimseden alacak bir dersimiz yok. Herkes kendi evinin önünü süpürsün. Türkiye'nin eksiklikleri vardır ve Türkiye'de acı çeken kesimler vardır. Bizler; okumuş insanlar, aydınlar, söz de aydınlar kısacası bu memleket için endişe duyan, hassasiyeti olan insanlar bu sorunları çözmek için mücadele ederiz ve çözeriz de. Bu yüzden Fransa'nın, Almanya'nın, Avusturya'nın, Amerika'nın, ne de Japonya'nın bize ders vermeye ve ağabeylik yapmaya ne hakları vardır ne de yetkisi vardır, haddi de değildir.

Sonuç olarak Japonya'nın Türkiye algısı olumsuz bir biçimde medya tarafından oluşturulmaktadır. Fakat Türkiye'ye gidip gelen, Türk kültürü hastası ya da her yaz buraya gelen Japonlar vardır. Fakat turist sayısı radikal bir şekilde düşmüştür. Fransa da ya da İngiltere de terör olmuyormuş gibi, Japonya Dış İşleri Bakanlığı Ankara, İstanbul ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini tehlikeli bölge olarak ilan etti ve bunu değiştirmiyor. Bundan dolayı da turist gelmiyor.

TS: Türkiye'de var olan Doğu Asya çalışmaları ve Japonya'nın bu çalışmalar içindeki yeri için ne söyleyebiliriz?

A. M. DÜNDAR: Türkiye'de sistematik desteklenen, networku ve kaynakları çok ciddi olan Doğu Asya çalışmaları yoktur. Türkiye'de Doğu Asya çalışmalarını yapabilecek nitelikte dil bilgisine sahip akademisyen de yoktur. Var olanlar da kendi ekmeğinin peşinde ya bir şirkette ya da bir devlet kurumunda çalışır, akademisyen olmaz. Doğu Asya dediğimiz yer Türkiye'ye uzaktır ve para gerektirir. Türkiye Cumhuriyeti akademisinin sistematik olarak kısa, orta ve uzun vadeli bir Doğu Asya politikası olmadığı gibi, Doğu Asya'yı öğrenme ve araştırma politikası da yoktur. Türkiye'de Doğu Asya alanında bireysel çalışmalar vardır. İmkânı iyi olanlar bir şeyler yapmaktadır ama sistematik bir çalışma yoktur.

TS: Japonya araştırmaları da bahsettiğiniz bu bireysel çalışmalardan mı oluşmaktadır?

A. M. DÜNDAR: Türkiye'deki Japonya araştırmaları bence Avrupa'da belli bir yere gelmiştir. Özellikle tarih alanındaki araştırmalar. Bunun sebebi de bizlerin Osmanlı Devleti'nin mirasçısı olmasından ötürüdür. Osmanlı Devleti'nin Japonya ile olan ilişkisi sadece Türklerin değil, İslam ve Türk dünyası ilişkisi olduğu için biz bu konularda biraz daha öne çıktık. Tarih alanında çalışmalar var. Türkiye edebiyatta da iyidir. Türk kamuoyu ve akademisi Japon edebiyatını yakından takip eder. Fakat dil bilim çalışmalarımız daha ziyade Türkçe ve Japonca üzerinedir. Altayistik üzerine ciddi çalışmalarımız yoktur, bunu yapabilecek nitelikte insan da yoktur. Türkiye'de Japonya çalışmalarının bir ivme kazandığı doğrudur fakat sistematik değildir. Ayakları yere basmaz ve her an ayağı kayıp düşebilir.

TS: Türkiye'deki Japonya çalışmalarından bahsettikten sonra Japonya'da var olan Türkiyat çalışmaları üzerinden bir şeyler sormak istiyorum. Türkiyat çalışmalarının varlığından bahsedebilir miyiz? Bu çalışmaların genel olarak yoğunlaştığı bir alan bulunmakta mıdır?

A. M. DÜNDAR: Pek çok alana. Komik olan şu, Japon meslektaşlarımla konuştuğumda "Maalesef Türkiye araştırmaları Japonya'da zayıfladı" diyorlar. Fakat ben şimdi 30 kişinin ismini sayabilirim sana. Ayrıca benim ismini bilmediğim sosyoloji, psikoloji, sanat tarihi, mimari ve hatta tıp alanında Türkiye üzerine çalışma yapan insanlar var. Türkiye çalışmalarının görece azaldığı söyleniyor ama ben bunu hissetmiyorum, sayısı hala fazla. Bunu anlamanın en güzel yolu şu: Japonya'daki Türk Büyük Elçiliğinde Japonca bilen Türk diplomat bulunmamaktadır. Fakat Japonya'nın Türkiye Büyük Elçiliğinde Türkçe bilen yedi tane uzman diplomat var. Buradan çok güzel bir yorum çıkartabiliriz.

YAYIN TANITIMI / BOOK REVIEW

The Uyghur Community: Diaspora, Identity and Geopolitics

Veysel Gökberk MANGA*

Künye: *The Uyghur Community: Diaspora, Identity and Geopolitics*, ed.: Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun-Konuralp Ercilasun, Palgrave Macmillan US, New York, 2018, 189 sayfa.

Bir tarihçi için, çalışma alanının popüler hâle gelmesi iki ucu keskin bir bıçaktır: Yıllar süren araştırmalar somut şeyler ifade eder olmuştur; tarihçi, bir sosyal bilimci olarak, lâıyk olduğu teveccühü görececek, siyasetçiler ve meraklı topluluklar tarafından el üstünde tutulacaktır; fakat aynı zamanda, genellikle güncel siyaseti ilgilendirdiği ölçüde popülerleşen çalışma alanı, bilgi kirliliğinin orta yerinde kurtarılmayı bekleyen bir biçareye dönecektir. Tanınırlık, kendisiyle doğru orantılı yanılığın kümesini de beraberinde getirecek, tarihçinin işi de yine bununla doğru orantılı olarak zorlaşacaktır.

Yirminci yüzyıl dünya tarihinde birçok büyük gelişmenin bir arada yaşandığı çağdı. İki dünya savaşı, bütün haritaların tekrar tekrar yırtılıp atılması, yeni baştan yapılması, görece önemli bölgelerin hâkimlerinin sık sık değişmesiyle sonuçlandı. Uygur Türklerinin yaşadığı bölgede dünyanın birçok yeri gibi, değişimden defalarca nasibini aldı. Gerçi onun için bu durumun alışıldık olduğu bile söylenebilir: ticaret yollarının, özellikle de İpek Yolu'nun selâmeti açısından her zaman kıymet arz eden jeopolitiği, bu bölgeyi ister istemez böyle değişimlerin popüler nesnesi yapmıştı. Ama yirminci ve yirmi birinci yüzyıllar, gelişen teknolojinin verdiği imkânların da etkisiyle, demografik manipülasyonları mümkün

* Ar. Gör., Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi ABD;
v.gokberkmanga@hotmail.com, Gönderim Tarihi: 20.05.2018; Kabul Tarihi: 25.05.2018.

kıldığından, Doğu Türkistan dünyanın talihsiz bölgelerinden biri olup çıktı; daha doğrusu, onu değerli hâle getiren avantajları, bölgeyi mesken tutan eski sâhipler için ölümcül bir görünüm arz ediyordu artık.

5 Temmuz 2009'da başlayan ve büyüyerek birçok Uygur'un ölümüne, geri kalanların da -etkisi bugün de devam eden- baskıcı bir takibe maruz kalmalarına neden olan olaylar, yukarıda kısaca bahsetmeye çalıştığımız durumun küçük bir örneğini teşkil eder. Doğu Türkistan hem petrol kaynakları hem ticaret için ifade ettiği anlam, hem de iki büyük devin, Rusya ile Çin'in arasında bulunması bakımından, dünya ekonomisinde sözünü geçirmek isteyen hiçbir kuvvetin kayıtsız kalamayacağı bir yerdir. Nitekim çeşitli ülkelerin istihbarat örgütlerinin bölgede devam eden hummalı faaliyetleri ve Çin'in Uygurlara karşı şiddetini artırarak sürdürdüğü baskılar, başka bir söze gerek bırakmadan meseleyi açıklar.

Kitabın editörlerinin önsözde de belirttikleri üzere, "*The Uyghur Community*" bu popülerleşmenin sonuçlarından birisi, ama aynı zamanda güzide bir örneğidir de. Çünkü tarihçi, vazifesini yapmış, "kamuoyunu bilgilendirmek için ve onun faydasına olarak" hiçbir kirliliğe fırsat vermeden vaziyeti açıklıkla ortaya koymuş görünmektedir.

The Uyghur Community, editörler Prof. Dr. Konuralp Ercilasun ve Doç. Dr. Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun'un gayretleriyle, dokuz değerli ilim adamının bölgeye dair çalışmalarını içerir. Dili İngilizcedir. Kitap, her biri kalem sâhiplerinin özgün eserleri olan ve konuyu farklı zaviyelerden ele alan dokuz çalışmanın bir araya getirilmesinden oluşur. Önsözde söylendiğine göre maksat, Uygur meselesini geleneksel, tarihsel, jeopolitik ve dinî temeller doğrultusunda ele incelemektir. Bu yapılırken, 2009 Olayları da bir sembol olarak merkeze oturtulacaktır.

Birinci bölüm, kitabın editörlerinden Prof. Dr. Konuralp Ercilasun'un kaleme aldığı, "*Giriş: Tarihsel Bir Bağlam İçinde Toprak, İnsan ve Siyâset*" başlığını taşıyan bölümdür. Burada K. Ercilasun,

bölgenin tarihini Türk-Çin ilişkileri bağlamında "tekrar" yazar. Bu bölümde bölgenin coğrafyası, onu çevreleyen dağlar ve ticaret üzerinden ele alınır. Gerçekten de bölge, daha tarihin ilk zamanlarından beri, Türklerle Çinlilerin bilinen ilişkilerinde önemli bir yer tutmuştur. Çünkü denize uzaktır, iç bölgelerdedir ve bu durum onu bozkırlı halkların etkisine açık tutar. Söz konusu etkileşimse bölgeyi hem Çin'in iç kesimlerinden hem de bozkırdan ayırarak bugün belki de Türk yerleşikliği diyebileceğimiz bir modelin ilk nüvelerini ortaya çıkarır. K. Ercilasun, bundan sonra bölge tarihini Türk-Çin ilişkileri tarihinin içerisinde değerlendirir: bu sebeple Türklerin bilinen ilk hükümdarı Modun'dan (Mete) başlayarak Türk-Çin ilişkilerinin kısa bir tarihini yapar. Olaylar sırasında, özellikle Tarım Bölgesi'nin durumdan nasıl etkilendiğiye onun bakış açısının temelini oluşturur. Böylece, Uygurlara dair bir kitabın girişi, onların bugüne nasıl geldiklerinin açıklanmasıyla tamamlanır.

İkinci bölüm, Doç. Dr. Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun tarafından yazılmıştır: "19. Yüzyıldan Bir Bakış: Çokan Velihanov'un Eserlerinde Doğu Türkistan-Çin Kültürel İlişkileri" başlıklı bu bölümde ilk önce, Çokan Velihanov'un kimliği üzerinde durulur. Kimlik meselesi halledildikten sonra, bir Kazak olan Velihanov'un Uygurlarla ilgili eserleri neden yazdığı anlaşılmaya çalışır: o, bütün risklerine rağmen Doğu Türkistan'a, "terra incognita"ya, yâni bilinmeyen topraklara yolculuk yapmış ve yolculuğu sırasında notlar tutmuştur. Bu notlar Uygurların dış görünüşleri, kıyafetleri, yiyip içtikleri, ticaretleri ve dilleri hakkında bilgiler barındırır. G. K. Ercilasun'a göre, Velihanov'un 19. yüzyıldaki görüşleri bugün bile geçerliliğini korumaktadır. Gerçekten de onun, Doğu Türkistanlıların Çinlilerden nefret ettikleri, ancak buna rağmen Çin kültür ve medeniyetine adapte olmakta zorluk çekmedikleri tespiti hem Uygur hem de Çin etrafındaki Türk tarihi açısından tartışılmayacak kadar doğrudur.

Nabican Tursun'un yazdığı üçüncü bölüm, "20. Yüzyılın Başlarında Uygur Milliyetçiliğinin Unsurları ve Değişimleri" başlığını taşır. Bu çalışmaya göre Uygur milliyetçiliğinin gelişimi ikiye

ayrılabilir. Bahsedilen ayrımı yaparken göz önünde bulundurulması gereken tarih, 1949 yılıdır. Uygur milliyetçiliği, Uygur ve Türk kavramları üzerinden şekillenmiştir ve Uygurların millî bağımsızlığıyla kendi kendini yönetim hakkını istemektedir. Bu hareketler Çin'den ayrılma ekseninde döner. Millî bağımsızlığı sağlamak için dergiler çıkarılmıştır, Uygur entelektüeller komünizm, İslâmcılık yahut Türkçülük fikirlerinin hepsini millî bağımsızlıkları yolunda kullanmışlardır. Ancak 1949 yılında, Çinli komünist liderlerle görüşmeye giden Uygur yöneticilerin uçağının Rus topraklarında düşürülmesi neticesinde, gerçekte bir millî kimlik olarak gelişen ve ırkçılık emâreleri göstermeyen Uygur milliyetçiliği artık başka bir yöne savrulmuştur.

Dördüncü bölüm, Colin Mackerras'ın yazdığı "*Din ve Uygurlar: Çağdaş Bir Değerlendirme*" başlıklı bölümdür. Bu bölüm, daha çok 2010 yılında yapılan bir çalışma üzerinden, çoğu Urumçi civarında yaşayan Uygurların dinî durumlarını ele alır. Çalışma çağdaş olduğu için, oturduğu bağlam da yakın tarihi referans gösterir: daha çok yirminci yüzyıldaki veriler değerlendirilerek anlatıma tarihsel zemin yaratılmıştır. Bölgede yaşayan halkın çoğunluğu Müslüman'dır. Ancak bu Müslümanlık Eski Uygur Dininden de özellikler taşımaktadır. Halkın günlük dinî vazifelerini ne oranda yerine getirdiği, bölgede İslâm'ın nasıl geliştiği ve bu pratiklerin nasıl kısıtlandığı konuları irdelenmiştir. Ayrıca dindışı yahut İslâm'ın yasakladığı şeylere -alkol, zina gibi- yönelim de araştırılmıştır ve çalışmada 2009 Olayları da merkeze alınmıştır. Mackerras'a göre Müslümanlık Uygur kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır; fakat Müslümanlık, bölgedeki radikal terörizmin kaynağı olarak görülmemelidir.

Beşinci bölüm Işık Kuşçu Bonnenfant tarafından kaleme alınmıştır ve "*Uygur Diasporasının İnşası: Kimlik Politikaları ve Ulus aşırı Uygur Topluluğu*" başlığını taşır. Bu bölümde yazar ilk önce, diasporaları uluslararası siyasette devletsiz aktörler olarak tanımlar ve önemlerini tartışır. Diasporaların ulus aşırı politikaları, anavatanın siyasetini ve dış ülkelerin anavatana bakışını önemli ölçüde etkileme potansiyeline sâhiptir. Yazara göre Uygur

Diasporası, Uygur eliti tarafından bir halk seferberliği modeli olarak inşa edilmiştir. Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin, diasporanın inşasında en fazla etkili olmuş iki lider olarak öne çıkmaktadır; dolayısıyla çalışmada onların hayatları ve faaliyetleri üzerinde de bilhassa durulur. Bundan sonra, Diasporanın Türkiye ve -birçoğu Müslüman ülkelerde olmak üzere- diğer ülkelerdeki faaliyetleri ele alınır. 2000lerden sonra ise hareket Avrupa ve Amerika'ya da yayılmıştır. Bu yayılma, 2009 Olayları sırasında dünyada duyarlılık ve kamuoyu oluşturulmasına ciddi katkı sağlamıştır.

Altıncı bölüm, Suchandana Chatterjee tarafından kaleme alınmış, "*Sınırlanmış Vicdan: Doğu Türkistan Uygurları*" başlıklı bölümdür. Bu bölümde yazar, Uygur tarihinin "yerli" bir bakış açısıyla anlatılmasına karşı çıkar. Ona göre, Urumçi bölgesini Çin'in doğal bir parçası saymak hatalıdır. Çünkü bölge ve burada yaşayan Uygurlar, Orta Asya tarafından da şekillendirilmiştir. Ancak Uygur tarihçileri, kendi kökenlerini araştırırken nostaljik davranmaktadırlar. Yazar bunun için, onların köken araştırmalarındaki dönüşümleri de mercek altına alır. Bu araştırmaları "Tarancı, Semirechie(Yedisu)" gibi bazı kavramlar ve bunların geçirdiği değişimler üzerinden irdeler. Yazara göre, Doğu Türkistan Uygurları ile Kazakistan Uygurlarının tarih görüşleri arasında temel farklılıklar vardır ve bu farklılıklar onların ticârî imkânları ve içindeki yaşadıkları şartlarla alâkalı görünmektedir.

Yedinci bölüm, Yitzhak Shichor tarafından kaleme alınmıştır: "*Sağırın Diyaloğu: Çin Karşıtı Organizasyonlarda Uygur Diasporası'nın Rolü*" başlıklı bölümde yazar, Uygur Diasporası'nın hangi ülkelerde var olduğunu, hangi konular üzerinde durduğunu ve nasıl çalıştığını anlatmaktadır. Buna göre, Diaspora'nın faaliyetleri Çin'deki devlet yapısının değişimlerine bağlı olarak üçe ayrılır. Birinci dönem, 1940ların sonundan 1970lerin sonuna kadardır ve Maoist dönem olarak adlandırılan bu dönemde diyalog mümkün değildir. İkinci dönem 1970lerin sonunda 1990ların ortasına kadar olan dönemi kapsar ve burada bir geçiş söz konusudur. Üçüncü dönem 1990ların ortasında başlamıştır, hâlâ sürmektedir ve bu

dönemin temel özelliğiye, herhangi bir diyalog ihtimalinin Çin tarafından engellenmiş olmasıdır.

Erkin Emet tarafından yazılan sekizinci bölümün başlığı "*Urumçi Çarpışmaları: Tepkiler ve Sonuç*"tur. Bu bölümde, bin ilâ üç bin Uygur'un katıldığı, 192 kişinin öldüğü, 1721 kişinin yaralandığı 5 Temmuz 2009 Olayları anlatılmaktadır. Olaylar, Çin Devleti'nin tutumu ve Dünya Uygur Kongresi'nin tepkileri bağlamında değerlendirilmekte; medyanın olaylara karşı nasıl bir tavır takındığı tartışılmaktadır. Ardından Çin'in, Türkiye'nin, Müslüman ülkelerin ve Uygur Diasporasının olaylara tepkilerinden ve olay üzerine Çin'in diğer bölgelerinde gelişen protesto hareketleriyle Çin Devleti'nin bunlara karşı tavırlarından bahsedilmektedir.

Kitabın "*Urumçi Olaylarından Sonra Türk-Çin İlişkilerinde Uygur Faktörü*" başlıklı dokuzuncu ve son bölümünde Erkin Ekrem, Urumçi Olayları'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Çin'le ilişkilerini tartışır. Uygur meselesi, Türkiye ve Çin arasında, çözülmesi zor bir mesele olarak durmaktadır. 2009 Olayları Türkiye ile Çin'in siyasî ve ticari ilişkilerinin gözden geçirilmesine neden olmuştur. Doğu Türkistan, Çin'in Batıya açtığı kapıdır, bu mesele biraz da sınır güvenliği meselesidir; Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak Çin'in teknolojik âletlerine ihtiyaç duymaktadır, ancak soy bağı ve Türkiye'de birçok Uygur'un yaşaması, meseleyi içinden çıkılmaz hâle getirmektedir.

Sonuç

5 Temmuz 2009'da Urumçi'de başlayarak Çin'in Türklerin yaşadığı diğer bölgelerine de yayılan olaylar, belirli şeylerin neticesi gibi görünse de aslında bir sürecin parçasıdır: Çin'in Uygurlara uyguladığı baskılar dayanılmaz bir hâl almıştır, Uygurlar buna karşılık olarak bir ayaklanma başlatmışlar fakat başarısızlığa uğramışlardır. Bu başarısızlık, yeni bir süreç doğurmuştur. Baskı rejimi, olaylar bahane edilerek daha da sıkılaştırılmış, insanî değerlerin tamamı, belki de Uygur-Çin ilişkilerinde daha önce olmadığı kadar göz ardı edilir olmuştur. Nitekim son günlerde

medyaya yansıyan yeni olaylar da sürecin bitmediğini, aksine, çığ gibi yuvarlanıp büyüyerek devam ettiğini göstermektedir.

The Uyghur Community, bu bakımdan, yeni bir kitap değildir; zaten böyle bir iddia da taşımamaktadır ve olayın kendisi, eskiliği bakımından bu iddiayı yadsıyacaktır: Çalışmayı, olaylar devam ederken, vaziyetin doğru anlaşılmasına katkıda bulunmak için bir çaba olarak görmek, yapılabilecek işlerin en sağlıklısidir. Bazıları Uygur Türkü, diğerleri de yıllardır bu konu üzerinde çalışan araştırmacılar olan yazarlar, yaptıkları işte ne denli yetkin olduklarını -bizim söylememize fırsat bırakmadan- kitapta istifademize sundukları eserleriyle ispat etmektedirler. *The Uyghur Community* incelediği konu itibariyle yalnızca bir tarih yahut uluslararası ilişkiler kitabı veya popüler bir anlatı olmaktan çıkar: kitap, ister istemez, Çin gibi bir dev karşısında elinden hiçbir şey gelmeyen bir topluluğun haklarının savunulması için bir çığlıktır aynı zamanda.

DOĞU ASYA ARAŞTIRMALARI DERĐİSİ

YAYIN ŞARTLARI

1. Yazılar Doğu Asya bđlgesinde bulunan ũlke ve toplumlar ile sınırlandırılacak veya Doğu Asya bđlgeleri ile evre bđlge, ũlke toplumlar arası ilişkiler, sorunlara odaklanmış olması gerekecektir.
2. Yazıların daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak için kabul edilmemiŐ olması gerekir.
3. Bilimsel toplantılarda sunulmuŐ bildiriler, toplantı ve niteliği belirtilmek Őartıyla kabul edilebilir.
4. Yazılar, önce yayın kurulu tarafından yayın ilkelerine; amaç, konu, muhteva, yazım kurallarıyla ilgili hususlar açısından incelendikten sonra, uygun görülürse, Danışma Kurulu'nun nerisi doğrultusunda, bilimsel çalışmalarıyla o alanda tanınmıŐ iki hakeme gönderilir. Hakemlerden olumlu rapor alan yazılar, basılmak ũzere sıraya konur. Hakemlerin isimleri gizli tutulur; raporlar beş yıl süreyle saklanır. Yazarlar; hakemlerin ve yayım kurulunun istek, öneri ve uyarılarını dikkate alırlar. Ancak katılmadıkları hususlara ve hakem kararlarına, gerekçelerini belirtmek kaydıyla itiraz edebilirler. Bu durumda editör, başka bir hakemin görüşüne baŐvurabilir.
5. Yayın Kurulu, biçimle ilgili olarak düzeltmeler ve değişiklikler yapabilir. Hakem görüşleri alındıktan sonra yazarın müracaatı hâlinde yazısının yayımlanıp yayımlanmayacağı kendisine bildirilir.
6. "Yayın Tanıtım ve Değerlendirme" yazıları hakeme gönderilmez. Ancak makale kurallarına uyulur.
7. Yayına kabul edilmeyen yazıların bir sureti istek hâlinde yazara iade edilir.

YAYIN İLKELERİ

Doğu Asya Araştırmaları Dergisi (DAAD), sosyal bilimler alanında yılda iki kez (Bahar ve Gz) yayımlanır. Dergi, özellikle disiplinler arası yaklaşım ile Doğu Asya'nın çeşitli sorunlarını konu edinen bilimsel çalışmalara yer verir. Dergide yayımlanacak makalelerin Doğu Asya'daki ũlke ve toplumların tarihı, kültürü, iktisadi hayatı, siyasal yaşamı; güvenlik ve dış politikası başta olmak ũzere ũlkeler, milletler ve etnik gruplar arası ilişkileri, güncel sorunları ile medeniyet tasavvurlarını ilnm bir bakış açısıyla ele alması beklenir. Dergide, Doğu Asya'yla ilgili önemli eser ve kiŐileri tanıtıp değerlendiren yazılar ile önemli görülen eviri yazılar da yayımlanabilir.

Makalelerin Dergide yayımlanabilmesi için, başka bir yerde yayımlanmamış olması ya da yayın için değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir. Herhangi bir kongre ya da bilgi Őleninde sunulan makalelerde kongre ya da bilgi Őöleni adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir. Bir araştırma kurumu ya da fonu

tarafından desteklenen çalışmalarda, desteği sağlayan kuruluşun adı ve proje numarası verilmelidir.

Makalelerin Değerlendirilmesi

Aşağıda belirtilen kurallara uygun olarak hazırlanmış yazılar, ileti (elektronik posta) yoluyla daad@daadtr.com, 2017daad@gmail.com veya kamucam13@gmail.com adresine gönderilebilir. Klasik postayla göndermek isteyenler üç (bir adet isimli, iki adet isimsiz) nüsha çıktı ve YD (Yoğun Disk)'si ekli olduğu hâlde büyük boy bir zarf içerisinde gönderilmelidir.

Gelen makale Yayın Kurulu tarafından ön incelemeye alınır. Ön incelemede makale, Dergi'nin yayın ilkeleri ve politikası ile önceliklerine uygunluğu, alana katkısı; ayrıca konu, yazım kuralları ve şekil açısından değerlendirilir. Bu yönleriyle uygun bulunan makaleler ilmî açıdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderilir. Hiçbir şekilde hakemlere yazarın kimliği ile ilgili bilgi gönderilmediği gibi, yazarlara da hakem adı açıklanmaz. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde makale, üçüncü bir hakeme gönderilebilir. Hakemler tarafından düzeltme istenen makaleler gerekli değişiklikler için yazarına geri gönderilir. Belirli bir süre içinde istenilen düzeltmelerin yapılması beklenir. En az iki olumlu rapor alamayan, düzeltilmesi için yazarına yeniden gönderilen ve belirlenen süre içinde düzeltmeleri yapılmayan makaleler yazarlarına bilgi verilerek yayım sürecinden elenir. İki hakemden "yayımlanabilir" değerlendirmesi alan makaleler yayım sırasına yerleştirilir. Yayına hazır yazılar yayımlanmak üzere sıraya konur. Hakem adları ve yazar adları karşılıklı olarak dergimizde mahfuzdur ve açıklanmaz. Hakem süreci olumlu tamamlanan her yazı yayımlanacaktır. Bu nedenle yazı sahiplerinin yazılarının akıbetini öğrenmek için ayrıca aramalarına gerek yoktur.

Yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazarına aittir.

Yazım Dili

Dergi'nin yazım dili Türkiye Türkçesi, İngilizce ve Çince'dir.

ETİK İLKELER

Doğu Asya Araştırmaları Dergisi (DAAD), yayın gönderen yazarlardan aşağıda belirtilen etik kurallara uymaları beklenmektedir.

- Dergiye gönderilen makaleler başka bir yerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır,
- Yazarlar makalelerinde kullandıkları tüm alıntılarına referans vermiş olmalıdır,
- Yazarlar makaleye bilimsel katkı verdiklerini garanti etmelidir,
- Yazarlar makalenin başka bir kişi ya da kurumun fikri mülkiyet haklarını ihlal etmediğini, intihal içermediğini ve kendi çalışmaları olduğunu garanti etmelidirler,
- Makalede adı geçen tüm yazarlar, gönderilen ve yayınlanan makaleler üzerinde eşit sorumluluğa sahiptir,
- **Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler derginin görüşleri değildir. Tüm sorumluluk yazarlara aittir.**
- Dergideki tüm haklar saklıdır. Makaleler, derginin adı olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.
- Derginin yazarlarına telif hakkı yoktur.
- Yazışmadan sorumlu yazar adı geçen tüm ortak yazarların yayına ve ortak yazar olarak adlandırılmaya razı olduğunu garanti etmelidir. Çalışmaya önemli bilimsel ve yazınsal katkı sağlayan tüm kişiler ortak yazar olarak adlandırılmalıdırlar,
- Yazarlar gerekli görülmesi halinde makalede yer alan veri setlerine ulaşımı sağlamalıdırlar,

YAYIN ÜCRETİ YOK

Makale gönderimi, makale incelemesi veya yayımı herhangi bir ücrete tabi değildir

TELİF VE YAYIN HAKLARI

Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayınlanan yazıların yazılı ve elektronik ortamda tüm yayın hakları **Doğu Asya Araştırmaları Dergisi'**ne aittir.

Yayına kabul edilen makalenin yazışmadan sorumlu yazarı elektronik posta yoluyla aldığı elektronik lisans anlaşmasını tüm yazarlar adına imzalamaktadır.

Gizlilik Beyanı

Bu dergi sitesindeki isimler ve elektronik posta adresleri bu derginin belirtilen amaçları doğrultusunda kullanılacaktır. Diğer amaçlar veya başka bir bölüm için kullanılmayacaktır.

YAZIM KURALLARI

1. Başlık: Yazının içeriğini yansıtır nitelikte olmalı, büyük harflerle ve koyu karakterlerle 12 punto ile yazılmalıdır.

2. Yazar adı ve adresi: Başlıktan sonra sağa dayalı şekilde, soyadın tamamı büyük harfle olmak üzere unvanıyla (10,5 punto) birlikte yazılmalıdır. Yazarın kurumu, iletici (el-mek) adresi, dipnot hâlinde (10 punto olarak) gösterilmelidir.

3. Öz: 10 punto ile yazının başında, konuyu kısa ve öz bir biçimde ifade eden en az 150, en fazla 250 kelimelik bir özet bulunmalı; özeti bir satır altına, 3-8 kelimedenden oluşan “anahtar kelimeler” yazılmalıdır. Özde, araştırmanın kapsamı ve amacı belirtilmeli, kullanılan yöntem tanımlanmalı ve ulaşılan sonuçlar kısaca verilmelidir. Öz içerisinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemelidir.

Türkçe makalelerde, Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimelerin altına yazının İngilizce başlık (title), öz (abstract) ve anahtar kelimeler (key words) eklenmelidir. Bu bölüm soldan 1 cm içeride ve 10 punto ile yazılmalıdır.

İngilizce makalelerde, İngilizce başlık (title), öz (abstract) ve anahtar kelimelerin (key words) altına yazının Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler eklenmelidir. Bu bölüm soldan 1 cm içeride ve 10 punto ile yazılmalıdır.

Çince makalelerde, Çince başlık, öz ve anahtar kelimelerin altına yazının İngilizce başlık (title), öz (abstract) ve anahtar kelimeler (key words) eklenmelidir. Bu bölüm soldan 1 cm içeride ve 10 punto ile yazılmalıdır.

4. Ana metin:

a. A4 boyutunda kâğıtlara, PS formatıyla, Word 6.0 ve üstü programlarla ve Times New Roman karakterleriyle (Çince makalelerde Microsoft YaHei veya Simsun), 11 punto ve 1 satır aralığı ile paragraf aralarında 6 nk boşluk bırakılarak yazılmış olmalıdır. Metnin gerektirdiği durumlarda, fontlar ayrıca bir dosya hâlinde verilmek kaydıyla, transkripsiyon harfleri kullanılabilir.

b. Konuyu yeterince ifade edebilir, makul ölçüde ve okunabilir olmalıdır. Türkçe ve İngilizce yazılar öz ve kaynakça dâhil 6,500 (altı bin beş yüz) kelimeyi, Çince yazılarda ise 4500 kelimeyi geçmemelidir. Metin içinde vurgulanması gereken kısımlar, koyu değil eğik harflerle yazılmalıdır.

c. “Giriş”, “Sonuç” gibi başlıklar kullanıp kullanmama, yazarın tercihinin ve konunun gereğine bağlıdır. Sistematiği bir düzen sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Başlıkların tamamı koyu yazılmalıdır. Ana başlıkların tamamı büyük harfle, ara başlıkların ilk harfleri büyük harfle, alt başlıklar küçük harfle yazılmalı, sonuna iki nokta (:) konularak karşısından devam edilmelidir. Ana, ara ve alt başlıklar aşağıdaki gibi olmalıdır:

ANA BAŞLIK**Ara Başlık****Alt başlık:**

ç. Kenar boşlukları 3'er cm. olmalı ve sayfalar numaralandırılmalıdır.

d. Metin içinde vurgulanması gereken kısımlar *eğik harflerle*, alıntılar ise "*eğik harflerle ve tırnak içinde*" yazılmalıdır. Üç satırı geçen aynen alıntılar, tırnak içinde eğik harflerle ve soldan bir cm içeriden verilmelidir. Zorunluluk olmadıkça koyu karakter kullanılmamalıdır.

e. Çizelge, tablo, fotoğraf vb. malzeme, bilimsel kurallara uygun olarak hazırlanmalı; kolay anlaşılır ve yalın olmalı, yeterli açıklaması bulunmalıdır. Tablo içindeki yazılar 10 punto karakter ile yazılmalı, ayrıca, tablolar düzenlenmeye elverişli olmalıdır. Dergimizin sayfa marjını aşmamalıdır (genişlik 11,5 cm; yükseklik 16 cm).

A) İMLÂ, DİL VE ÜSLÛP

Özel imlâ gerektirmeyen durumlarda, *TDK Yazım Kılavuzu'*na uyulmalıdır. Dil ve ifade yönünden, bilimsellik dışı unsurlar bulunmamalıdır.

B) KAYNAK GÖSTERME (ATIF):

1. Sadece zorunlu açıklamalarda dipnot kullanılmalı, diğer atflar metin içinde gösterilmelidir. Metin içinde kaynak gösterirken parantez işareti içinde olacak şekilde, yazarın soyadı, eserin yayımlandığı yıl, iki nokta -boşluk- ve sayfa numarası sırasıyla yazılmalıdır.

Örnek: (Kut, 1999: 16), (Wang, 2017:21)

Yazar eserini Soyadı Kanunu'ndan önce vermişse yazar adı yazılmalıdır.

Örnek: (Muallim Naci, 1297: 213)

2. Aynı konuda birden fazla kaynağa atfı yapılacaksa, aralara noktalı virgül (;) konulmalıdır

Örnek: (Karluk, 2007: 194; Dündar 2011: 87)

3. İki yazarlı çalışmalara değinilirken araya tire (-) işareti konularak gösterilmelidir

Örnek: (Karluk-Wang, 2007: 211)

İkiden fazla yazarlı kaynaklarda ise ikinci yazarın soyadından sonra (vd.) kısaltması konulmalıdır.

Örnek: (Kutlar vd. 2012: 99)

4. Aynı yazara ait, aynı yıl içinde birden fazla esere atfı yapılacaksa "1949/1;, 1949/2:" biçiminde gösterilmelidir, kaynakçada da aynı şekilde belirtilmelidir.

Örnek: (Yang, 1981/1), (Yang, 1981/2)

5. Atfı yapılan eser -ansiklopedi vb.- birden fazla ciltten oluşuyorsa (:); işaretinden sonra, kaçınıcı cilt olduğu belirtilmelidir.

Örnek: (Köprülü, 1967: 5/213)

6. El yazması bir eser kaynak gösterilecekse yazar adından sonra (yz.) kısaltması verilmeli, iki noktadan sonra gerekiyorsa varak / sayfa numarası belirtilmeli; tam künye kaynakçada gösterilmelidir:

Örnek: (Nef'î yz.: 45b)

7. Arşiv belgeleri kaynak gösterilirken metin içinde kısaltma yapılarak gibi verilip açılımı kaynakçada gösterilmelidir.

Örnek: (BOA Mühimme, 15: 25)

8. Dipnot açıklamalarında atıf yapılacaksa orada da aynı usul takip edilmelidir.

Örnek: Bu konuda geniş bilgi için bk. Lin Yutang 1934: 189-207; Karadağ 2017: 220; Şenzo 2000: 93.

C) KAYNAKÇA (BİBLİYOGRAFYA) DÜZENLEME

1. Yazarların soyadına, göre sıralanmalıdır. Soyadı Kanunu'ndan önceki eserlerde yazarın adı esas alınmalıdır.

2. Bir yazarın birden fazla eserine yer verilecekse yayım tarihi eski olandan yeni olana doğru sıralanmalıdır.

3. Kaynağın künyesini verirken sıralama şu şekilde olmalıdır:

a) Kitaplar için: Aralara virgöl işareti konmak üzere; yazar soyadı (büyük harflerle), adı, kaynağın yayım tarihi -yazar adıyla tarih arasına virgöl konulmaksızın- tarih (parantez içinde), kitap adı (*italik*) ve varsa çevirenin adı (parantez içinde), yayınevi veya yayımlayan kurum, yer adı.

Kitap kaynakçası örneği:

Qarluq, Abdureşit C. (2006), *Sarı Uygurların sosyo-Kültürel Yapısı*, Atılım Yay., Ankara.

YU Fuzeng/ 于富增 (2009), "Reform ve Açılma" 30 yıllık Süreçte Çin'e Gelen Uluslararası Öğrenci Eğitimi/ 改革开放 30 年的来华留学生教育, Pekin Dil Üniversitesi Yayınevi/ 北京语言大学出版社.

b) Makaleler, bildiriler ve ansiklopedi maddeleri için: Yazar soyadı, adı, kaynağın yayım tarihi -yazar adıyla tarih arasına virgöl konulmaksızın- tarih (parantez içinde), makale / bildiri / madde başlığı ("tırnak içinde"), süreli yayım / bildiri kitabı / ansiklopedi adı (*italik*), belliyse cilt (C), sayı (S), sayfa(lar) (s.). Yayımlanmış bildirimlerde de bildiri kitabının basım tarihi (yıl) ile birlikte sempozyum / kongre vb. toplantının düzenleniş tarihi de bulunmalıdır. Yayımlanmamış bildirimlerde bildirin sunum tarihi, toplantıyı düzenleyen kurum, toplantının düzenleniş günleri belirtilmelidir.

Makale kaynakçası örneği:

KARLUK, Abdureşit Celil (2001), Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Reformlar, *Kök Araştırmaları, Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmaları*, Cilt I, Sayı III, Ankara. S. 265-283.

HU, Angang 胡鞍钢 (2005), Çin Kalkınma Modeli Üzerine Düşünceler/ 关于中国发展模式的思考, *Tianjin Sosyal Bilimler Dergisi/天津社会科学*, Sayı.4/4 期, s. 25-30.

Bildiri kaynakçası örneği:

KOZ, M. Sabri (2004), “Belli Mahlaslar Üzerinden Şiir Söyleme Geleneği ve Türkiye’de Yazılan Alevi-Bektaşî Cönk ve Mecmualarındaki Hatâî Mahlaslı Şiirler”, *I. Uluslararası Şah İsmail Hatâyî Sempozyumu Bildirileri*, 9-10-11 Ekim 2003, Haz.: Gülağ Öz, ATO Yayını, Ankara, s. 184-217.

Elektronik Kaynakça Örneği:

Racism With Chinese Characteristics: The Laundry Detergent Ad and Han Privilege, <https://thediplomat.com/2016/06/racism-with-chinesecharacteristics-the-laundry-detergent-ad-and-hanprivilege/> ; Erişim: 25.12.2017.

Ansiklopedi maddesi örneği:

PARMAKSIZOĞLU, İsmet (1967), “Kemâl Paşazâde”, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, MEB Yayını, Ankara, s. 561-566.

c) El yazması eserler için eserin yazarı belliye önce yazar adı, parantez içinde “yazma” kısaltması olarak (yz.) ibaresi, sonra sırasıyla eserin adı (*italik*), bulunduğu kütüphane, koleksiyon ve numarası ve -gerekirse- sayfa numaraları yazılmalıdır.

El yazması eser örneği:

a) *Mecmua-i Eş’âr* (yz), Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, Nu. 5335.

b) Âlî b. Mustafa (yz), *Nasîhatü’s-selâtîn*, Ali Emiri Millet Kütüphanesi, Şer’iyye, Nu. 611.

Bahar/Spring 2018 İçindekiler/Contents

İletişim Bilgileri

Haberleşme adresi:

Kardelen Mh.1955. Cad.
Batıstar Sitesi B Blok D.40,
Batıkent, Ankara

E-Posta: editor@daadtr.com,
2017daad@gmail.com
kamucam13@gmail.com

www.daadtr.com

ISSN: 2587-1919

E-ISSN: 2619-953X

Abdürreşit C. Karluk

Takdim/Editorial

Merthan Dündar

İlk Türkçe (Osmanlıca) - Japonca Dilbilgisi Kitabı ve Sözlüğü
Üzerine Notlar 1-17

On The First Turkish (Ottoman) - Japanese Grammar Book
and Dictionary

Gürhan Kırilen

Origin of the Term "Barbarian"
"Barbar" Kavramının Kökeni 18-30

Abdürreşit C. Karluk

Çinlilerin Millet Düşüncesinin Kökenleri ve Ötekilere Bakışı
Origins of China's Nation Thoughts and Perspective towards
Others 31-54

Haluk Karadağ

Birleşmiş Milletler Barış Operasyonları ve Çin Halk
Cumhuriyeti'nin Uluslararası Barış ve Güvenliğe Katkıları
United Nations Peace Operations and Contribution of China
to the International Peace and Security 55-74

Nilgün Eliküçük Yıldırım

Çin Uluslararası İlişkiler Akademisindeki Uluslararası
Sorumluluk Tartışmaları 75-88
International Responsibility Debates in Chinese International
Relations Academy

Ceren Urcan

The Standing of China in International Development Aid
Field And China's Uniqueness 89-105
Çin'in Uluslararası Kalkınma Yardımları Alanındaki Konumu
ve Eşsizliği

Yayın Tanıtımı / Book Review

Ulaş Başar Gezgin

Arif Dirlik'in Türkçe'ye Çevrilmemiş Kitapları
Books Not Translated into Turkish of Arif Dirlik 106-142